

Prvi maj je dan sećanja na tri osmice!

Autor: Srećko Mihailović

1.5.2017.-

Danas je Prvi maj Dan sećanja na „tri osmice“. Danas se sa tugom sećamo vremena kada se radilo osam sati, kada smo imali osam sati slobodnog vremena i osam sati odmora.

Danas se mnogi ne sećaju rada jer nikada nisu ni imali priliku da rade. Danas se mnogi sećaju rada a da više nikada neće imati priliku da rade iako im od rada život zavisi.

Danas mogu da slave naš rad samo oni koji žive od našeg rada. Mi teško možemo da slavimo našu muku. A šta tek da čine oni koji rade a da za to nisu plaćeni, i oni koji rade pod uslovima za koje smo mislili da pripadaju davnoj istoriji 18. veka. U isto vreme, ima ljudi koji sanjaju i takav rad, rad za bilo koje pare i rad pod bilo kojim uslovima. Rad za život. I bukvalno. I normalno kako kažu naši vrli ekonomisti.

Jutros nas mediji, svi odreda, informišu u gužvama na brojnim „tradicionalni izletištim“. Valjda se to radnici tradicionalno gužvaju. Uranili radnici na prvomajski uranak. Javlja ju mediji o mirisu roštilja, o „iću i piću“ i drugim prvomajskim radostima. Imaju radnici i rašta da se raduju. Sledi im povećanje plate do kaja godine. Tako je rečeno. Biće i novih radnih mesta, platiće to naša vlada. Platiće njima da nam oni omoguće da radimo.

Prvomajske kolone radničke radosti su tek sećanje na onaj propali socijalizam koji nas je upropastio. Da ga nije bilo ne bi mi danas imali sa čime da poredimo ovo šta i zašta danas radimo i šta nam rade. Da nije tog socijalističkog vremena mi ne bi ni znali da je moglo i da može drukčije nego sada, pa ne bi ni znali koliko nam je sada loše. I bolje je i da ne

znamo. – A možda, ipak, i nije tako loše i svakako će nam biti bolje, barem tako kaže naša vlast. I Svetska banka kaže da nam nije loše. I savet stranih investitora. Pa kad svi tako kažu, pa možda nam i nije...

Sve naš do našega, sve moj do mojega. Tako i sindikati. Evo iskoristiše i ovaj prvomajski Dan sećanja da se još jednom podžapaju. Započeše ovog puta ovi iz Nezavisnosti, oni iz Industrijskog sindikata i ovi iz Sloge, a i još neki. Ajde da to sagledamo pod najboljim svetlom, pa da u duhu Prvog maja, poželimo da sindikati budu radnički i da budu u jednoj koloni. Dobro, da ne sitničarimo, u dve kolone!

Živeo 1. maj Dan sećanja na rad!

Živeo 1. maj Dan sećanja na radničko dostojanstvo!

Živeo 1. maj Dan sećanja na jedinstvo radničkih sindikata!

Srećko Mihailović je koordinator rada Centra za razvoj sindikalizma

Radi ono što voliš. Voli ono što radiš.

Autor: *Miya Tokumitsu*

Prevod s engleskog: *Jelena Svirčić i Jelena Miloš*

Izvor: <http://www.masina.rs/?p=4600> - 25.4.2017.-

Romantizacija privlačnih i kreativnih poslova dodatno maskira mehanizme eksploatacije rada.

Tekst je prvobitno objavljen na portalu Jacobin. Prevod koji prenosimo objavljen je na portalu Stav, i u zborniku „ABC socijalizma“ u izdanju Centra za politike emancipacije.

Radi ono što voliš, voli ono što radiš – ove zapovijedi uokvirene su u dnevnoj sobi koju jedino možemo opisati kao „dobro namještenu“. Fotografija ove sobe prvi se put pojavila na popularnom dizajnerskom blogu, ali dosad smo

je vidjeli bezbroj puta na tumburu, facebooku, twitteru...

Lijepo osvijetljena i fotografirana, soba je uređena na način da pobuđuje sehnsucht, što grubo prevedeno s njemačkog znači ugodnu čežnju za nekom utopijskom stvari ili mjestom. Unatoč tome što nas navodi da radimo u prostoru za odmor, dnevna soba ispunjena umjetničkim predmetima, koja zrači parolom „radi ono što voliš“, gdje posao nije napor nego ljubav, je upravo ono mjesto za kojim žude svi ti twiteraši i lajkeri.

Nema sumnje da je sintagma „radi ono što voliš“ (DWYL- do what you love) postala neslužbena radna mantra našeg vremena. Međutim, problem je što ona ne dovodi do spasenja nego do smanjivanja vrijednosti stvarnog rada, uključujući i rada, koji tobože promiče, i što je još važnije, dehumanizacije velike većine radništva.

DWYL prividno izgleda kao motivirajući savjet, tjera nas da razmislimo o tome što najviše volimo raditi i da onda tu aktivnost pretvorimo u posao koji generira plaću. Ali zašto bi naš užitak trebao biti u službi profita? I koja publika može udovoljiti ovakvom zahtjevu, a koja to ne može??

Držeći nas fokusiranima na same sebe i svoju osobnu sreću, DWYL nam odvraća pažnju s radnih uvjeta drugih dok istovremeno vrednuje naše izbore i oslobađa nas odgovornosti prema svima koji rade, bez obzira na to vole li to ili ne. Riječ je o tajnom pozdravu po kojem se poznaju privilegirani i svjetonazoru koji skriva svoj elitizam kao plemeniti način samousavršavanja. Prema ovom shvaćanju, rad nije nešto što se obavlja za naknadu već čin ljubavi prema samom sebi. Ako se iz toga ne izrodi profit, to je zato što strast i odlučnost radnika nije bila dostatna. Njezin stvarni uspjeh je u tome što uspijeva uvjeriti radnike da njihov rad koristi njima samima a ne tržištu.

Aforizmi imaju brojna porijekla i reinkarnacije, ali generička i izlizana priroda DWYL ideologije onemogućava da joj se otkrije precizan izvor. Oxfordovi izvori povezuju ovu frazu i njezine varijacije, između ostalih, i s Martinom Navratilovom i Françoisom Rabelaisom. Na internetu se ona često veže uz Konfucija, tj. uz mističnu i orijentaliziranu prošlost. Oprah Winfrey i drugi prodavači pozitivne koriste se njome već desetljećima, međutim, najvažniji evangelist DWYL devize u

zadnje vrijeme je preminuli izvršni direktor Applea, Steve Jobs.

Njegov govor na dodjeli diploma na Sveučilištu Stanford 2005. godine može isto tako poslužiti kao još jedan mit o porijeklu ove riječi, pogotovo kad se uzme u obzir da je Jobs puno prije svoje rane smrti bio beatificiran kao svetac zaštitnik estetiziranog posla. U tom govoru, on prepričava stvaranje Applea i izlaže sljedeću misao:

Morate otkriti što volite. To vrijedi za vaš posao koliko i za vaše ljubavnike/ce. Posao će ispuniti veći dio vašeg života i jedini način da budete istinski zadovoljni je da radite ono što smatrate sjajnim poslom. A jedini način da radite sjajan posao je da volite ono što radite.

U ove četiri rečenice, riječi „ti“ i „tvoje“ pojavljuju se osam puta. Ovakav fokus na pojedinca nimalo ne čudi s obzirom da dolazi od Jobsa, čovjeka koji je kultivirao vrlo specifičnu sliku sebe kao radnika: inspiriranog, ležernog, strastvenog – sa svim odlikama idealizirane romantične ljubavi. Jobs je toliko uspješno stvorio sliku sebe kao radnika zaljubljenog u svoju kompaniju da su njegova crna dolčevita i plave traperice postale metonimi za cijeli Apple i rad koji se u njemu obavlja.

Međutim, prikazujući Apple kao rad iz osobne ljubavi, Jobs je prešutio nevidljivi rad tisuća u njegovim tvornicama, zgodno skrivenih od pogleda na drugoj strani planete – isti taj rad koji je omogućio Jobsu da ostvari svoju ljubav.

Nasilje brisanja njihova spomena mora se razotkriti. Iako sintagma „radi ono što voliš“ zvuči bezopasno i dragocjeno, ona je krajnje fokusirana na samog pojedinca, do granica narcizma. Jobsova formulacija „radi ono što voliš“ turobna je antiteza Thoreauve utopijske vizije posla za sve. U Životu bez načela Thoreau piše:

Dobra poslovna odluka za grad bila bi da plaća svoje radnike toliko dobro da se oni ne osjećaju kao da rade za sitniš, za puko preživljavanje, već za znanstvene, čak moralne ciljeve. Ne zapošljavajte čovjeka koji obavlja svoj posao za novac već onog koji to radi iz ljubavi.

Naravno, Thoreau nije bio pretjerano u doticaju s proletarijatom (teško je zamisliti da netko pere pelene iz „znanstvenih, čak moralnih razloga“, bez obzira koliko

dobro bio plaćen za to). Međutim, ipak je smatrao da bi društvo imalo koristi od uvođenja dobro plaćenog i smislenog rada. Suprotno tome, „đobsijanska“ vizija za 21. stoljeće zahtijeva da se svi okrenemo sami sebi. Odrješava nas bilo kakve obaveze prema vanjskom svijetu, ili čak suočavanja s činjenicom da taj svijet postoji, te tako predstavlja fundamentalnu izdaju svih radnika, bez obzira prihvaćaju li oni tu ideologiju svjesno ili ne.

Jedna od posljedica ovakve izolacije je podjela koju DWYL stvara među radnicima, većinom duž klasnih linija. Rad se tako počinje dijeliti na dvije suprotstavljene klase: onu privlačnu (kreativnu, intelektualnu, društveno prestižnu) i onu koja to nije (repetitivnu, neintelektualnu, koja se ničim ne ističe). Oni u privlačnom radnom taboru su većinom privilegirani po svom bogatstvu, društvenom statusu, obrazovanju, rasnoj polarizaciji društva, političkom utjecaju, a istovremeno predstavljaju izrazito mali dio radne snage. Oni koji su prisiljeni obavljati neprivlačne oblike rada u potpuno su drugačijoj situaciji. Pod devizom „radi ono što voliš“, rad koji se obavlja iz nekih pobuda ili potreba koje nisu sama ljubav (što je u stvarnosti većina poslova) nije samo podcijenjen već potpuno izbrisan. Kao što se vidi iz Jobsova govoru na Stanfordu, neprivlačan ali društveno nužan rad u potpunosti je protjeran iz svijesti.

No, razmislimo malo o raznim poslovima koji su Jobsu omogućili da provede i jedan dan kao izvršni direktor Applea: njegovu hranu netko je morao ubrati u polju, prevesti na velike udaljenosti. Netko je morao slagati, pakirati, isporučiti robu njegove kompanije. Pisati, birati, snimati reklame za Apple. Procesuirati tužbe. Prazniti uredske koševе, stavljati toner u printere. Nije samo Jobs taj koji je stvarao poslove za druge. Međutim, kako je rad ogromne većine radnika nevidljiv elitama, koje su zaokupljene svojim dopadljivim profesijama, nije nimalo iznenađujuće što se ogromna opterećenja koja muče današnje radnike (rekordno niska primanja, ogromni troškovi za djecu itd.) gotovo ni ne javljaju kao političko pitanje, čak ni među liberalnim frakcijama vladajuće klase. Zbog ignoriranja većine poslova i redefiniranja ostalih u ljubav, DWYL je možda najelegantnija antiradnička

ideologija. Zašto bi se radnici udruživali i branili svoje klasne interese ako nešto poput rada uopće ne postoji?

Parola „radi ono što voliš“ prikriva činjenicu da je mogućnost odabira karijere zbog osobnog razvoja nezaslužena privilegija, znak socioekonomskog statusa te osobe. Tako recimo neka samozaposlena grafička dizajnerica kojoj su roditelji mogli priuštiti umjetničku školu i bogato opremljen stan u Brooklynu i dalje sebi uzima za pravo da promovira DWYL kao karijerni savjet onima željnima uspjeha.

Ako vjerujemo da je to da radimo kao poduzetnici u Silicijskoj dolini ili kao muzejski publicisti nužno da bismo se istinski ostvarili – ustvari voljeli sebe – što li onda tek mislimo o duhovnom životu i nadama onih koje čiste hotelske sobe ili pune police u velikim šoping centrima?

Odgovor je: ništa.

Ipak, naporan, slabo plaćen posao je ono što većina Amerikanaca radi i radit će. Američki Zavod za statistiku rada (US Bureau of Labor Statistics) smatra da će dva najbrže rastuća zaposlenja do 2020. biti ona „osobnog asistenta“ i „kućnog njegovatelja“, čija će se godišnja primanja kretati oko 19 640, odnosno 20 560 dolara.¹ Uzdizanje određene profesije u nešto vrijedno ljubavi umanjuje rad onih, koji se bave neglamuroznim poslovima nužnima za funkcioniranje društva, pogotovo onih koji obavljaju iznimno važne njegovateljske poslove.

Osim što DWYL omalovažava ili čini opasno nevidljivim većinu rada, koji mnogima od nas omogućuje da živimo ugodno i radimo ono što volimo, on je nanio i veliku štetu profesijama koje navodno slavi, posebno onim poslovima unutar institucionalnih struktura. Nigdje DWYL mantra nije bila pogubnija za svoje sljedbenike koliko unutar akademije. Tako je prosječan doktorand 2000-ih godina olako odbacio dobru plaću u financijskom i pravnom polju (danas nešto lošiju) da bi živio na mršavoj stipendiji kojom je ispunjavao svoju strast za nordijskom mitologijom ili povijesti afrokubanske glazbe.

Kao nagradu za prihvaćanje ovog višeg poziva dobio je posao na akademskom tržištu na kojem 41 posto američkog fakultetskog osoblja radi kao pomoćni profesori – predavači

na ugovor koji obično primaju nisku plaću, bez beneficija, bez ureda, bez poslovne sigurnosti i bez dugoročnog utjecaja u školama u kojima rade. Puno je faktora koji prisiljavaju doktorande da i dalje pružaju tako visokostručan rad za ekstremno niske plaće, uključujući tzv. ovisnost o prijednom putu i nepovratne troškove stjecanja doktorata, no jedan od najvažnijih faktora je raširenost DWYL doktrine unutar akademije. Rijetko koja profesija toliko intimno sjedinjuje osobni identitet radnika s njegovim radnim outputom. Ovako intenzivna identifikacija djelomično objašnjava zašto toliko fakultetskog osoblja ponosno lijeve provenijencije začuđujuće šuti o radnim uvjetima svojih kolega. Kako bi se akademski rad trebao obavljati iz čiste ljubavi, stvarni uvjeti i naknade za ovaj rad postaju manje bitni, ako se uopće i uzimaju u obzir.

U Akademskom radu, estetski menadžmenta i obećanju autonomnog rada, Sarah Brouillette piše o fakultetskom osoblju:

Vjera da naš rad donosi ne-materijalnu dobrobit i da je više usklađen s našim identitetima nego 'običan' posao čini nas idealnim zaposlenicima kada je menadžmentu u interesu da izvuče maksimalnu vrijednost iz našeg rada uz minimalne troškove.

Mnogi akademici vole misliti da su izbjegli korporativno radno okruženje i njemu pripadajuće vrijednosti, međutim Marc Bousquet u svom eseju *Mi radimo* tvrdi da akademija nudi menadžerima model korporativnog upravljanja te da se oni zapravo pitaju sljedeće:

Kako možemo imitirati fakultetska radna mjesta i pridobiti ljude da rade na visokom nivou intelektualnog i emocionalnog intenziteta, 50 ili 60 sati tjedno, za plaću konobara ili nižu? Postoji li neki način da natjeramo svoje zaposlenike da ošamućeni zbog povećanog radnog opterećenja za manju plaću mrmljaju „volim ono što radim“? Kako uvjeriti naše radnike da se ponašaju poput zaposlenika fakulteta i negiraju da je to što rade uopće posao? Kako možemo preoblikovati našu korporativnu kulturu da nalikuje na kulturu kampusa, tako da se naša radna snaga isto tako zaljubi u svoj posao?

Nitko ne tvrdi da bi ugodan posao trebao biti manje ugodan.

Međutim, rad koji emotivno ispunjava je i dalje rad i prepoznati ga kao takvog ne znači da ga podcjenjujemo na bilo koji način. Odbijanje da ga takvim prepoznamo otvara vrata najstrašnijoj eksploataciji i nanosi štetu svim radnicima i radnicama.

Ironično, DWYL povećava eksploataciju čak i u takozvanim privlačnim profesijama gdje je prekovremeni, potplaćeni ili neplaćeni rad postao nova norma: od novinara se očekuje da pokriju rad otpuštenih fotografa, od publicista da tvitaju vikendima, od 46 posto radne snage da provjerava mailove dok je na bolovanju. Ništa toliko ne olakšava eksploataciju nego kad se uvjeri radnike da rade ono što vole.

Umjesto da stvori naciju samoispunjenih, sretnih radnika, naša DWYL era dovela je do rasta broja pomoćnih profesora i neplaćenih pripravnika - ljudi koji su natjerani da rade za male pare ili besplatno, pa čak i uz financijske gubitke. To svakako vrijedi za sve one pripravnike koji rade da bi otplatili studentski kredit ili one koji su kupili ultraprestićna stažiranja u modnim kućama doslovno na aukciji. (Valentino i Balenciaga su među brojnim modnim kućama koje su jednomjesečna stažiranja stavila na aukciju. Za dobrotvorne svrhe, naravno.) U posljednjem slučaju radi se o radničkoj eksploataciji dovedenoj do svoje krajnosti, a kao što trenutno istraživanje Pro Publice otkriva, neplaćeni pripravnik je sve češća pojava među američkom radnom snagom.

Ne treba čuditi što društveno poželjna područja, uključujući modu, medije i umjetnost, obiluju neplaćenim pripravnici. Ove industrije su već dugo naviknute na mase zaposlenika koji su voljni raditi za društvenu monetu umjesto za stvarnu plaću, i to sve u ime ljubavi. Naravno, velika većina populacije je isključena iz ovih mogućnosti: oni koji moraju raditi za nadnicu. Ovakvo isključivanje ne samo da povećava ekonomsku i profesionalnu nemobilnost, nego i lišava ove industrije od različitih glasova koje društvo može ponuditi. Nije slučajnost da su industrije koje se masovno oslanjaju na pripravnike - moda, mediji i umjetnost - podložne feminizaciji, kao što je Madeleine Schwartz pisala u Dissidentu. Još jedna štetna posljedica DWYL-a je nemilosrdno iskorištavanje ženskog rada za malu

ili nikakvu naknadu. Žene čine većinu nisko plaćene ili nimalo plaćene radne snage; one premašuju muškarce u broju njegovateljica, pomoćnog fakultetskog osoblja, neplaćenih pripravnica.

Ono što je zajedničko svim ovim poslovima bez obzira na to rade li ih ljudi sa srednjom stručnom spremom ili doktorandi, je uvjerenje da plaća ne bi trebala biti osnovna motivacija njihovog obavljanja. Od žena se očekuje da obavljaju poslove jer su (navodno) prirodne davateljice njege i i željne da udovolje drugima; na kraju krajeva, one se još od pamtivijeka besplatno brinu za djecu i starije i obavljaju kućanske poslove. A i govoriti o novcu ionako ne priliči jednoj dami.

Vjeran svojoj američkoj mitologiji, DWYL san je tek prividno demokratičan. Doktoranti mogu raditi ono što vole, graditi karijere koje će zadovoljiti njihovu ljubav prema viktorijanskom romanu i pisati misaone eseje za New York Review of Books. Oni koji završe srednju školu mogu to isto ostvariti, recimo mogu izgraditi prehrambeno carstvo samo zato što su se sjetili nekog originalnog recepta svoje bake. Posvećeni put poduzetnika uvijek nudi izlaz iz nepovoljnih početnih pozicija, a po toj logici su svi ostali krivi što dopuštaju da se ne probiju zbog loših početnih pozicija. U Americi svi imaju priliku raditi ono što vole i obogatiti se. Voli ono što radiš i nikad više u životu nećeš morati raditi! Prije nego pokleknemo toksičnoj toplini tog obećanja, ključno je zapitati se „tko zapravo ima koristi od činjenice da rad ne osjećamo kao rad?“ „Zašto bi se radnici trebali osjećati kao da uopće ne rade ako rade?“ Povjesničar Mario Liverani nas podsjeća da je funkcija ideologije prezentirati u lijepom svjetlu eksploataciju eksploatiranima, kao prednost obespravljenih.

Maskirajući sam eksploatativni mehanizam rada DWYL je ustvari savršeno ideološko oruđe kapitalizma. On ignorira rad drugih i prikriva naš vlastiti rad. Skriva činjenicu da, kada bismo sav naš rad prepoznali kao rad, mogli bismo mu odrediti odgovarajuće granice, zahtijevati pravedne naknade i humaniji raspored koji ostavlja vremena za obitelj i odmor. A kada bismo to učinili više nas bi se moglo baviti onim što stvarno volimo.

1. Što je niže od prosečnog ličnog dohotka (prim. ur.)

Opomena sindikatima

Autor: *Hamilton Nolan*

S engleskog preveo Martin Beroš

Izvor: objavljeno 24. siječnja 2017. godine na *The Concourse*. -

<http://slobodnifilozofski.com/2017/02/opomena-sindikati.html> - 15. veljače 2017.-

Nekoliko dana nakon stupanja na dužnost Donald Trump se sastao s vođama sindikata građevinske industrije obećavši velika infrastrukturna ulaganja koja će dati posla toj industriji, što je rezultiralo sindikalnim oduševljenjem i hvalospjevima na račun novog stanara Bijele kuće - tim nevjerojatnije jer na sastanku nije bilo riječi o planovima nove administracije o poreznom rasterećenju najbogatijih i antisindikalnoj legislativi, koji se direktno tiču radničke klase. Zbog prešućivanja tih tema, kao i veličanja Trumpove odluke o ponovnom pokretanju radova na Keystone XL i Dakota Access cjevovodima, Hamilton Nolan pita se mogu li sindikati biti snaga zagovaranja društvenih jednakosti u Trumpovu mandatu.

Postoji potencijal da organizirano radništvo u našoj zemlji u iduće četiri godine postane jedna od moćnih sila koje se bore za jednakost i razum. Alternativa tome jest da se ponaša onako kako to trenutno čine građevinski sindikati.

Predsjednik SAD-a Donald J. Trump sastao se jučer (23. siječnja, op. prev.) s grupacijom sindikalnih vođa - skupinom koja uglavnom okuplja građevinske sindikate, uključujući manualne radnike, vodoinstalatore, stolare i druge - i priopćio im kako namjerava pokrenuti neku vrstu velikog javno-privatnog infrastrukturnog programa, o čemu je ranije

opetovano govorio. Za pretpostaviti je kako bi građevinska industrija imala koristi od ovakve vrste državnog ulaganja. Među brojnim temama o kojima Trump nije raspravljao s ovim sindikalnim čelnicima nalaze se i:

- Njegov deklarirano antisindikalni kandidat za ministra rada
 - Njegova iskazana podrška tzv. „right to work“ („pravo na rad“) zakonima koji bi mogli desetkovati sindikalno članstvo u SAD-u
 - Njegov porezni plan od kojega će primarne koristi imati oni najbogatiji, i koji će povećati ekonomsku nejednakost, a da ne spominjemo
 - Njegovu izjavu o „previsokim“ američkim plaćama, ili
 - Konkretnu antisindikalnu kampanju koju je njegova tvrtka provodila protiv svojih radnika u Las Vegasu.
- Sve u svemu, mogli bismo reći da Donald Trump nije adresirao većinu stvari koje bi trebale biti od važnosti za američke radnike i njihove sindikate. S tim u vidu, kakav je bio odgovor ovih radničkih čelnika po završetku sastanka? Poredali su se ispred televizijskih kamera, i poput djece netom zaslijepljene zakulisnom turom Bijelom kućom, krenuli hvaliti Trumpa koji je „našao vremena da nas sve provede kroz Ovalni ured i pokaže nam svjetsko sjedište moći. Poštovanje koje nam je predsjednik Sjedinjenih država upravo iskazao bilo je posve nevjerojatno.“ A što se dogodilo danas (24. siječnja, op. prev.)? NABTU (North American Building Trades Unions), sindikalna središnjica koja okuplja građevinske sindikate u Sjevernoj Americi, izdala je priopćenje pod naslovom „Građevinski sindikati Sjeverne Amerike pozdravljaju predsjednikov potez ponovnog pokretanja izgradnje na Keystone XL i Dakota Access cjevovodima“ - u kojem posljednji pasus glasi: „U politici postoje ljudi od riječi i ljudi od djela. Građevinski sindikati Sjeverne Amerike zahvalni su na tome što je predsjednik Trump čovjek koji prelazi s riječi na djela.“

Nema sumnje, pravi ste heroji što pružate podršku

antisindikalskom desničaru čim on odvoji vrijeme od svojih planova prema deregulaciji Wall Streeta i kabineta punog milijardera ne bi li u vašoj industriji otvorio poneko radno mjesto. Ako je svaki sindikat u Americi spreman postrojiti se pred Donaldom Trumpom u zamjenu za privilegiju da padne na koljena i polži mrvicu s njegova poda, u puno smo većoj nevolji nego što smo to mislili. Ne zaboravite na onaj dio parole koji glasi „razjedinjeni propadamo“.

Putem Lester sitija

Autor: Gojko Vlaović

Izvor:

http://www.danas.rs/dijalog/kolumnisti.1150.html?news_id=338224&title=Putem+Lester+sitija#sthash.3iMiAgsx.dpuf - 7.2.2017.-

** Deo biračkog tela ne vidi razliku između vlasti i glavnih opozicionih kandidata
Ovih dana sam češće izlazio u grad nego što to praktikujem u poslednje vreme. Primetio sam da su neizostavna tema u svim ćaskanjima uz piće predsednički izbori u Srbiji.*

Priča nekako kreće sama od sebe a ljudi se glasno preispituju za koga bi glasali a i druge pitaju o tome. Kada dođe red na mene, većina u društvu sa priličnim iznenađenjem reaguje na to što izražavam simpatije prema političkoj borbi Željka Veselinovića, predsednika Udruženih sindikata Srbije „Sloga“ i kandidata za predsednika Srbije udruženja građana „Radnik nije rob“. Uglavnom dobijem pitanje ko je taj i zašto mi je u moru mejnstrim tendenata na predsednički tron baš on zapao za oko. Odgovaram da poštujem njegov angažman zato što je „običan“ čovek kao i ja.

Podstanar je i živi život identičan većini građana koji se grčevito bore da prehrane porodice u katastrofalnoj ekonomskoj situaciji u kojoj se nalazimo. Navija za Partizan i sluša pank isto kao i ja. Ono što ga čini sličnim meni jeste i to što je proleter, jer sem svog rada, nema vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju. Ponikao je kao radnik Železare Smederevo i treća je radnička generacija u svojoj familiji. U eri ljudskog otuđenja i veličanja individualizma, Željko Veselinović je izabrao da bude solidaran i nesebičan kao vođa borbenog levičarskog sindikata koji se ne zadovoljava trulim kompromisima sa gazdama i vlastima kojima su poslodavci draži od radnika. Jedini od svih kandidata za predsednika Srbije pripada sloju iz koga i ja potičem a čime se ponosim – radničke klase. Sve izneseno je dovoljan razlog da podržavam njegovu borbu za bolji položaj radnika u društvu. Druge kandidate na izborima za predsednika Veselinović ne vidi kao prijatelje radnika i zato je odlučio da se upusti u trku za tu poziciju. Primećujem da među onima koji će glasati za druge kandidate preovladava mišljenje da je Veselinović bez šansi na izborima i da je podrška njemu „uludo bačen glas“. Na to mogu da konstatujem samo to da su mnogi bili skeptični kad je Lester siti prošle sezone izrazio jasnu nameru da osvoji Premijer ligu u Engleskoj te da su gutali knedle kad je to na kraju i učinio. Zašto i Željko Veselinović ne bi mogao tim putem? Što se rasipanja glasova tiče, kako pristalice vladajućih naprednjaka tako i oni koji će podržati opozicione kandidate kojima prognoze daju najveće šanse moraju da shvate da postoji jedan deo biračkog tela koji ne vidi bilo kakvu ideološku razliku u ekonomskom programu naprednjačke vlasti i glavnih opozicionih kandidata. To su ljudi koji imaju male plate i penzije ili su nezaposleni i ne smatraju da će im biti bolje ako predsednik postane Vučić ili Nikolić to jest Jeremić ili Janković. Svako će na izborima da glasa prema svom opredeljenju. To je neosporno demokratsko pravo. Samim tim, niko ne može da zameri radnicima koji će da podrže čoveka iz svojih

redova smatrajući da sve druge opcije ne izražavaju njihov egzistencijalni interes.

Prosvetni bluz

Припремио Милан Миленковић

Izvor:

<http://milanmilenkovic.com/2017/01/27/prosvetni-bluz/> - 27.1.2017.-

Читав дан по друштвеним мрежама се врти флоскула: „Чистачица у ЕПС-у има већу плату од доктора наука“. Просветни радници су, наводно, громовито погођени тиме. Истина, не верујем да су неке грдне професорке пожуриле да дају отказ и постану спремачице у ЕПС-у, а и не видим шта би то просветним радницима помогло да спремачице оду на минималац. Питање је, дакле, наопачке постављено, па ће и сваки одговор бити постављен на исти начин.

Просветари су се, као део радничке класе, распали заједно с њом, почетком миленијума, пошто су, током Деведесетих, уредно подривали систем који их је тетовио и који их је држао изнад чистачице ЕПС-а. Концем Деведесетих, школе су биле у непрекидним штрајковима против режима Слободана Милошевића. У Београду су, а вероватно и у провинцији, чак ђаци вођени на протесте.

Оно што се може рећи је, а судбина просветара то боље потврђује него судбина ма којих најамних радника, да је радничка класа проналазак теоретичара, односно да се, као друштвена група, никад није конституисала. Њен творац и покретач је била социјалистичка држава, а сама класа није имала никакав унутрашњи садржај. Са падом социјалистичке државе, пала је и радничка класа и то у неколико дана. Оно што је самоникло, што је органско, не распада се никако, а оно што је лажно и неорганско, пуца брзо и до краја. Дobar пример су

српство, које се, ни после једног века затирања, још није до краја угасило и југословенство, које је пропало са државом која се тако звала.

Просветари, дакле, нису успели да се одрже као класа. Мислили су, ваљда, кад им европејци дођу на власт, преселиће их у скрамицу нашег друшта и дати им плате по сома јура. Исто тако су и фабрички радници мислили да ће сад доћи страни инвеститори и да ће их затрпати немачким дневницама. Кад је пропадао металски сектор, ови из хемијског су ћутали, кад је пропадао хемијски, ћутали су ови из дрвно-прерађивачког и тако док нису поцркали сви. Унутар фирми се исто тако одвијао процес: кад је први круг добијао шпиц у дупе, остали су се надали да ће преживети. Глад неолибералне хидре није, међутим, могла да се утоли, па су радници отпуштани у новим круговима и увек су се они који остају надали да ће се, по цену пропасти колега, одржати. На крају, кад су и последњим радницима у некој фирми менаџери пунили дупе лакованим шимикама, онда су се синдикати сетили да се прену из сна (у свим приватизацијама, ако нисте знали, уз продавца и купца, трећи потписник уговора је био синдикат), само што сад више није било масе која би стала уз синдикат. Да ствари буду још горе и црње, синдикати су помоћ почели да траже баш од властодршца („Тражимо да нас прими неко из Владе“!), а то је последња институција којој један синдикат за помоћ може и треба да се обрати. Стари, социјалистички рефлекс је прорадио, ама у невреме. Наравно, Влада их је лепо угостила, дала им неког чиновника нижег ранга да их завуче за Голеш планину, а онда их избацила на улицу. Испоставило се да су синдикалци, у 90% случајева, неспособни за посао који обављају, а да је добар део њих и коруптиван. С друге стране, радницима никако да сване да синдикалца морају да плаћају они, а не послодавац. Док они схвате какве комбинације њихов синдикални руководиоца има са послодавцем, прође воз.

И, ево нас у 2017-ој: просветари се опет спремају да штрајкују. Сада су се, међутим, околности промениле. На

челу државе је човек који се неће либити да их све отпусти због штрајка. ММФ је наложио отпуштања у јавном сектору и Вучић ће једва чекати да се кандидати за отказ сами јаве, а то су они који штрајкују. С друге стране, штрајк има изгледа да успе само у случају да повуче велики, натполовичан број наставника и да паралише читав просветни систем. Уколико то не успеју, пропали су, јер насупрот себи имају маркетиншке зналце, који ће их представити јавности као деликвенте и вуцибатине. Мој им је савет да укапирају елементарне ствари: није довољно штрајковати, мора се запретити озбиљнијим стварима. Годину дана могу да штрајкују, Вучић ће игнорисати, али ако данима затворе саобраћај у Београду, односно заузму кључне раскрснице, режим ће бити у проблему: или ће се изложити бесу размажене београдске светине што мора пешке до посла, или ће морати да пребије просветаре, што није паметно, или да купи синдикалце, али овог пута за велике своте. Претња синдиката мора да буде стварна, опипљива, а не да буде гест увређене струке. Исто тако, штрајк на читавој територији Србије је далеко ефикаснији, него само у Београду. Можда и најважније. штрајкбрехери морају да сносе последице. Тамо где они не сносе последице, идеја штрајка је обесмишљена.

Кад се тражи, тражи се много. Повећање плата је израз очаја, а не преговарачка позиција. Цела прича треба да буде постављена тако да је повећање плата готова ствар, него остаје само а се договоримо око других ствари, као што су услови рада, однос ђак-наставник, школски програми итд.

Природни непријатељ сваког штрајка је и српска навика да се гледа само своје дупе, навика које је код јавних службеника доведена до нивоа науке. Дobar део просветара ће калкулисати просто: нека штрајкачи пробају-ако успеју, вајда је за све, а ако пропадну, пропашће сами. После тога, највећи је усранко штрајкач који икад више кафу попије, или каже „здрaво“ оваквом људском отпаду.

Бојим се, а не бих да баксузирам, да штрајк, који не би имао у виду ово о чему пишем, не би имао шансу да

успе. Дакле, још једном: ударац за систем мора да буде болан, ефикасан и битно ометајућ. Штајкбрехери морају да буду санкционисани, а синдикалци непоткупљиви.

Осим тога, захтеви морају да иду далеко преко висине плата, јер ако је плата једино што интересује просветаре, власт ће с њима лако на крај изаћи.

Није неважно ни колико ће синдикати у просвети успети да заинтересују друге синдикате. У том сам погледу веома скептичан, јер је српски обичај да се свако бори сам за себе. Лекаре баш брига за просветаре, а и једне и друге баш брига за пензионере – тако то овде ради.

Чак и под претпоставком да све лепо крене и испуне се сви горњи услови, синдикалци треба да буду спремни на то да ће власт да их развлачи по блату и да ће да се испостави да су, као деца, кради кликере од друге деце, те да су играли „мице“ на часу веронауке.

Мислим, међутим, да се услови још нису стекли и да нико, па ни синдикати, заправо уопште немају појма против кога се боре и колико озбиљни треба да буду да у ту борбу уђу. Кад се борите за, рецимо, 10% повишице, ви се борите против читавог система, против Владе, БИА-е, Информера, Пинка, против ММФ-а, против Светске банке... Ко то не капира, не капира природу монструма који је рођен после 5. октобра. Зато је потребно прво схватити против чега се бори, затим се ојачати до мере да се борба води и треће, по Србе трагично, знати шта се хоће ако се победи.

Ја верујем да је, уз здравствени сектор и таксисте, просвета она која може да угрози систем, али је питање да ли просветари капирају да не могу да добију шта желе, а да не угрозе систем. Међу њима је много другосрбијанаца, који хоће бољу плату, али да се систем не угрози. То су они безмозговићи који проблем виде у Вучићу и хтели би да оде он, а да се систем одржи, с тим да на његово место дође неки од красних момака, попут Саше Јанковића, или Вука Јеремића. Добра, или лоша вест је да се систем мора поразити као систем, као друшрвено-економска формација, а да се парцијално не може победити. Док та свест сазри, много ће воде протећи Дунавом и Савом.

Kriza tržišnog fundamentalizma

Autor: Anatole Kaletsky

Preveo Đorđe Tomić

Izvor: Copyright: Project Syndicate 2017 *The Crisis of Market Fundamentalism - Social Europe*, 16.1.2017. - *Peščanik.net*, 20.1.2017.-

Najveće političko iznenađenje 2016. godine je to što su se svi iznenadili. Ja svakako nisam imao pravo da budem zatečen i iznenađen: ubrzo posle krize 2008, objavio sam knjigu u kojoj sam najavio da će posle ekonomskog kolapsa za približno 5 godina uslediti kolaps poverenja u političke institucije.

Takav redosled događaja nam je poznat iz istorije.

Posle prvog sloma globalizacije, koji su Marx i Engels opisali u Komunističkom manifestu 1848, sledile su zakonske reforme kojima je radnička klasa stekla dotad nezamisliva prava. Slom britanskog imperijalizma posle Prvog svetskog rata najavio je Nju dil i stvaranje socijalne države. A slom kejnsovijanske ekonomije posle 1968. pripremio je revoluciju Margaret Thatcher i Ronalda Reagana. U knjizi Kapitalizam 4.0 najavio sam da će posle sistemskog sloma globalnog kapitalizma obnarodovanog krizom 2008. godine uslediti politički potresi jednako velikih razmera.

Dokle god određeni model kapitalizma uspešno

funkcioniše, politički pritisci su neutralisani

materijalnim progresom. Ali ako ekonomija počne da

posustaje - i pokaže se da to nije tek prolazna faza, već

simptom dubljih kontradikcija - razorni efekti

kapitalizma na društvo postaju politički toksični.

To se dogodilo 2008. Kada je neuspeh slobodne

trgovine, deregulacije i monetarizma u obezbeđivanju

daljeg rasta protumačen kao najava „novog normalnog

stanja“ beskrajnih budžetskih rezova i umanjenih očekivanja, a ne kao prolazna bankarska kriza, nejednakost, nezaposlenost i kulturalne dislokacije iz perioda koji je prethodio krizi više nije bilo moguće opravdati – kao što su visoke poreske stope iz 50-ih i 60-ih godina prošlog veka izgubile legitimitet u doba stagflacije 70-ih.

Ako se zaista radi o takvoj transformaciji, umereni reformatori koji rade na rešavanju pojedinačnih problema kao što su migracija, trgovina ili dohodovna nejednakost nužno gube bitku sa političarima koji dovode u pitanje sam sistem. Na izvestan način, radikali su u ovom slučaju u pravu.

Odgovornost za nestanak „dobrih“ radnih mesta u proizvodnji ne može se prebaciti na imigraciju, slobodnu trgovinu ili tehnologiju. Ali činjenica je da takvi vektori ekonomske konkurencije koji doprinose ukupnom rastu nacionalnog dohotka ne moraju nužno distribuirati dobit na društveno prihvatljiv način. Za to je potrebna promišljena i sračunata politička intervencija na najmanje dva fronta.

Prvo, potrebno je makroekonomskim merama osigurati da rast tražnje prati potencijalni rast ponude koji tehnologija i globalizacija generišu. To je suštinski važan kejnsovski uvid koji je privremeno bio prognan u doba uspona monetarizma početkom 80-ih, ponovo uspešno primenjen 90-ih (bar u SAD i Britaniji), a onda opet zaboravljen u panici izazvanoj deficitima posle 2009.

Povratak kejnsovskom upravljanju tražnjom mogao bi biti najveća ekonomska korist koju će Trumpova administracija doneti Americi, ukoliko bezuspešni pokušaji monetarne stimulacije budu zamenjeni ekspanzivnim fiskalnim politikama. Možda su SAD već spremne da odbace monetarističku dogmu koja podrazumeva nezavisnost centralne banke i održavanje ciljne inflacije i vrate se punoj zaposlenosti kao vrhovnom prioritetu upravljanja tražnjom. U Evropi, s druge strane, na takvu revoluciju makroekonomske misli moraćemo da pričekamo još nekoliko godina.

Uz to nam je potrebna još obuhvatnija intelektualna revolucija u stavovima prema državnim intervencijama koje utiču na društvene ishode i ekonomske strukture. Tržišni fundamentalizam krije u sebi duboku kontradikciju. Slobodna trgovina, tehnološki napredak i druge sile koje promovišu ekonomsku „efikasnost“ pravdaju se korisnošću za društvo, i pored toga što nekim radnicima i nekim preduzećima evidentno nanose štetu, uz objašnjenje da će rast nacionalnog dohotka dobitnicima omogućiti da obeštete one koji su se našli na gubitničkoj strani, tako da na kraju niko neće biti na gubitku.

Načelo takozvane Pareto optimalnosti (nazvano tako po italijanskom ekonomisti) je temelj svakog na moralu zasnovanog opravdanja ekonomije slobodnog tržišta.

Politike liberalizacije se u teoriji pravdaju pretpostavkom da će deo dobiti dobitnika političkim odlukama biti redistribuiran u korist gubitnika na društveno prihvatljive načine. Ali šta se događa ako političari u praksi čine upravo suprotno?

Deregulacijom finansija i trgovine, intenziviranjem konkurencije i slabljenjem sindikata vlade su stvorile okruženje koje, kako nas teorija uči, nalaže redistribuciju od dobitnika u korist gubitnika. Ali zagovornici tržišnog fundamentalizma nisu samo zaboravili na redistribuciju; oni su je zabranili. Ponuđeno obrazloženje za to je da porezi, isplata pomoći i druge intervencije države destimulišu inicijativu i remete konkurenciju, što dovodi do opadanja ekonomskog rasta i koristi za društvo u celini.

Ali kao što je Margaret Thatcher slavno primetila, „Društvo ne postoji. Postoje pojedinačni muškarci i žene i njihove porodice“. Fokusiranjem na korisnost konkurencije za društvo i zanemarivanjem štete koju trpe pojedinci tržišni fundamentalisti su praktično ukinuli načelo individualizma koje je u srži njihove ideologije.

Posle prošlogodišnjih političkih potresa, zlokobna kontradikcija između društvene koristi i individualne štete više se ne može ignorisati. Ako očekujemo da nas

trgovina, konkurencija i tehnološki napredak uvedu u novu fazu kapitalizma, moraćemo da ih uparimo sa državnim intervencijama koje će dobit od rasta redistribuirati na način koji su Margaret Thatcher i Ronald Reagan proglasili za tabu.

Rušenje tih tabua ne mora značiti povratak visokih poreskih stopa, inflacije i kulture zavisnosti iz 70-ih godina. Kao što se fiskalna i monetarna politika mogu podešavati tako da nezaposlenost i inflaciju održavaju na minimumu, redistributivne mere se mogu sprovesti na način koji se neće svesti na prelivanje budžetskih prihoda u socijalnu pomoć, već će na direktniji način pružati pomoć radnicima i zajednicama koje su se našle na udaru globalizacije i tehnoloških promena.

Umesto deljenja novčane pomoći koja udaljava ljude od sveta rada, države mogu redistribuirati dobit od rasta tako što će podržati zapošljavanje i isplatu dohodaka kroz regionalne i granske subvencije i zakone o minimalnoj nadnici. Primere najefikasnijih intervencija tog tipa nalazimo u Nemačkoj i Skandinaviji, gde se novac ulaže u kvalitetno pozivno obrazovanje i prekvalifikaciju radnika i učenika izvan univerziteta, čime se otvara put do životnog standarda srednje klase i bez fakultetske diplome.

Sve to može zvučati kao opšte mesto, ali vlade su dosad uglavnom činile upravo suprotno. Progresivno oporezivanje se ukida, budžeti za obrazovanje, industrijske politike i regionalne subvencije se smanjuju, a novac se preusmerava u zdravstvo, penzije i pružanje novčane pomoći, čime se stimuliše rano penzionisanje i oslanjanje na beneficije. Redistribucija je usmerena od mladih radnika na slabo plaćenim radnim mestima, onih čiji su poslovi i plate najviše ugroženi slobodnom trgovinom i migracijom, ka menadžerskoj i finansijskoj eliti, onima koji su najviše profitirali od globalizacije, i starijim penzionerima, koji su zahvaljujući garantovanim penzijama zaštićeni od ekonomskih potresa.

Ipak, za političke potrebe koje smo iskusili u velikoj meri su zaslužni upravo stariji glasači, dok su mladi

uglavnom podržavali status quo. Taj paradoks pokazuje da period konfuzije i gubljenja iluzija posle krize još traje. U svakom slučaju, potraga za novim ekonomskim modelima, koje skupno opisujem kao „Kapitalizam 4.1“, uveliko je počela.

Zašto socijalisti toliko govore o radnicama i radnicima?

Autor: Vivek Čiber

Prevod s engleskog: Maja Solar

Izvor: <http://www.masina.rs/?p=3855> - 19.1.2017.-

Tekst je deo publikacije „ABC socijalizma“ u kojoj grupa autora okupljenih oko časopisa Jakobin pokušava da ponudi kratke, jasne i informativne odgovore na neka od najčešćih pitanja o socijalizmu, kao uvod u ideje koje su tokom decenija nakon Drugog svetskog rata bile anatemisane u mejnstrim američkom kontekstu, a danas ponovo okupiraju pažnju sve većeg broja ljudi. Prevod ove publikacije će uskoro biti dostupan na srpsko-hrvatskom jeziku u izdanju Centra za politike emancipacije. Pitanja koja su od značaja za nastanak i razvoj socijalizma kao i mogućnosti širenja socijalističke politike danas, biće predmet rada na Studijama socijalizma koje tokom 2017. godine organizuje Centar za politike emancipacije. Za učešće u ovom programu možete se prijaviti putem sledećeg formulara.

Većina ljudi zna da socijalistkinje i socijalisti stavljaju radničku klasu u središte svoje političke vizije. Ali zašto? Kada postavim ovo pitanje studentima i studentkinjama ili aktivističkim grupama, dobijem čitavu paletu odgovora, ali najčešći odgovor je moralni – socijalisti i socijalistkinje misle da radnici i radnice

najviše pate u kapitalizmu i zato njihov loš položaj predstavlja najvažniji problem na koji se treba fokusirati.

Istina je, naravno, da se radnice i radnici suočavaju sa poniženjima svih vrsta i materijalnom oskudicom, stoga svaki pokret za društvenu pravdu ovo mora učiniti ključnom temom. Ali ako je ovo sve, ako je ovo jedini razlog zbog kojeg bi se trebali fokusirati na klasu, onda argument vrlo lako pada u vodu. Konačno, postoji mnogo grupa koje isto tako pate zbog poniženja i nepravdi - rasne manjine, žene, osobe sa invaliditetom. Zbog čega se izdvajaju radnice i radnici? Zašto se jednostavno ne kaže da svaka marginalna i potlačena grupa treba biti u središtu socijalističke strategije? Ipak, postoje dodatni razlozi za fokus na klasu od moralnog argumenta. Razlog zbog kojeg socijalistkinje i socijalisti veruju da klasno organiziranje mora biti u centru održive političke strategije odnosi se na druga dva politička faktora: dijagnoze o izvorima nepravde modernog društva i prognoze o najboljim polugama promene u progresivnijem pravcu.

Kapitalizam ne ispunjava obećanja

Potrebno je mnogo toga da bi ljudi vodili pristojne živote. Ali dve stvari su apsolutno suštinske. Prva je određena garancija materijalne sigurnosti - stvari poput prihoda, stanovanja i osnovne zdravstvene nege. Druga je oslobođenje od društvene dominacije - ako ste pod nečijom kontrolom, ako neko donosi ključne odluke o vama, onda ste stalno izloženi zlostavljanju. Zato je, u društvu u kojem većina ljudi nema siguran posao ili ima posao ali ne može plaćati račune, u kojem su podređeni kontroli drugih ljudi, u kojem nemaju prava glasa u donošenju zakona i propisa - nemoguće postići društvenu pravdu.

Kapitalizam je ekonomski sistem koji zavisi od lišavanja većine ljudi suštinskih preduslova za pristojan život. Radnice i radnici svaki dan odlaze na posao znajući da on nije siguran; plaćeni su onoliko koliko poslodavci misle da je u skladu sa njihovim prioritetom,

pravljenjem profita, a ne dobrobiti zaposlenih; rade tempom i u trajanju koje određuju njihove gazde; i podređuju se ovim uslovima ne zato što to žele, već zato što je većini jedina alternativa tome ostajanje bez posla. Ovo nije neki uzgredan ili marginalni aspekt kapitalizma, već suštinsko određenje sistema.

Ekonomska i politička moć je u rukama kapitalista, čiji jedini cilj je maksimiziranje profita, što znači da je za njih položaj radnica i radnika u najboljem slučaju od sporedne važnosti. A to znači da je sistem u svojoj biti nepravedan.

Radnice i radnici su u prednosti

Iz ovoga sledi da je prvi korak u pravljenju društva humanijim i pravednijim – smanjenje nesigurnosti i materijalne oskudice u životima većine ljude, i uvećanje obima samoodređenja. Ali odmah nailazimo na problem – politički otpor elita.

Moć nije jednako raspodeljena u kapitalizmu.

Kapitalisti, a ne radnici, odlučuju koga će unajmiti i otpustiti, kao i o tome ko će koliko dugo raditi.

Kapitalisti takođe imaju najveću političku moć, jer mogu lobirati, finansirati političke kampanje i političke partije. A s obzirom na to da su oni ti koji imaju koristi od sistema, zašto bi podsticali promene – promene koje bi nužno vodile umanjenju njihove moći i njihovoj propasti? Na ove izazove oni ne odgovaraju ljubazno i čine sve što je u njihovoj moći ne bi li održali status quo.

Svaki put kada su pokreti za progresivne reforme pokušali nešto da promene u smeru koji bi društvo učinio pravednijim, suočili bi se sa moći kapitala.

Svakoj reformi koja iziskuje redistribuciju prihoda ili koju vlada sprovodi kao socijalnu meru – bilo da je reč o zdravstvenoj brizi, ekološkim regulacijama, minimalnoj nadnici ili programu zapošljavanja –redovno se suprotstavljaju bogati, zato što ove mere nužno znače redukciju njihovih prihoda (kao na primer porezi) ili njihovih profita. To znači da pokušaji sprovođenja progresivnih reformi moraju ići u pravcu

pronalaženja izvora prevage, izvora moći koji će im omogućiti da prevaziđu otpor kapitalističke klase i političkih funkcionera.

Tu moć ima radnička klasa, iz prostog razloga što kapitalisti mogu stvarati profit samo ako se radnice i radnici svakog dana pojave na poslu; u slučaju da oni odbiju da nastave da igraju ovu igru, profiti bi nestali preko noći. A ako postoji nešto što privlači pažnju poslodavaca, to je zaustavljanje protoka novca.

Akcije poput štrajkova nemaju samo moć da bace kapitaliste na kolena, već mogu imati i dalekosežniji uticaj na sve nivoe institucija koje direktno zavise od njih - uključujući i vladu. Ova sposobnost razbijanja čitavog sistema samo putem odbijanja rada, daje radnicama i radnicima takvu vrstu prednosti kakvu nema nijedna druga društvena grupa, osim sâmih kapitalista. Stoga, ukoliko progresivna društvena promena zahteva savladavanje kapitalističkog otpora - a već tri veka znamo da zahteva - onda je od ključnog značaja organiziranje radnica i radnika tako da uzmu moć u svoje ruke.

Radnice i radnici nisu samo grupa koja je sistematski eksploatisana, već su i grupa koja je u najboljoj poziciji da donese stvarne promene i da natera na ustupke glavni centar moći - bankare i industrijalce koji vode sistem. Oni su grupa koja se susreće sa kapitalistima svakog dana i za njih su vezani trajnim sukobom kojim im je obeležena egzistencija. Oni su jedina grupa koja se mora suprotstaviti kapitalu, ukoliko žele poboljšati svoj život. Nema logičnije sile oko koje bi se organizovao politički pokreta.

Ovo nije samo teorija. Ako pogledamo stotinjak godina u prošlost i vidimo u kojim uslovima su progurane reforme sa dalekosežnim učincima, reforme koje su poboljšavale materijalne uslove siromašnih ili koje su im dale veća prava spram tržišta - one su se nepromenljivo temeljile na mobilizaciji radničke klase. Ovo nije bio slučaj samo sa „rasno neutralnim“ merama države blagostanja, veći i sa takvim fenomenima kao što su građanska prava i borba za pravo glasa.

Svaki pokret koji je uvećao pogodnosti za siromašne, bili oni obojeni ili beli, muškarci ili žene, morao se bazirati na mobilizaciji radnih ljudi. To je važno i za Evropu i za globalni Jug, kao i za Sjedinjene Američke Države.

Radnička klasa je toliko važna u političkoj strategiji zbog njene moći da natera kapital na stvarne ustupke. Naravno, i činjenica da su radnice i radnici većina u kapitalističkom društvu, te da su sistematski eksploatisani, čini njihove probleme još akutnijim. Zbog ove kombinacije moralne hitnosti i strateške sile, socijalistička politika se temelji na radničkoj klasi.

Radnice i radnici su u srcu kapitalističkog sistema. I zbog toga su u središtu socijalističke politike.

Izobičajavanje radnog

prava

Autor: Mario Reljanović

Izvor: Peščanik.net, 19.1.2017.-

Važenje prava znači da su pravne norme obavezne, da ljudi treba da se ponašaju onako kako one propisuju, da treba da im se pokoravaju i da ih primjenjuju... Norma važi kao pravna norma ako (a) je stvorena na način koji je predvidio pravni poredak kome pripada i (b) ako nije bila poništena bilo na način koji je predvideo taj pravni poredak ili putem izobičajavanja ili činjenicom da je pravni poredak kao celina izgubio svoju efikasnost. (Hans Kelzen, Opšta teorija države i prava)

Ako ignorišete nečije postojanje i uspete da svoj život uredite kao da on/ona/ono ne postoji, taj neko ili to nešto za vas efektivno zaista neće postojati, iako njegovo formalno postojanje nije dovedeno u pitanje.

To je relativno lako učiniti sa bivšim dečkom ili devojkom, ali sa pravnim normama je znatno teže. Izobičajavanje prava retka je pojava kada neka pravna norma nije formalno ukinuta, ona dakle postoji i čini deo važećeg pravnog sistema, ali se jednostavno ne primenjuje - ne primenjuju je ni građani, ne primenjuje je državni aparat, a i oni koji se staraju o sankcionisanju kršenja prava, uključujući tu i sudove, takođe ne konstatuju njeno postojanje.

Norma se izobičajava - nestaje iz primene usvajanjem pravnog običaja koji je suštinski suprotan njenoj sadržini - samo ukoliko je zastarela, nepraktična, postala suprotna svrsi svog postojanja - dakle, ukoliko je njeno postojanje suprotno interesu građana i države. Umesto da se iz pravnog sistema izopšti na formalan način, ona se „zaboravlja“ u praksi, čime se praktično njeno važenje ignoriše na način da ona više ne stvara posledice u primeni prava.

U radnom pravu u Srbiji postoji jasno izraženo izobičajavanje pojedinih normi. Ono je međutim različito od onoga što je o izobičajavanju prethodno napisano i po tome je krajnje specifično. Norme koje formalno važe se ne izopštavaju iz pravnog sistema kao zastarele i neprimenjive - sasvim suprotno, aktuelne su i Srbija nije jedina država koja ima ista zakonska rešenja. One su još manje protivne javnom interesu ili posebno loše po građane - naprotiv, sve one štite prava zaposlenih od nezakonitog postupanja poslodavaca. Kako onda dolazi do njihovog ignorisanja? Tako što država godinama, ponekad i decenijama unazad, ostaje nema na njihovu pogrešnu primenu i pogrešno tumačenje. Tako nastaju nova tumačenja, koja su suprotna ne samo sadržini norme koju je zakonodavac imao u vidu kada je donosio propis, već i prirodi i svrsi pravnog instituta koji regulišu. Država međutim ne obezbeđuje zaštitu ovim nezakonitim radnjama - naprotiv, ona pogrešna tumačenja prihvata kao ispravna, normalna, istorijski i pravno utemeljena. Tako se dolazi do nekoliko anomalija koje danas postoje u pravnom sistemu, a koje su pre svega rezultat takve

državne politike.

Radni odnos na određeno vreme je izuzetak od pravila, jasno određen Zakonom o radu. Član 37. stav 1.

Zakona o radu je nedvosmislen: „Ugovor o radu može da se zaključi na određeno vreme, za zasnivanje radnog odnosa čije je trajanje unapred određeno objektivnim razlozima koji su opravdani rokom ili izvršenjem određenog posla ili nastupanjem određenog događaja, za vreme trajanja tih potreba... Opravdani rokom, izvršenjem određenog posla, ili nastupanjem određenog događaja“. Ugovor o radu se dakle zaključuje kada postoji privremena potreba za povećanjem broja postojećih zaposlenih. Zato se kaže da je ugovor o radu na neodređeno vreme pravilo, a na određeno vreme samo mogućnost u slučaju izuzetne potrebe za angažovanjem dodatne radne snage.

Takođe, jasno je da se ovo pravilo odnosi i na izuzetke koji su predviđeni istim članom, a koji se odnose na potencijalno duže trajanje rada na određeno vreme – izuzetak je u ovim slučajevima u trajanju ugovora o radu na određeno vreme, a ne u osnovu za njegovo zaključenje.

U praksi se međutim pri inspekcijskom nadzoru ugovor o radu na određeno vreme u svakoj situaciji uzima kao zakonit. Tako u medijima vidimo navode inspektora rada koji su vršili nadzor nad nekim stranim „investitorima“, o tome kako oni poštuju zakon jer svi zaposleni imaju zaključene ugovore o radu. Činjenicu da 90% zaposlenih ima ugovor o radu na određeno vreme inspektori rada, kao ni nadležni državni funkcioneri, ne pominju niti komentarišu. Kako je moguće da neko ima obim posla koji je 90% privremenog karaktera? Ovo skretanje pogleda od očiglednog kršenja zakona „investitorima“ omogućava bar dve pogodnosti.

Prva je da mogu da se pakupe i odu u veoma kratkom roku bez ikakvih dodatnih izdataka, otpremnina i slično (ako svi ili ogromna većina zaposlenih ima ugovore u trajanju od jednog do tri meseca, logično je da se odluka o povlačenju može realizovati u tom periodu bez

davanja otkaza viškovima zaposlenih, bez donošenja programa za rešavanje viškova, bez isplate otpremnina). Druga pogodnost jeste ucenjivanje zaposlenih da se, ukoliko žele da im ugovor o radu bude produžen, odreknu nekih ili mnogih prava koja im po zakonu pripadaju – kao što je ograničeno radno vreme, plaćeni prekovremeni rad, godišnji odmor, plaćeno odsustvo, bolovanje i slično. Naravno, moraju da se odreknu i mogućnosti formiranja sindikata, dok je pravo na štrajk samo pusta želja.

Minimalna zarada nije i ne može da bude ugovorena zarada. „Minimalac“ se međutim masovno zloupotrebljava godinama unazad. Koristeći užasnu situaciju na tržištu rada, kada nezaposleni praktično pristaju na sve uslove rada bez obzira na to što je njihov rad evidentno potcenjen, minimalna zarada u mnogim profesijama praktično je pravilo. Ona je međutim Zakonom o radu uređena kao izuzetak, kao potencijalno sredstvo finansijske konsolidacije poslodavca. Poslodavac dakle ugovara sa zaposlenim neku drugu (višu) zaradu, a minimalnu zaradu isplaćuje samo onda kada nema dovoljno sredstava da isplati ugovorenu zaradu, odnosno kada bi isplata ugovorene zarade mogla da ugrozi ukupno poslovanje. Zbog toga član 111. stav 3. Zakona o radu izričito predviđa:

„Opštim aktom, odnosno ugovorom o radu utvrđuju se razlozi za donošenje odluke o uvođenju minimalne zarade“. Dakle, poslodavac je dužan da predvidi u kojim situacijama donosi odluku o uvođenju minimalne zarade. Poslodavac je dužan (a o tome postoji sudska praksa) da nakon isteka perioda isplate minimalne zarade zaposlenima isplati razliku između minimalne zarade koju su dobijali i ugovorene zarade koju je trebalo da dobijaju.

U praksi ova pravila međutim ne funkcionišu, a minimalna zarada se isplaćuje kao pravilo. Oni poslodavci koji ipak imaju svest da je tako nešto nezakonito, jednostavno zaobilaze zakon isplaćujući minimalnu zaradu uvećanu za jedan ili nekoliko dinara. To se više ne smatra minimalnom zaradom i kršenja

zakona formalno nema - ima samo izigravanja smisla zakonske norme. Država ovako nešto ne samo da toleriše, već svaka nova izmena Zakona o radu sve više muti osnovni smisao minimalne zarade - u tolikoj meri da se danas mora ući u dublje analiziranje zakonskih odredbi da bi se ponovo pronašao prvobitni smisao normiranja „minimalca“.

Neisplaćivanje zarade ili neuplaćivanje doprinosa, kao i druga masovna uskraćivanja prava zaposlenima, jesu inkriminisana kao krivična dela. Jedan dnevni list je pre nekoliko godina sproveo anketu sa pitanjem: da li bi neisplaćivanje zarade trebalo da bude krivično delo? Očekivano, ogroman procenat građana odgovorio je potvrdno. Ono što je međutim gotovo nepoznato široj javnosti jeste da je ovo već krivično delo, kao i mnoga druga ponašanja poslodavca kojima on krši radnopravne propise. Glava XVI Krivičnog zakonika nosi naziv „Krivična dela protiv prava po osnovu rada“ i sadrži inkriminacije ponašanja, koja danas prepoznajemo kao uobičajena. Krivično delo iz člana 163. pod nazivom „Povreda prava po osnovu rada i prava iz socijalnog osiguranja“ glasi: „Ko se svesno ne pridržava zakona ili drugih propisa, kolektivnih ugovora i drugih opštih akata o pravima po osnovu rada i o posebnoj zaštiti na radu omladine, žena i invalida ili o pravima iz socijalnog osiguranja i time drugom uskrati ili ograniči pravo koje mu pripada, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine“. Ovo je generičko delo za razna ponašanja, među koja spadaju i neisplaćivanje zarada i neuplata doprinosa, kao i niz ograničavanja ili uskraćivanja prava iz radnog odnosa. Niko međutim nije osuđen za izvršenje ovog krivičnog dela, čak ni u uslovima potpunog (namernog) rasipanja imovine državnih preduzeća, ili u primerima „gazdi“ i „investitora“ kod kojih rad više liči na robovlasnički odnos nego na savremeno uređen radni odnos.

Zašto je to tako? Zato što se ova dela, iako krivične prijave postoje, jednostavno ne procesuiraju. I u ovom slučaju, država nije zainteresovana da zaštiti interes

građana, čak ni onda kada joj se oni sami obraćaju za pomoć. Sasvim pogodno po javnog tužioca, ova dela su inkriminisana „felerično“, bez bližeg određenja kada će neko ponašanje i postupanje poslodavca predstavljati prekršaj, a kada prerasta u krivično delo. Tako da je na njima diskreciona ocena da li su poslodavci, odnosno odgovorna lica kod poslodavaca, učinila svojim ponašanjem krivično delo, ili nisu. Ovde dolazi do izražaja čuveni tužilački oportunitet, to jest tužioci se veoma retko odlučuju da procesuiraju krivične prijave koje dobiju povodom kršenja prava iz radnog odnosa. Sasvim je izvesno da, na primer, neisplaćivanje zarade jednom zaposlenom ili blago kašnjenje u isplatama zarada zaposlenima neće biti dovoljno da se odgovorno lice krivično goni. To su situacije koje se rešavaju u ravni materijalne i prekršajne odgovornosti poslodavca, odnosno odgovornih lica. Međutim, sistematsko odbijanje da se zaposlenima pri radu sa hemikalijama daju i najosnovnija sredstva zaštite na radu - krivično je delo za koje se mora odgovarati (a upravo tako nešto je dokumentovano čak i fotografijama ovde). Nečinjenje tužioca ovde nije pitanje oportuniteta, već direktive koja dolazi „odozgo“ - nema drugog racionalnog objašnjenja zašto država ćuti.

Kako se može sprečiti ovakva praksa izobičajavanja?

Čini se da je važno načiniti dve izmene - jednu formalnu a jednu faktičku. Formalna bi se sastojala iz detaljnijeg, preciznijeg i nedvosmislenog normiranja opisanih radnopravnih instituta i krivičnih dela.

Faktička izmena bila bi u tome da nadležni organi počnu da primenjuju postojeće odredbe onako kako je zamišljeno. Već svakako shvatate da i jedan i drugi korak zavise upravo od ponašanja države, odnosno promene politike ignorisanja prava. Koliko je to realno očekivati od trenutnih vlasti, možete proceniti sami.

Između stvarnosti i iluzija:

Bilans stanja ekonomije u

Srbiji

Autor: Nebojša Katić

*Izvor: mesečnik Le Monde diplomatique - prilog
Nedeljnika od 19.1.2017.-*

Vlada Srbije impresionirana je sopstvenim ekonomskim rezultatima. Potvrda fantastičnih uspeha stigla je i od prvog čoveka Republičkog zavoda za statistiku (RZS) koji tvrdi da su ekonomski rezultati u 2016. najbolji u poslednjih 25 godina. Dirljiva je podrška koju državni službenik daje svom poslodavcu, mada su nejasni kriteriji po kojima je 2016. proglašena za najbolju u poslednjih četvrt veka. Čudan je nesklad između veličanstvenih pohvala srpskoj ekonomiji i elementarnih statističkih činjenica.

Rasta BDP-a i gde je Srbija danas

Bruto domaći proizvod Srbije, kao standardna mera ekonomskog uspeha, ne daje povoda za ushićenje.

Realni rast domaće ekonomije u 2016. po prvim procenama iznosi skromnih 2,7%. Ovo je visoka stopa rasta za razvijene ekonomije, ali je više nego skromna za države sa niskim BDP-om kao bazom za obračun.

U 2016. u regionu su samo Hrvatska i Makedonija, sa stopama od oko 2%, imale niži rast od srpskog. (Po kategorizaciji MMF, region kome Srbija pripada broji 11 država i Kosovo.) Pogled na poslednje četiri godine daje još mračniju sliku - prosečna stopa rasta srpske ekonomije je na nivou od oko 1% godišnje, i ako se izuzme Hrvatska, to je najniža prosečna stopa u regionu.

Situacija nije bolja ni kada se Srbija upoređuje sa sobom. Prosečna godišnja stopa rasta BDP-a od 2001.

do 2009. iznosila je oko 5,9%. Kada se u obračun uključi i katastrofalni period 2009-2012., prosek za 2001.-2012. je oko 3,7%.

Ako se BDP meri po glavi stanovnika, Srbija je na dnu regiona i samo Albanija i Bosna i Hercegovina zaostaju za Srbijom. Srpski BDP po glavi je niži od hrvatskog za 37 procenata, od bugarskog 29 procenata i od rumunskog za 36 procenata, na primer. Ako bi se Srbija razvijala po stopi koja bi bila kontinuirano veća od Bugarske i Hrvatske za 2 procentna poena godišnje, tada bi se srpski BDP po glavi izjednačio sa bugarskim za oko 18, a sa hrvatskim za oko 23 godine.

Plate i penzije

Iz ugla prosečnih građana, još je manje razloga za ushićenje. Prosečna plata u 2016. je 369 evra (prosek zaključno sa novembrom) i marginalno je viša nego 2015., ali je niža nego 2013. ili 2014.

Penzije takođe opadaju iz godine u godinu, i u 2016. će biti na nivou od oko 190 evra. Jednokratna pomoć penzionerima će popraviti prosek ali neće promeniti činjenicu da će upravo penzioneri podneti najveći udar budžetskog prilagođavanja u godinama koje dolaze.

Pad kupovne moći građana je delimično ublažen trošenjem ušteđevine, što je imalo za posledicu drastično usporen rast stope štednje u poslednje četiri godine. Drugi način na koji građani podižu svoju potrošnju su gotovinski krediti. U ambijentu stagnantne kreditne aktivnosti, samo gotovinski krediti beleže veliki rast - u poslednjih 12 meseci, dug građana po ovom osnovu porastao je za oko 25%. Stagnacija ličnih primanja uz istovremeni rast zaduživanja po osnovu gotovinskih kredita je opasna kombinacija.

Odakle onda optimizam kojim vlada i njeni službenici nemilice zasipaju javni prostor?

Zaposlenost i nezaposlenost

Vlada insistira na odličnim rezultatima kada je u pitanju rast zaposlenosti i pad nezaposlenosti.

Usvojeni međunarodni metod statističkog praćenja

zaposlenosti počiva na anketama. Na bazi reprezentativnog statističkog uzorka i na bazi izjava anketiranih lica, dobijaju se podaci o kretanju zaposlenosti. Metodologija je velikodušna u načinu na koji tretira zaposlenost – svako ko radi bar jedan sat nedeljno i za to dobija nadoknadu, smatra se zaposlenim.

Kada se pogledaju rezultati poslednje ankete, Srbija beleži spektakularan pad nezaposlenosti – sa 19% u prvom kvartalu, na 13,8% u trećem kvartalu. (Treći kvartal je, zbog sezonskih radova u poljoprivredi u pravilu kvartal sa najnižom stopom nezaposlenosti.) Najveći doprinos popravljaju slike zaposlenosti je vezan za rast neformalne zaposlenosti. Metodologija i način prikupljanja podataka se menjao poslednjih godina, što onemogućava da se podaci za period 2008.-2013. upoređuju sa kasnijim godinama.

Kada je reč o praćenju formalne zaposlenosti i ovde je nemoguće pouzdano upoređivati podatke u dužim vremenskim serijama. Ukidanjem Službe društvenog knjigovodstva, srpski reformatori su temeljno razorili i veliki deo statističkog sistema. Tek 2015. godine statistika je uspela da uspostavi red u praćenju formalne zaposlenosti. Otuda i RZS konstatuje da ove statističke „rezultate ne treba posmatrati kao apsolutne i precizne, već samo kao indikativne“. Smisao ovog metodološkog podsećanja je da ukaže na problematičnu pouzdanost statistike zaposlenosti, što otvara prostor da se podaci interpretiraju sa dosta slobode.

Budžetski deficit i javni dug

Srbija je fokus svog ekonomskog uspeha usmerila ka budžetu, a smanjivanje budžetskog deficita je postao apsolutni prioritet ekonomske politike. Reč je o prioritetu koji je nametnuo MMF, kojim se interesi kreditora stavljaju ispred interesa razvoja, i ispred interesa građana i njihove budućnosti. U tom procesu, već zapuštene javne službe i delatnosti se dodatno degradiraju.

Smanjivanje budžetskog deficita ne može biti cilj racionalne ekonomske politike, a pogotovo ne može biti merilo njenog uspeha. Smanjivanje budžetskog deficita kroz smanjivanje javne potrošnje ne dovodi do privrednog rasta, sem u nategnutim, teorijskim konstruktima.

Vlada je merama štednje na jednoj strani, i jačanjem poreske discipline i uspešnom naplatom poreza uspela da stabilizuje budžet, da uredno servisira obaveze prema inostranstvu i da zaustavi rast javnog duga. Mereno aršinom MMF-a, to jeste neosporan uspeh vlade, tim više što su radikalne mere štednje prošle bez velikih socijalnih potresa. Pomoglo je i što vlada nije pribegla drastičnim otpuštanjima kako se u prvi mah najavljivalo i na čemu domaći obožavaoci radikalnih mera i dalje insistiraju.

Uprkos restriktivnoj budžetskoj politici, ukupan nivo javnog duga i dalje ostaje veoma visok, i na nivou je iznad 70% BDP-a. Zaključci koji se izvode na bazi merenja visine javnog duga u odnosu prema BDP-u su krajnje nepouzdati.

Sudbinu Srbije neće odrediti koeficijent duga, već spremnost inostranih i domaćih finansijskih institucija (u stranim rukama) da nastave njegovo refinansiranje. Takve odluke nisu pod kontrolom država dužnika.

Naravno, rizik krize jeste manji kada je apsolutni nivo duga niži, ali to nije odlučujuće. Krajem 2008. Srbija je bila pred finansijskim slomom iako je javni dug u apsolutnom iznosu bio dva i po puta niži nego danas, i bio je ispod 30% u odnosu na BDP.

Postoji još jedan elemenat čiji se značaj potcenjuje, a koji je vladi išao na ruku. Međunarodne kamatne stope su na najnižem nivou u modernoj istoriji, što je omogućilo da se dospeli dugovi refinansiraju po izuzetno niskim stopama. Niska stopa inflacije i politika štednje su pomogli da riziko komponenta kamatnih stopa bude niža od one na koju je Srbija navikla. Ali, percepcija rizika se brzo menja i kada se to dogodi, kamatne stope počinju ubrzano da rastu a refinansiranje dugova biva drastično otežano. Ove

promene su najčešće izazvane događajima u svetskoj ekonomiji i van kontrole su sprskih aktera.

Slaba kreditna aktivnost je pomogla da se stvore viškovi novca u bankama i da se ti viškovi usmere ka državi. Kao i svaki višak ponude, i višak ponude novca je pomogao da troškovi refinansiranja javnog duga budu na mnogo nižem nivou od onoga na koji je Srbija navikla.

Javni i spoljni dug Srbije su po svojoj visini i strukturi veoma osetljivi na kamatne šokove. Rast dolarskih kamata koji je počeo i čiji se nastavak najavljuje u 2017. bi mogao dodatno da komplikuje servisiranje domaćih dugova, kako javnog, tako i privatnih. Jačanje dolara u odnosu na evro podiže dolarsku komponentu javnog duga iskazanu u evrima i takođe pogoršava koeficijente zaduženosti.

Trgovinski deficit i deficit tekućeg bilansa

Jedan pomalo potcenjen, pozitivan element u ukupnoj ekonomskoj slici Srbije vezan je za ozbiljno popravljjanje trgovinskog bilansa (robe i usluge), i sa njim povezanog bilansa tekućih plaćanja. Izvoz raste brže nego uvoz, a pokrivenost uvoza izvozom je značajno bolja i bliži se stopi od gotovo 90%. (Pad domaće tražnje i niske cene nafte su pomogle da trgovinski bilans bude bolji.)

Uravnoteženje trgovinskog bilansa je dovelo i do zaustavljanja rasta spoljnog duga koji je najpouzdaniji pokazatelj rizika po finansijsku stabilnost. (Spoljni dug je zbir javnih i privatnih dugova koje su finansirali stranci). Uprkos zaustavljanju rasta, spoljni dug od oko 26 milijardi evra i dalje je na previsokom, veoma rizičnom nivou.

Monetarna politika, inflacija i kurs dinara

Vlada i NBS su ponosni na rezultate u monetarnoj politici. Dinar je stabilan, devizne intervencije su manje nego ranije, a inflacija je na najnižem nivou u poslednjih nekoliko decenija, pa su i kamatne stope značajno niže nego ranije. Ovakvi rezultati se mogu interpretirati na različite načine. Popularna teza je da

su rezultati postignuti veštom i kompetentnom monetarnom politikom NBS. Da li je tako?

NBS već dve godine za redom podbacuje i ne ostvaruje planiranu stopu inflacije. Stopa inflacije je ispod planiranog koridora od 2,5-5,5%. Ako bi NBS zaista kontrolisala cene, tada bi stopa inflacije morala biti u okviru zadanog koridora.

Razumno je zapitati se: zar nije bolje da inflacija bude niža od planirane, zar nije idealno da bude, na primer, oko nule? Nije, i nije slučajno da niska inflacija zabrinjava sve velike centralne banke.

Ultra niske stope inflacije govore da je ekonomija na ivici recesije, da je monetarna politika restriktivna, da je kreditna aktivnost banaka na niskom nivou, a sve to ugrožava privredni rast. Stabilnost cena nije posledica vešte politike NBS, već činjenice da je budžet restriktivan, da su građani osiromašili, da banke teško odobravaju kredite privredi, da je veliki deo privrede na samoj ivici opstanka, da je ekonomija na ivici recesije sa stopama rasta koje, kada su i pozitivne, na nivou su statističke greške. Dakle, manjak tražnje, a ne mudra monetarna politika NBS je ključni razlog niske inflacije.

Kako inflaciju ne uspeva da drži u zadanom koridoru, NBS je našla rešenje tako što je za 2017. koridor smanjila na 1,5-4,5%.

U odbranu vlade

Iz činjenice da su gotovo svi ekonomski pokazatelji (osim trgovinskog bilansa) podjednako loši ili gori nego što su bili do 2013. mogao bi se izvući pogrešan zaključak o uspešnoj ekonomskoj politici prethodnih vlada, i o lošoj politici nove vlada.

Aktuelna vlada je krajem 2012. godine nasledila ekonomiju u kojoj su svi ključni trendovi od 2008. bili na strmoj nizbrdici. Relativno visok privredni rast (pomenut na početku teksta) postignut je na najgori mogući način. Realizovan je kroz rast domaće potrošnje, kroz uvoz finansiran zaduživanjem, kroz katastrofalnu politiku kursa dinara, kroz prodaju

preduzeća strancima. Reformatori su finansijski sistem poklonili strancima, izvršila su besmislenu liberalizaciju uvoza i potpisali su sa EU verovatno najgori mogući Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Ekonomija koja je tokom 90-tih pretrpela strašne štete od višegodišnjih sankcija i posledica ratova, dodatno je, i verovatno bespovratno urušena ekonomskom politikom liberalnih reformatora - politikom od koje su imali koristiti samo oni lično, i stranci koji su kolonizovali ekonomski sistem. Namerno ne krivim domaće tajkune, jer su oni samo tranzitorni fenomen, samo epizoda ka potpunoj kolonizaciji Srbije. Pre ili kasnije, domaći tajkuni će, jedan po jedan, nestajati sa ekonomske scene.

Nova vlast, u svim svojim potonjim inkarnacijama, zatekla se na pogrešnom mestu u pogrešno vreme. Račun katastrofalne reformske politike je došao na naplatu, pa je isporučen onome ko se zatekao na vlasti u tom trenutku. Ove činjenice se moraju imati u vidu kada se kritikuje ekonomska politika vlade poslednjih godina.

Kritika vlade

Ako se mora imati razumevanje za poziciju u kojoj se nova vlada našla 2013., teško je pravdati sve ono što vlada radi poslednje četiri godine. Negativni trendovi su zaustavljeni ali nisu preokrenuti. Ekonomska politika koju vlada vodi ne može dovesti do ozbiljnijeg preokreta, već će u najboljem slučaju stabilizovati ekonomiju na niskom nivou BDP-a i zaposlenosti. Vlada je nastavila sa ekonomskom politikom koja spas traži u neprekidnom dozivanju stranaca koje treba privući niskim platama i subvencijama. Fokus je na podršci strancima, a ne domaćim privrednicima. Jasni nagoveštaji da vlada planira da proda sve što stranci žele da kupe neće spasiti ekonomiju Srbije - uvešće je u stanje apsolutne nemoći i zavisnosti. Reč je o klasičnom neoliberalnom „razvojnog“ konceptu koji je samo drugo ime za kolonizaciju. Onog trenutka kada se proda i poslednje preduzeće koje funkcioniše, Srbija će

izgubiti i poslednju šansu da upravlja svojim razvojem. Razvoj se planira, on se ne događa spontano. Vlada u ovom trenutku nema institucije koje mogu planirati, pa se „planira“ od danas do sutra. U nizu problema i slabosti, jedan se posebno ističe. Bez domaćih banaka usmerenih ka finansiranju razvoja, bez samostalne monetarne politike, bez kreditne kontrole i kreditnog usmeravanja ka domaćim preduzećima, nema ni investicija, ni samostalnog razvoja. Čini se da elita (kako ekonomska tako i politička) to ne razume, ili ne želi da razume.

Šta sve možeš u Srbiji kad si gazda

Autor: Mario Reljanović

Izvor: Peščanik.net, 7.12.2016.-

Reagovanje na tekst „Kako popraviti poslovno okruženje u Srbiji“

Tekst Miroslava Prokopijevića „Kako popraviti poslovno okruženje u Srbiji“ informativno je i edukativno predstavio kritičku analizu mnogih detalja koji ometaju poboljšanje poslovnog imidža Srbije u svetu. Ne ulazeći u druge segmente ove opširne analize, želeo bih da ukažem na neke proizvoljne ocene autora kada je reč o segmentu koji zauzima dosta prostora u tekstu, pod nazivom „Rad i Zakon o radu“. Najpre, sasvim je očigledno da Prokopijević forsira liberalizaciju tržišta rada. I to je legitiman pristup kome se ne može ništa prigovoriti. Međutim, konstrukcije koje stvara u tekstu radi promovisanja ovakvog pristupa mogu kod neupućenog čitaoca stvoriti privid da je Srbija još uvek zemlja

samoupravnog socijalizma iz 70-ih godina prošlog veka. A to ne samo da nije tačno, već smo svedoci da se u mnogim aspektima zaštite zaposlenih vraćamo - u XIX vek, i borbu za najosnovnija prava radnika. U Prokopijevićevom tekstu se ti aspekti ne vide, naprotiv. Tako se on zalaže za ukidanje minimalne cene rada (on koristi termin „minimalna nadnica“) i konstatuje da „skuplji rad znači manje radnih mesta, pošto se sve što je skuplje manje traži“. Minimalna zarada (nadcina, cena rada) međutim, kao što sam više puta isticao, predstavlja prag ispod kojeg poslodavac nikako ne može ići ukoliko ne može da isplati ugovorenu zaradu. Minimalna zarada nije ugovorena zarada - ugovorena zarada mora biti viša od nje. A minimalac se dobija samo onda kada poslodavac iz određenih razloga nije u stanju da isplati ugovorenu zaradu. Ovaj institut se međutim masovno zloupotrebljava, pa se minimalna zarada praktično koristi kao parametar donje granice vrednosti rada.

Šta bi se desilo kada ne bi bilo odredbi o minimalnoj zaradi? Prokopijević kaže da bi zarade zaposlenih tada bile neznatno niže. To jednostavno nije tačno. Ni minimalna zarada nije dovoljna da bi na primer tročlana porodica živela na rubu egzistencije - uostalom, poređenje minimalne zarade i (veoma loše sklopljene) minimalne potrošačke korpe to potvrđuje. Radnici na crno, kao i radnici koji svojevolejno vraćaju poslodavcu deo zarade koju zvanično primaju, rade i za 12-15.000 dinara mesečno. Radnici kojima poslodavac mesecima ne isplaćuje nikakvu zaradu dobijaju po 5.000 dinara na ruke, ponekad - i zadovoljni su time. Ovo nije neznatno malo - ovo je razlika koja deli gladnog i bednog zaposlenog od mrtvog zaposlenog. Minimalna zarada je tako postala izvor preživljavanja najsiromašnijih, a ne „demagoška kategorija“ koja je „štetna za privredu, a posebno za njene nezaposlene“, kako autor navodi. Činjenica da je neko spreman da radi za činiju supe dnevno u nemogućim uslovima rada nije naša budućnost i ne može to da bude. Jer takvo odricanje od svake mrvice dostojanstva, ta „trka do

dna“ nije filozofija kapitalizma razvijenih zemalja, već perifernih kvazi-država, zaostalih u razvoju. Minimalna zarada čuva živote zaposlenih, koji i sa njom jedva nekako životare. I tu nema mesta za liberalne teorije o slobodnom pregovaranju poslodavca i zaposlenog, radi ugovaranja zarade.

Sledeći na udaru autora su otkaz i višak zaposlenih. Prokopijević konstatuje da je procedura otpuštanja duga i komplikovana i da Zakon o radu štiti neradnike i višak zaposlenih. Imajući u vidu da je višak zaposlenih zakonska kategorija i da otpuštanje jednog zaposlenog ne predstavlja višak zaposlenih u smislu obaveze pokretanja određenog postupka za rešavanje viška zaposlenih - ova konstatacija se ne može prihvatiti. Otpuštanje je izmenama Zakona o radu maksimalno pojednostavljeno - da ne upotrebim težu reč. Višak zaposlenih dobija otpremninu samo za radni staž ostvaren kod trenutnog poslodavca. Otkazni rok postoji samo u slučajevima kada zaposleni ne ostvaruje potrebne rezultate rada, odnosno nema potrebna znanja i sposobnosti, a i onda iznosi samo 8-30 dana. U slučajevima povrede radne obaveze ili kršenja radne discipline, poslodavac jeste dužan da sprovede određeni otkazni postupak - ali za to vreme može da suspenduje zaposlenog uz naknadu samo jedne četvrtine ili jedne trećine zarade, a sam postupak (sa ili bez suspenzije) realno ne mora trajati duže od dve nedelje. Otkaznog roka ni ovde nema.

Ironično je da baš taj zaposleni koji se otpušta kao višak, ukoliko nisu ispunjeni uslovi za primenu pravnog instituta zbrinjavanja viška zaposlenih iz Zakona o radu - otkaz može dobiti istog dana kada se utvrdi prestanak potrebe za njegovim radom. Prokopijević međutim ove situacije neopravdano generalizuje i konstatuje kako je veoma teško otpustiti neradnike. A zakonodavac je već otišao toliko daleko praveći ustupke poslodavcima kada je reč o otkazu, da je jedan od otkaznih razloga već proglašen neustavnim (reč je o članu 179. stav 3. tačka 5, a odluka Ustavnog suda još uvek nije objavljena u Službenom glasniku). U odredbama o nezakonitom

otkazu se toliko daleko otišlo u zaštiti poslodavca, da bi još neke odredbe sasvim sigurno mogle da dobiju laskavi epitet neustavnih (kao što je na primer odredba iz člana 191. stav 9. koja je direktno suprotna Zakonu o obligacionim odnosima, koja uvodi „manje“ i „veće“ kršenje zakona od strane poslodavca, što je svakako presedan).

Sledeći na meti Prokopijevića su kolektivni ugovori i ovde opet srećemo površnost u izlaganju i nedopustivu generalizaciju. Prokopijević tvrdi da su „kolektivni ugovori štetni, nepotrebni i najčešće nesprovodivi - to kažu i pravo i ekonomija“. Ja odgovorno tvrdim da kao pravnik nikada nisam čuo da su kolektivni ugovori štetni, niti znam ijedan argument koji bi potkrepio takvu tezu. Naprotiv, razvijene ekonomije koje teže minimalnom normiranju radnih odnosa zakonom (za šta se i Prokopijević zalaže) upravo pravnu regulativu grade na razvoju autonomnog prava - sistema kolektivnih ugovora. I dok su u tim razvijenim zemljama kolektivni ugovori pravilo, kod nas eto ima autora koji bi ih - ukinuli. Argument da se teži takvom nečem je veoma slabašan - Prokopijević naime tvrdi: „Ne rade sve grane privrede u istim uslovima da bi se nadnice i ostalo mogli jednako regulisati za sve grane i uslove rada - to su odredbe opšteg kolektivnog ugovora koje moraju biti preslikane na poseban kolektivni ugovor (čl. 10). Industrija softvera, na primer, ostvaruje visoke profite pa su moguće vrlo visoke zarade zaposlenih i druge pogodnosti, a tekstilna industrija ili poljoprivreda beleže niske profite, pa su mogućnosti povećanja nadnica i nagrađivanja skućene.“

Njegova analiza trpi međutim mnoge mane - najpre, tu je potpuno tendenciozno čitanje člana 10. Zakona o radu kojim se ustanovljava hijerarhija kolektivnih ugovora i takozvano „pozitivno i negativno pravilo“ - kolektivni ugovor niže pravne snage mora biti u saglasnosti sa kolektivnim ugovorom više snage, što znači da ne može na primer dozvoljavati nešto što je višim kolektivnim ugovorom, ili zakonom, zabranjeno.

Istovremeno se kolektivnim ugovorom manje pravne snage mogu ugovoriti povoljniji uslovi, odnosno veći obim prava, tamo gde je to zakonom dozvoljeno. Dakle, ako „silazimo“ niz piramidu kolektivnih ugovora odozgo nadole, oni moraju biti harmonizovanih sadržina, ali se prava mogu uređivati u kvalitativno većem obimu.

I ne postoji niti jedna odredba koja će tekstilce „gurnuti u isti koš“ sa informatičarima. Jedini kolektivni ugovor koji bi oni mogli istovremeno da primenjuju, biće onaj koji se odnosi na celu teritoriju Republike – dakle opšti kolektivni ugovor, ili na teritoriju lokalne samouprave – posebni kolektivni ugovor za jedinicu lokalne samouprave. I u jednom i u drugom slučaju, na informatičare će se primenjivati one odredbe koje su za njih najpovoljnije, pa tako nema nikakve opasnosti da oni budu uskraćeni za posebne povoljnosti zato što ih je neko poistovetio sa manje profitabilnim granama industrije. Oni svoj položaj takođe mogu rešiti posebnim granskim ugovorom (odnosno posebnim kolektivnim ugovorom za delatnost informatike), kao i kolektivnim ugovorima kod svakog pojedinačnog poslodavca (autor ove ugovore zove „partikularnim“).

I dalje, na pojedinačnom nivou, svaki zaposleni može svoj poseban status rešiti ugovorom o radu koji ne može po njega biti nepovoljniji od svih propisa više pravne snage. Sistem kolektivnih ugovora sasvim normalno funkcioniše u velikim, razvijenim ekonomijama i ne postoji nijedan razlog da ga se odrekemo (iako su sasvim na mestu neke primedbe da se princip kolektivnog pregovaranja ne može adekvatno primeniti na neka nova, slobodna zanimanja – ali tako nešto uopšte nije predmet analize Prokopijevića).

On dalje, bez imalo zadržke, napada i jedan od osnovnih principa modernog radnog prava – jednaku zaradu za jednaku vrednost uloženog rada. Iako je, posle značajnih lutanja, ovaj princip konačno u Zakonu o radu definisan približno onako kako bi trebalo na osnovu tumačenja Konvencije 100 Međunarodne

organizacije rada o jednakosti nagrađivanja muške i ženske radne snage za rad jednake vrednosti, koja je jedan od 8 fundamentalnih međunarodnih instrumenata – dakle, osnovnih instrumenata koji su doneti pod okriljem ove organizacije, i koju su do sada ratifikovale 172 države (po čemu je jedan od najšire prihvaćenih instrumenata međunarodnog prava, link: <http://www.ilo.org/dyn/normlex...>) – Prokopijević jednostavno konstatuje da „sve to treba izbaciti i dogovor o nadnici prepustiti poslodavcu i zaposlenom“. To je nedopustiva simplifikacija, koja ne samo što nije na tragu međunarodnog prava, već bi u praksi dovela do neslućenog diskriminisanja pojedinih kategorija zaposlenih. Ekonomska vizura gledanja na stvari očigledno se ponekad suviše usko fokusira na profit, pa iz nje prosto ispadaju neka osnovna civilizacijska dostignuća, kao što je princip nediskriminacije. Dalje, prema mišljenju autora „država se nepotrebno meša i u odredbe sklapanja ugovora o radu na određeno vreme, time što propisuje dužinu trajanja ugovora, razloge za njegovo potpisivanje“. Prema njegovom tumačenju, sve bi to trebalo prepustiti zaposlenom i poslodavcu na uređenje. Ova konstatacija je posebno čudna jer dolazi u vreme kada postaju evidentne posledice neprimene ograničenja ugovaranja radnog odnosa na određeno vreme – podsetimo se samo najsvežije zloupotrebe koja se tiče radnice Jure koja je ostala bez posla dok je bila na hemoterapiji. Sasvim je jasno šta bi se dogodilo u Srbiji kada bi se ovakva mogućnost i formalno ozakonila. Prokopijević dalje tvrdi da je „posebno apsurdna odredba da je ‘poslodavac dužan da blagovremeno obavesti zaposlene o dostupnosti poslova sa punim i nepunim radnim vremenom...’ (čl. 40). Ko treba da misli o svom poslu ako želi da nepuno radno vreme promeni za puno – poslodavac ili sam zaposleni o čijem poslu se radi? Ovakve odredbe treba jednostavno izbrisati iz zakona“. Ovde se autor ni ne trudi da prikaže bilo kakvu argumentaciju za veoma čudne ideje koje izlaže. Hajde međutim da pogledamo situaciju iz

ugla poslodavca. Da li je njemu jeftinije da povremeno pošalje cirkularni mejl svim zaposlenima sa nepunim radnim vremenom ili da pokreće ceo postupak zapošljavanja novog radnika? Šta ga više košta? Novi radnik će morati da se izabere među kandidatima, pa da se obuča, a svakako najmanje što poslodavac može da očekuje jeste da će novozaposlenom biti potrebno neko vreme da se privikne na radnu sredinu da bi počeo da ostvaruje adekvatne rezultate. Sve to - upoznatost sa procesom rada i kolegama, obučenost - on već ima kod postojećeg zaposlenog koji radi sa nepunim radnim vremenom.

Zakonodavac ne sprečava zaposlenog sa nepunim radnim vremenom da se sam informiše - on jednostavno uvodi obavezu poslodavcu koja je i u njegovom interesu. Kada međutim čitate Prokopijevićev tekst, bukvalno dobijate sliku zlog zaposlenog sa nepunim radnim vremenom koji ne radi ništa osim što čeka jadnog poslodavca da mu pronađe angažman sa punim radnim vremenom. Krajnje čudno. Ništa manje čudna nije ni konstatacija da je Zakon o radu propustio da reguliše takozvani „lizing radnika“ (što je apsolutno tačno!), a da zbog toga podjednako trpe i poslodavci i nezaposleni. Čini se da Prokopijević nije upoznat sa već desetogodišnjom nezakonitom praksom samoproklamovanih agencija za lizing radnika, koje koristeći pravnu prazninu radnike bukvalno dovode u robovski položaj, o čemu je pisano ovde. Nije dakle posledica u tome što poslodavci ne mogu na brzinu da nađu radnu snagu, već u tome što i poslodavci i agencije krše zakone na štetu zaposlenih i države.

Konačno, među poslednjima su na udaru autora sindikati. Iako sam i sam veoma kritički raspoložen prema (ne)radu sindikata u Srbiji, iako autor u ovom delu postavlja i neka razumna pitanja koja se tiču delovanja sindikata kod poslodavaca (a naročito njihovog umnožavanja) - teško je razumeti zašto kritikuje član 188. Zakona o radu koji štiti članove sindikata i sindikalne predstavnike od diskriminacije

zbog njihovog sindikalnog članstva i/ili delovanja.

Svako ko se bavi analiziranjem položaja sindikata kod poslodavaca koji ne žele da prihvate takav način udruživanja zaposlenih, zna da su ovakve garantije nužne da bi sindikalizam u Srbiji postojao u privatnom sektoru i da tu nema mesta izmenama koje bi išle u pravcu ukidanja prava na zaštitu.

Prokopijević, kako sam već naglasio, ide ka potpunoj liberalizaciji tržišta rada i radnog odnosa. Idealno rešenje, prema ovom autoru, bilo bi kada bi država donela Zakon o radu od 15-ak članova, tek toliko da se kaže da postoji, a sve ostalo prepustila poslodavcima i zaposlenima.

Ovo nije dobro rešenje. Ne samo što nije dobro, već je i potpuno izvan konteksta realnosti u kojoj tržište rada u Srbiji postoji i funkcioniše. Ogromna ponuda i slaba potražnja, visoka nezaposlenost i veliki broj takozvanih „gubitnika tranzicije“ - starijih ljudi koji su sistemski nezaposleni godinama i koji ne mogu da odgovore zahtevima za radnom snagom jer nemaju obrazovni profil koji je tržištu potreban - to su činjenice koje miniraju pregovaračku poziciju svakog nezaposlenog, osim možda retkih koji spadaju u visokospecijalizovane kadrove za čijim radom postoji izražena potreba.

Takvih je malo, a mnogo je onih koje država mora da zaštititi.

Radni odnos inače nije odnos jednakih - poslodavac je uvek ekonomski i faktički jači. Otuda je radno pravo i nastalo kao briga države da se ta nejednakost makar malo umanjí. Eliminacijom zakonskog okvira u mnogim pitanjima - a to je praktično ono za šta se Prokopijević dosledno zalaže - uz istovremeno nepostojanje socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja (istini za volju, Prokopijević smatra da je i to nepotrebno), klatno premoći bi trajno prevagnulo na stranu poslodavaca, koji bi onda zaista mogli da budu prave „gazde“ u onom najnegativnijem smislu (primeri Jure, Drekslmajera i drugih „investitora“ daju sasvim dobru sliku kako bi to izgledalo).

Zbog toga vizija Prokopijevića nije vizija bolje i

uspešnije Srbije, već vizija bogatijih i bahatijih poslodavaca. Predatorski kapitalizam koji on predlaže samo bi doveo do dalje propasti prava zaposlenih i dalje devolucije radnog prava, što bi na kraju dovelo do socijalnih nemira ili do izumiranja ljudskog dostojanstva na ovim prostorima.

Kako popraviti poslovno okruženje u Srbiji

Autor: Miroslav Prokopijević

Izvor: Heinrich-Böll-Stiftung, 5.12.2016. -

Peščanik.net, 6.12.2016.-

Svrha ovog rada je da u poslovnom okruženju Srbije ukaže na neka ograničenja čije otklanjanje može biti najveći razvojni adut. Poslovno okruženje i podsticaji koje ono nudi ključni su za ulaganja, a ulaganja za ekonomski i drugi razvoj. Stručna javnost i investitori su svesni nedostataka, tj. stvari koje otežavaju poslovanje u Srbiji. Ima, međutim, i onih koji misle da je poslovno okruženje odlično i da ga ne treba menjati. Zato možda nije loše započeti ovaj rad iznošenjem nekih činjenica.

Kvalitet poslovnog okruženja „mere“ ili ocenjuju razne agencije i institucije, pa čak i neke velike korporacije. Uzećemo samo nekoliko poznatijih ocena. Osvrnućemo se na nekoliko različitih merila poslovnog okruženja zemalja sveta 2016: Srbija je u istraživanju Doing Business Svetske banke rangirana kao 47. od 190 zemalja; prema Index of Economic Freedom Heritidž fondacije i WSJ ona je 77. od 178 zemalja sa indeksom 62,1 (od mogućih 100,0); prema Economic Freedom of The World Frejzer instituta Srbija je 101. od 159 zemalja sa indeksom 6,68 (od mogućih 10,0); a prema indeksu Global Competitiveness Svetskog ekonomskog

forumu iz Davosa Srbija je 94. od 140 zemalja uz indeks 3,9 (od mogućih 10,0). Zaključujemo da je Srbija samo u rangiranju Svetske banke u prvoj četvrtini zemalja; u rangiranju Heritidž fondacije je pri kraju prve polovine liste; dok je u ostale dve procene na početku poslednje trećine rangiranih zemalja. Ako se uzme prosek za sva četiri rangiranja, Srbija je tačno na polovini (49,6%) liste rangiranih zemalja sveta. Takav ukupni plasman ukazuje da postoje velike mogućnosti za poboljšanje poslovnog okruženja, samim tim i za mnogo veća ulaganja, više radnih mesta i brži ekonomski razvoj zemlje.

Da bi se došlo do poboljšanja poslovnog okruženja, neophodne su reforma i politička volja na koje možemo da apelujemo, ali na koje ne možemo da utičemo. Ako neka vlast ipak poželi da uradi nešto kako bi poboljšala poslovne prilike u Srbiji, radovi ovog tipa mogu joj biti jedan od podsticaja.

Iako će ovde biti reči o više različitih oblasti i elemenata poslovnog okruženja, pretenzija ovog rada nije da bude sveobuhvatan ili da ukaže na sve nedostatke u pojedinim oblastima, jer bi za to bio potreban veći autorski tim i mnogo više prostora. U ovom radu biće reči o nekim ključnim ograničenjima, pre svega u zakonskoj regulativi i praksi. Ideja je bila da se na ograničenja ukaže što konciznije i konkretnije, kako bi bilo jasno šta i zbog čega treba menjati.

Nekada je bilo moguće ukazati i na konkretan član zakona koji treba promeniti, nekada ne, jer su rešenja sadržana u više članova nekog zakona. Radi preglednosti, ideje su obrađene prema oblastima. One su navedene koncizno da bi se izbegla opširnost, ali ih je vrlo lako moguće proširiti radi eventualnih zakonodavnih promena. Pregled započinje problemima s vlasničkim pravima, zatim slede delovi o katastru, radu, privrednim društvima, stečaju, bankama, deviznom režimu, tržištu kapitala i radu sudova, a završava se pregledom nekih načelnih pitanja.

Vlasnička prava

Iako Ustav Srbije iz 2006. u članu 58 jemči „mirno uživanje svojine i drugih imovinskih prava stečenih na osnovu zakona“, a što podržavaju i odgovarajući zakoni, vlasnička prava u Srbiji nisu sigurna u meri u kojoj su to u nekoj normalno uređenoj zemlji. To važi za sve osnovne oblike vlasničkih prava, kao što su nekretnine (zemlja, kuće i stanovi, poslovni objekti), pokretne stvari, novac, hartije od vrednosti, lizing, autorska prava (copyright), kapital. Osnovni problem s vlasničkim pravima, koja su zakonski garantovana, što se u praksi krše, a sudska zaštita je ili neefikasna ili izostaje. Sledi kratak prikaz problema sa vlasničkim pravima u nekoliko oblasti.

Restitucija

Prvi veliki problem vezan za vlasnička prava je restitucija. Zakon o restituciji je donet kasno (2011), više puta je menjan i ima mnoge nedostatke. Jedan od propusta je npr. taj što Zakon dopušta prodaju imovine koja treba da se vrati starim vlasnicima ili njihovim naslednicima. To znači da povratak te imovine nije više moguć u naturi, pa ostaje samo finansijsko obeštećenje, koje se, međutim, stalno odlaže. Nedostatak Zakona je i to što se malo imovine vraća u naturi. Čak i kada ima vraćanja u naturi, ono je selektivno i često zavisi od objekta, lokacije, zainteresovanosti tekućih korisnika imovine, politike ili političkih veza. Sem toga, primena Zakona je nedosledna, povraćaj imovine je spor i selektivan – nekima se imovina vraća, drugima ista vrsta imovine se ne vraća, a na rešenja o vraćanju imovine država ulaže žalbe i time zaustavlja proces stvarnog vraćanja imovine. Obično se vrednija imovina ne vraća, čak se i izbegava davanje obaveštenja zašto se to ne čini. Davanje predviđene novčane nadoknade za oduzetu imovinu se stalno odlaže promenama zakona. To je, inače, loše rešenje i za državu i za bivše vlasnike – država je i bez toga na rubu dužničke krize, a za stare vlasnike to će biti mizerno obeštećenje. Pored ostalog, potrebno je prestati sa praksom otežavanja ili

onemogućavanja stranim državljanima da dobiju natrag svoju imovinu, a koja se sistematski sprovodi. Kao rezultat svega pobrojanog, povraćaj imovine je spor i, ako se ovako nastavi, trajaće veoma dugo i doneti nove nepravde. Osnovni problem ovde nije zakon, mada i sa njim ima problema, već volja da se on brzo i pravično sprovede.

Nekretnine

Drugi veliki problem su kršenja postojećih vlasničkih prava od strane države ili investitora, a do njih obično dolazi prilikom gradnje infrastrukture (putevi, ulice, pruge, dalekovodi) ili nove gradnje poslovnih i stambenih objekata. Osnovni problemi koji se pri tom javljaju su nadoknada ispod tržišne cene za imovinu koja se otkupljuje, odugovlačenje davanja nadoknade ili izostanak nadoknade. Primera za svaku navedenu vrstu povrede vlasničkih prava bilo je mnogo, posebno na koridorima gradnje autoputeva 10 i 11. Jedan od najboljih primera vezanih za kršenje vlasničkih prava je slučaj Savamala.[1] Umesto da se drži zakona i sprovodi ga, vlast ga namerno krši, što šalje lošu poruku i investitorima i svim građanima. U ovoj oblasti nisu problem zakoni, već njihova primena.

Poljoprivredno zemljište

Nemogućnost stranih firmi i fizičkih lica u Srbiji da imaju vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem je anahrona i treba je ukinuti. Stranci do poljoprivrednog zemljišta dolaze tako što kupuju kombinatne i firme koji imaju pravo korišćenja tog zemljišta. Investitoru treba dopustiti da poseduje zemljište na kome ulaže i u koje investira, za šta je potrebna promena Zakona o poljoprivrednom zemljištu i pratećih akata.

Komplikaciju oko raščišćavanja vlasničkih prava stvara i to što Zakon o zadrugama daje pravo novoosnovanim poljoprivrednim zadrugama da od sadašnjih vlasnika potražuju poljoprivredno zemljište koje je nekada pripadalo zadrugama. Ova odredba je namenjena restituciji i takvo zemljište treba da se vrati ranijim vlasnicima, a ako ovih nema, onda da se proda na

aukciji novom privatnom vlasniku po tržišnoj ceni (kupac je onaj ko ponudi najviše). Ako su neka poljoprivredna preduzeća u međuvremenu privatizovana (a zemlja podleže restituciji), to je bila velika greška države, pa na njen teret mora da ide i ispravljanje te greške, tj. obeštećenje bivših vlasnika.

Gradsko (građevinsko) zemljište

Država nije žurila da ispusti kontrolu nad gradskim zemljištem, usled čega je kasnila regulativa vezana za korišćenje gradskog zemljišta od strane firme koje na njemu imaju svoje objekte. Najpovoljnija verzija prava na korišćenje gradskog zemljišta za firmu koja želi to zemljište da koristi jeste ona po kojoj zakon predviđa zakup na 99 godina po ceni koju utvrđuje lokalna poreska uprava. Nelogično je da firme ne poseduju zemljište na kome im se poslovni objekti nalaze, pa bi to trebalo iznova regulisati, a da osnov za transakciju bude tržišna vrednost, a ne procena lokalne poreske uprave. Ovako je ta procena arbitrarna i praktično je otvoreni poziv za davanje mita (korupcija), kako bi firme kupile zemljište po što nižoj ceni.

Hipoteka

Kod hipoteka (Zakon o hipoteci) treba omogućiti da jedan objekat može da se založi više puta, a ne samo jednom, kako je sada regulisano, ali pod uslovom da tržišna vrednost tog objekta to dopušta.

U slučaju institucije „agenta obezbeđenja“ treba ukinuti formalnosti po kojima on mora stalno da pribavlja odgovarajuća dokumenta, jer su ona prikupljena u vreme njegove registracije. Nepotrebno je da to se stalno dokazuje.

Autorska prava

Copyright se koristi da označi više različitih snopova autorskih prava. Pitanje zaštite autorskih prava reguliše niz posebnih zakona (autorska prava, patenti, emitovanje, industrijski dizajn, žigovi, poslovna tajna, geografsko poreklo, itd.), po čemu je copyright jedno od najsloženijih regulativnih polja uopšte.

U sferi copyrighta manji problem su zakonska rešenja, a mnogo veći njihovo sprovođenje. Verovatno da ne postoji segment regulative u Srbiji gde je slabija primena zakona koji su na snazi. Izdavači objavljuju veći tiraž knjiga koje se dobro prodaju od deklarisanog tiraža, čime oštećuju autore i prevodioce. Često se od strane fizičkih lica ili firmi objavljuju piratske kopije knjiga koje imaju dobru prođu, čime se oštećuju originalni izdavači i autori. Knjige i članci se kopiraju delimično ili u celini bez odgovarajuće naknade, čime su oštećeni i izdavači i autori.

Naknade za filmove i drugi video-materijal televizije ne plaćaju; piratske kopije filmova i muzike su uobičajene; fotografije se objavljuju ili preuzimaju bez navođenja njihovih autora i plaćanja naknada, dok se naknade za autorska prava na muzičke sadržaje isplaćuju uglavnom vrlo popularnim autorima, a ne svima itd.

Široko su rasprostranjene povrede autorskih prava kod muzičkih i video-sadržaja na razne načine, uključujući i one koji se distribuiraju na internetu.

Drugo veliko polje problema je krivotvoreni i bespravni softver, koji često koriste ne samo fizička lica i firme, nego i državni organi. Propisi postoje, ali se nedosledno i skromno primenjuju, mada je i na ovom polju poslednjih godina zabeležen izvestan napredak. Ključni problem na polju autorskih prava nisu zakoni, već njihova primena.

Katastri

Katastar nepokretnosti (Zakon o državnom premeru i katastru) u Srbiji je tek nedavno završen, iako ne u potpunosti zbog neupisanih jedinica kod kojih je nešto sporno. Potvrde katastra se, međutim, čekaju nepotrebno dugo, obično danima, a one vezane za složenije slučajeve često kasne i mesecima. Razlog za to je što je servis katastarskih podataka monopol države. Da postoji privatna konkurencija, kao što je to slučaj u većini evropskih zemalja, i usluge države bi bile jeftinije i kvalitetnije.

Za razliku od katastra nepokretnosti, koji je praktično

završen, katastar vodova nije završen. On je od posebnog značaja za investitore pošto im olakšava odlučivanje o ulaganjima i snižava troškove tako što pri kopanjima i drugim radovima ne dolazi do oštećenja vodova. Zato ga je potrebno što pre dovršiti, a prodaju njegovih informacija dopustiti i privatnim firmama, potpuno ravnopravno sa državom.

Postojanje funkcionalnih katastara je važno radi efikasnosti korišćenja resursa, izbegavanja šteta, ali i radi korišćenja nekretnina u komercijalnom prometu. Pojedinaac imovinu ne može založiti kao kolateral za kredit ako nema izvod iz katastra. Samim tim komercijalni potencijal te imovine nije iskoristiv.

Rad i Zakon o radu

U poslednjih nekoliko decenija Srbija je vrlo često menjala Zakon o radu, ali je retko bila te sreće da on bude dobar. Posle niza socijalistički profilisanih zakona o radu, godine 2002. donet je do sada najbolji zakon o radu (liberalan i jednostavan), ali je bio kratkog veka. Usled pritisaka sindikata i nekih interesnih grupa taj zakon je promenjen i donet je mnogo lošiji, koji je posle toga nekoliko puta menjan. Promene ga nisu učinile boljim. Najbolje bi bilo kao polaznu osnovu za dalja doterivanja vratiti Zakon o radu iz 2002, ali to je malo verovatno.

Postojeći zakon o radu je obiman po veličini, restriktivan po duhu i sa mnogo loših ili čak nepotrebnih odredaba, tj. odredaba koje bi se mogle brisati. Država se nepotrebno meša u ugovorni odnos zaposlenog i poslodavca na mnogo vitalnih tačaka. U sporne odredbe spadaju minimalna nadnica, kolektivni ugovori i njihovo prošireno dejstvo, mešanje u sadržaj ugovora o radu, tretman sindikalne aktivnosti itd. Navešćemo ukratko važnije nedostatke.

Minimalna nadnica

Minimalnu nadnicu (čl. 111, 112) utvrđuje Socijalno-ekonomski savet a, ako to ne učini on, onda odluku o visini minimalne nadnice donosi Vlada. Propis o minimalnoj nadnici se objašnjava brigom za najmanje

kvalifikovane ili mlađe zaposlene. Koliko im odredba o minimalnoj nadnici stvarno pomaže i koje su šire ekonomske posledice primene ove odredbe?

U svemu ovome jedino je tačno da oni koji obavljaju najslabije plaćene poslove zahvaljujući zakonskoj odredbi o minimalnoj nadnici dobijaju nešto više nadnice od onih koje bi imali da ove odredbe nema. Ali podizanje minimalne nadnice iznad ravnotežnog nivoa dovodi do povećanja cene rada i u najnižoj i u višim platežnim kategorijama. Skuplji rad znači manje radnih mesta, pošto se sve što je skuplje manje traži. Odredba o minimalnoj nadnici smanjuje broj radnih mesta u zemlji, a smanjenje broja radnih mesta je utoliko veće što je minimalna nadnica viša od onoga što bi bila tržišna, ravnotežna nadnica. Zaposleni profitiraju na račun nezaposlenih, jer dobijaju nešto više nadnice. Državi takođe odgovara viša minimalna nadnica, jer naplati više sredstava putem poreza na dohodak. Odredbom o minimalnoj nadnici, pored poslodavaca, najviše su pogođeni mladi i nekvalifikovani, koji bi bili spremni da rade i za nadnicu manju od one koja je propisana kao minimalna. Tako minimalna nadnica postoji kao demagoška kategorija i štetna je za privredu svake zemlje, a posebno za njene nezaposlene. Iako ove tvrdnje uopšte nisu sporne (teorijski i empirijski), retke su zemlje u svetu koje u zakonu nemaju „minimalnu nadnicu“. Ali zemlje sveta se razlikuju po tome kolika je visina minimalne nadnice, tj. koliko je ona viša od tržišne, ravnotežne nadnice. Što je razlika ravnotežne i minimalne nadnice manja, manje su i štete od postojanja zakonske odredbe o minimalnoj nadnici. Dok se u Srbiji ne ukloni odredba o minimalnoj nadnici, potrebno je da njena visina bude što niža u odnosu na ravnotežnu nadnicu.

Otpuštanje

Otkaz i eventualne kaznene mere prema neradnicima i višku zaposlenih u firmi tretirani su u Zakonu vrlo restriktivno. Procedura otpuštanja je duga i komplikovana. Teško otpuštanje za posledicu ima

manje zaposlenih. Poslodavac će dobro razmisliti da li da zaposli novog radnika kada mu se obim posla širi, jer će mu u situaciji da obim posla opadne biti teško da ga otpusti. Odredbe o otpuštanju i kažnjavanju zaposlenih su komplikovane, a delom i nejasne, što rezultira velikim brojem sudskih sporova, što nije u interesu ni zaposlenih, ni poslodavaca, ni države.

Kolektivni ugovori

Postoje tri vrste kolektivnih ugovora - opšti, posebni i partikularni. Opšti važe za čitavu zemlju, posebni za granu ili teritorijalnu jedinicu, a partikularni za određenu firmu. U Zakonu o radu posvećeno im je čak 27 članova (240–267), a ozakonjena su sva tri oblika kolektivnih ugovora. Kolektivni ugovori su štetni, nepotrebni i najčešće nesprovodivi - to kažu i pravo i ekonomija. Ne rade sve grane privrede u istim uslovima da bi se nadnice i ostalo mogli jednako regulisati za sve grane i uslove rada - to su odredbe opšteg kolektivnog ugovora koje moraju biti preslikane na poseban kolektivni ugovor (čl. 10). Industrija softvera, na primer, ostvaruje visoke profite pa su moguće vrlo visoke zarade zaposlenih i druge pogodnosti, a tekstilna industrija ili poljoprivreda beleže niske profite, pa su mogućnosti povećanja nadnica i nagrađivanja skućene.

Ugovor o radu i radni učinak

Poslodavcu i zaposlenom treba ostaviti da se dogovore o visini i strukturi zarade, uključujući stimulacije i kazne, a ne da se kao obaveza uzima „radni učinak“ (čl. 33, tačka 11; čl. 107). Još misterioznija je odredba kojom se želi ozakoniti ista nadnica za isti rad, gde se sem „radnog učinka (doprinos)“, [2] javljaju još dve kategorije: „Zaposlenima se garantuje jednaka zarada za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruju kod poslodavca.

Pod radom jednake vrednosti podrazumeva se rad za koji se zahteva isti stepen stručne spreme, odnosno obrazovanja, znanja i sposobnosti, u kome je ostvaren jednak radni doprinos uz jednaku odgovornost“ (čl.

104). Sve to treba izbaciti i dogovor o nadnici prepustiti poslodavcu i zaposlenom.

Ugovor na određeno vreme

Država se nepotrebno meša i u odredbe sklapanja ugovora o radu na određeno vreme, time što propisuje dužinu trajanja ugovora, razloge za njegovo potpisivanje – veći obim posla, sezonski poslovi, posebni projekti, nastupanje i trajanje prekovremenog rada, itd. (čl. 53). Sve to treba prepustiti akterima aranžmana, a to su zaposleni i poslodavci.

Nepotrebna je i odredba da poslodavac ugovore o radu mora da drži tamo gde zaposleni rade (čl.35). Mnogi poslovi se obavljaju terenski, pa poslodavac nema prostorije na mestu gde zaposleni rade da bi tamo mogao da drži ta dokumenta. Umesto ove, treba da stoji odredba da zaposleni ili inspekcije brzo (bez odlaganja) moraju dobiti na uvid ugovore o radu ako budu zatraženi. Posebno je apsurdna odredba da je „poslodavac dužan da blagovremeno obavesti zaposlene o dostupnosti poslova sa punim i nepunim radnim vremenom...” (čl. 40). Ko treba da misli o svom poslu ako želi da nepuno radno vreme promeni za puno - poslodavac ili sam zaposleni o čijem poslu se radi? Ovakve odredbe treba jednostavno izbrisati iz zakona.

Iznajmljivanje radne snage

Zakon ne poznaje ustanovu iznajmljivanja radne snage i praktično ograničava mogućnosti angažovanja pojedinaca van radnog odnosa. To je loše za sve - za privredu jedne zemlje, za one koji traže posao i za poslodavce. Poslodavci gube jednu mogućnost gde bi mogli brzo da reaguju i reše problem radne snage bez mnogo komplikacija, jedan deo nezaposlenih ostaje bez posla, a privreda zemlje gubi pravi manji dohodak usled ove restrikcije.

Sindikati: jedni troše, drugi plaćaju

Nepotrebno je da se troškovi firme opterećuju sindikalnim troškovima. „Poslodavac je dužan da sindikatu koji okuplja zaposlene kod poslodavca

obezbedi tehničko-prostorne uslove u skladu sa prostornim i finansijskim mogućnostima, kao i da mu omogući pristup podacima i informacijama neophodnim za obavljanje sindikalnih aktivnosti“ (čl. 210). Sindikati imaju prihode od članarine i treba da pokrivaju sami svoje troškove. Nelogično je da jedni prave troškove (sindikati), a da ih drugi pokrivaju (poslodavci). Tada onaj ko pravi trošak nema interesa da misli o racionalnoj potrošnji. Troškovi sindikalnih aktivnosti koji padaju na poslodavca posebno su problem ako ima mnogo reprezentativnih sindikata, jer je svima potrebno osigurati navedene uslove rada. U Srbiji postoji mnoštvo reprezentativnih sindikata, pa odavno postoje i pomenuti problemi.

Nejasno je šta se podrazumeva pod „stavljanjem zaposlenog u nepovoljan položaj“ (čl. 188), kada je reč o zaštiti sindikalnih predstavnika. Kada firmi ide loše, eventualno niža nadnica koju dobije sindikalni aktivista je mnogo bolja od otkaza. Takođe, stalne promene uslova privređivanja često iziskuju da zaposleni rade na različitim poslovima.

Treba izbaciti i odredbu po kojoj poslodavac snosi troškove pogrebnih usluga u slučaju smrti člana uže porodice zaposlenog (čl. 119, st. 2). Socijalne funkcije treba da se izmeste iz firme u državu.

Obračun nadnica i ostalo

Razlika u strukturi obračuna nadnica i drugih primanja u Srbiji i razvijenim zemljama stvara probleme stranim firmama koje rade u Srbiji (jer je drugačija od one koja je uobičajena), a i domaćim firmama koje više rade van granica Srbije iz istih razloga. Isto tako je prenormirano regulisanje ugovora o radu kada pojedinac radi van poslovnih prostorija, recimo od kuće, pa se čak traži da se u ugovoru precizira „način vršenja nadzora nad radom i kvalitetom obavljanja poslova zaposlenog“ (čl. 42, tačka 2). Država nema potrebu da se u to meša, to je posao i interes poslodavca i stvar njegovog dogovora sa zaposlenim. Pogrešna je i odredba da poslodavac koji otpušta

zaposlene koji su višak u njegovoj firmi treba da brine o njihovom novom zaposlenju.[3]

Ostalo

Neke procedure mogu da budu mnogo kraće i efikasnije. Na primer, dobijanje privremenih boravišnih dozvola za inostrane poslovne ljude (i članove njihovih porodica) nepotrebno je komplikovano i dugotrajno. Slično je sa postupcima utvrđivanja privremene ili trajne radne nesposobnosti (invalidnost). Naknade za vreme odsustvovanja sa rada predviđaju da u iznos uđu i bonusi iz prethodnog perioda, što je neosnovano. Nepotrebno je komplikovano i kretanje domaće radne snage ka inostranstvu u slučajevima kada rade za domaće firme. Osim toga, mnogo je papirologije vezano za ugovor o radu (čl. 33). Kazne za poslodavce u slučaju kršenja odredaba zakona o radu su skoro drakonske (članovi 273–276), posebno ako su u pitanju manje firme i preduzetnici. Današnji uslovi poslovanja traže brzinu i fleksibilnost, a toga u Zakonu o radu ima malo ili ga uopšte nema. Država je pri donošenju ovog zakona očito podlegla uticaju sindikata i dela intelektualne javnosti. To je urađeno na štetu poslodavaca, nezaposlenih, pa i čitave privrede. Otuda je zakonskim izmenama ovo potrebno promeniti i ispraviti.

Privredna društva

U Zakonu o privrednim društvima (ZPD), koji se smatra solidnim, takođe ima nekoliko odredaba koje bi bilo potrebno promeniti.

Obaveza konverzije osnovnog kapitala u dinare po kursu koji je važio na dan uplate usled promena kursa dovodi do toga da se iznosi registrovanih uplaćenih uloga ne podudaraju sa ukupnim iznosom uplaćenog osnovnog kapitala, a i da se udeli osnivača u procentima ne podudaraju sa procentima dinarskih uplata. Ovo se može rešiti dopuštanjem da se prihvataju uplate u evrima i dolarima.

Ortačka društva sa ograničenom odgovornošću treba propisati ZPD-om. Za sada ne postoji mogućnost

njihovog osnivanja.

Prinudni otkup akcija je loše rešen. Većinski vlasnik ima pravo da otkupi preostale akcije kada dođe u posed 90% akcija od ukupnog broja. Većinski vlasnik sam bira cenu i vreme prinudnog otkupa. Instituciju „prinudnog otkupa“ akcija treba ukinuti, jer ne spada u rešenja svojstvena tržišnoj privredi. Ujedno, ovo podseća na posleratni prinudni otkup poljoprivrednih proizvoda. Potrebno je i precizirati koji organ privrednog društva odlučuje o sukobu interesa kod akcionara. Ovakve nejasnoće dovode do nepotrebnih sporova.

Stečaj

Ekonomska svrha stečaja je da se resursi koji su zarobljeni u neuspešnim firmama oslobode za alternativnu upotrebu. Nije nužno da firma postane nesolventna (tj. da ima dug veći od vrednosti imovine) da bi otišla u stečaj. Dovoljno je da je duže vreme nelikvidna ili da kraće vreme pravi velike gubitke bez izgleda da počne da pravi dobit. Stečaj se sprovodi efikasno, tj. brzo, da bi nagomilani gubici bili što manji. Za razliku od ovog pravila, stečaj u Srbiji je sproveden godinama, pa i duže, i bio je neka vrsta naknadnog života za firme koje su propale, ali koje vlasti nisu htele ili nisu mogle da ugase.

Novom verzijom Zakona o stečaju (2014) napravljena su izvesna poboljšanja u odnosu na ranija rešenja, ali su neki ključni problemi ostali. Poboljšanja se tiču:

- a) Efikasnijeg vođenja stečajnog postupka i skraćanja njegovog trajanja.
- b) Jačanja položaja i aktivnije uloge poverilaca u stečajnom postupku.
- c) Unapređenja transparentnosti pri vođenju stečajnog postupka.
- d) Unapređenja profesije i statusa stečajnog upravnika.
- e) Unapređenja odredaba koje uređuju sadržinu plana reorganizacije, mere reorganizacije i glasanje o planu reorganizacije.

I posle zakonskih izmena ostalo je dovoljno problema u regulativi stečaja u Srbiji. Prvo, odlazak firme u stečaj se stalno odlaže. Nekada se to izvodilo putem

kategorije „radnog stečaja“, gde su firme nastavljale da rade, iako su otišle u stečaj, što je praksa koja je do tada bila nepoznata u svetu. Danas se to čini preko UPPR-a (Unapred pripremljenog plana reorganizacije). Iako je povećana transparentnost postupka, ojačane uloge poverilaca i stečajnog upravnika, UPPR je ipak ostao u senci stare prakse da se stečajem nekako produžava vreme rada firmi koje je tržište definitivno odbacilo.

U Zakonu o stečaju ne postoji odredba o automatskom odlasku u stečaj za firme koje duže vreme nisu platežno sposobne. To stvara prostor za poslovne i političke manipulacije. Političari godinama održavaju u životu preduzeća u javnom vlasništvu (2014. bilo ih je oko 550 sa oko 80.000 zaposlenih, krajem 2016. oko 250 sa 55.000 zaposlenih) koja su odavno bankrotirala i kao takva su zrela za stečaj. Taj segment privrede donosi gubitke, iziskuje obimno finansiranje iz budžeta, širi nelikvidnost i druge poslovno loše navike, zarobljava značajne resurse (posebno zemlju i poslovni prostor). Regulativa za to postoji, ali nema političke volje da se likvidacija sprovede.

Zakon o stečaju je još i solidan u odnosu na praksu njegove primene, koja obiluje sporošću, odlaganjima i problematičnim tumačenjima zakona.

Međunarodne korporacije koje rade u Srbiji se dodatno žale da su neke procedure kratke (suviše ubrzane), kao i da elektronska komunikacija i slanje materijala slabo funkcionišu.[4] Deo problema je u tome što su postupci obaveštavanja klijenata nešto kraći u Zakonu o stečaju u Srbiji nego što je standardna međunarodna praksa, a ostatak je vezan za slabu elektronsku opremljenost sudova u Srbiji.

U međuvremenu ulazak u Skupštinu čeka predlog novog zakona o stečaju u kome su dodatno ograničeni rokovi i postupci sprovođenja stečaja. Još uvek nije izvesno da li će pred parlament otići ta poboljšana verzija ili možda neka druga, u kojoj bi ključna poboljšanja bila razvodnjena.

Banke

Banke u Srbiji su vrlo privilegovane svojim položajem i operacijama koje samo one mogu da izvode, ili takvim poslovima gde su one u boljem položaju od ostalih aktera.

Najveći problem u bankarstvu Srbije je državna garantija sigurnosti bankarskih depozita do 50.000 evra po ulogu. Iako ova garantija postoji u skoro svim evropskim zemljama, ona ima vrlo štetne posledice u svim zemljama gde je na snazi, a posebno je rizična za zemlje sa slabim bankarskim sektorom i uslugama, poput Srbije.

1) Ako su svi depoziti do 50.000 evra osigurani, klijenti će malo pažnje posvetiti tome da pronađu dobru banku kojoj će poveriti svoj novac. To će zamagliti razliku dobrih i loših banaka i zakočiti mehanizam eliminacije loših banaka sa tržišta. Posledica je da će loše banke dugoročno ostati na tržištu, što će opet povećati rizik davanja loših kredita i propadanja depozita.

2) Ako država osigurava depozite, banke će manje računa voditi o kreditnom riziku, usled čega će nepromišljeno zajmiti, a to će dodatno povećati udeo nenaplativih kredita.

3) Kombinovanim delovanjem stavki i) i ii) rizici u bankarstvu rastu, umesto da se smanje, što je bila izvorna namera tih propisa. Prema vrlo konzervativnim procenama iz samih bankarskih krugova u Srbiji, stopa nenaplativih kredita se kreće oko 23% svih kredita. (Prema neformalnim procenama upućenih, ona je duplo veća.) Posmatrajući niže vrednosti (23%), u apsolutnim iznosima loši krediti se u Srbiji procenjuju na oko 3,5 milijarde evra, što je više od desetogodišnjeg profita svih banaka u Srbiji uzetih zajedno. Nenaplativi krediti iznose oko 11% BDP-a Srbije, što je mnogo veliki udeo i za zemlje koje nisu zadužene poput Srbije. Da ironija bude potpuna, u budžetu Srbije iz godine u godinu uopšte nema izdatka za kupovinu osiguranja za štednju u bankama. To znači da je garantovanje štednje od strane države prazna reč. Ako propadnu, ulozi se ili

neće vraćati ili će se to činiti naknadno, poput vraćanja tzv. stare devizne štednje.

Pored pomenutog, u bankarstvu postoje i neki drugi problemi.

Prvo, samo banke mogu primiti depozite i davati kredite - kaže član 5 Zakona o bankama. Time su isključene sve druge ustanove, npr. štedionice ili kreditne zadruge. Član 5 bi trebalo ukinuti ili mu dodati štedionice i ostale, jer bi to doprinelo stvaranju dinamičnog sektora finansijskog poslovanja i pojačalo pritisak na banke da bolje rade.

Drugo, cene bankarskih usluga su visoke, poput onih za održavanje bankarskih računa, provizija na plaćanje računa, provizija na čekove itd. Rešenje za taj problem je jača konkurencija u bankarskom sektoru. Do nje može doći ako NBS bude permisivnija u odobravanju dozvola za rad bankama koje bi htele da uđu na tržište.

Treće, banke su nezainteresovane za klasične menjačke poslove sa malim klijentima zato što im Zakon o stranim ulaganjima daje priliku za visoke zarade na velikim klijentima. U bankama je veliki spread kupovnog i prodajnog kursa za razne valute, a strani ulagači su obavezni da svoja ulaganja konvertuju u dinare. Ako odluče da se povuku, opet moraju da konvertuju dinare u valutu po želji, sada po mnogo višem kursu. Investitori su žrtva banaka i kada konvertuju dobit da bi je izneli u inostranstvo ili kada izlaze iz dinarskih dužničkih hartija. Ovo pitanje se može rešiti tako što investitori ne bi imali obavezu konverzije sredstava u dinare. To bi podstaklo banke da smanje spread kurseva i takmiče se sa menjačnicama za pridobijanje klijenata.

Nadalje, država Srbija svoje dužničke hartije prodaje u najmanjoj denominaciji od 5.000 evra. Time su povlašćene banke, osiguranja i fondovi, a građani su dovedeni u inferioran položaj. Nema nikakvog razloga da najmanja denominacija dužničkih hartija ne bude 100 evra, što bi omogućilo da i „mali“ kupci mogu da učestvuju u kupovini državnih dužničkih hartija.

Zanimljivo je da u materijalima ustanova kao što su

Savet stranih investitora ili Udruženje banaka nema ni pomena o ovim i sličnim problemima. Banke očito uživaju u pogodnostima koje su dobile, a privreda i građani plaćaju nepotrebne rente.

Devizni režim

Još u socijalističko vreme važilo je pravilo da novac i kapital lako ulaze u zemlju, ali je teško napuštaju. Za taj tip režima se i moglo očekivati navedeno rešenje, jer se zbog izvozno neefikasne privrede teže dolazilo do deviza, koje su bile potrebne za uvoz, a uvek ih je bilo manje od potreba. Režim „lakog ulaska, teškog izlaska“ nešto je liberalizovan u pogledu „izlaska“, ali je do današnjeg dana ostao restriktivan. U to se može uveriti svako ko želi da transferiše sopstveni novac u inostranstvo kao fizičko lice (dozvoljeni transferi su samo za nekoliko svrha, kao što su školovanje, lečenje i slično, a i to uz obilje potvrda) ili da trguje hartijama od vrednosti na inostranim berzama. (Ograničavanje transfera sopstvenog novca u inostranstvo je ozbiljno podriivanje vlasničkih prava.) Ovakva pravila su naravno anahrona, zbog toga i firmama i fizičkim licima treba omogućiti slobodno raspolaganje novcem. Zemlje EU su u ovoj sferi usvojile pravilo doslovne konvertibilnosti, koje podrazumeva potpunu slobodu tekućih i kapitalnih transakcija. Srbija teži članstvu u EU, ali ništa ozbiljnije ne čini na liberalizaciji deviznih tokova. Te dve stvari bi se u nekoliko koraka, ako ne već odjednom, mogle dovesti u sklad. Glavna smetnja za liberalizaciju transakcija su nepostojanje tvrdog budžetskog ograničenja sa jedne i eventualne relaksirane (inflatorne) politike Narodne banke Srbije sa druge strane. Dakle, u oba slučaja problem je država i to je razlog što se u Srbiji ne može slobodno raspolagati sopstvenim novcem.

Tržište kapitala

Generalno je pravilo da firme u Evropi do novca dolaze uglavnom preko bankarskih kredita, a u anglosaksonskom svetu preko berzi. To za posledicu ima slabije razvijena berzanska tržišta u Evropi, ali vrlo

razvijeno bankarsko tržište sa preko 6.000 banaka.

Berze, ipak, ne moraju biti u tako lošem stanju, kao što je slučaj sa berzanskim tržištem u Srbiji. Loš rad berze indirektno stvara dodatne rente banaka, što, naravno, nije problem banaka već berze.

Iako su još 2011. doneti glavni zakoni iz ove oblasti, kao što su Zakon o tržištu kapitala, i zakoni o investicionim i penzionim fondovima, kao i o preuzimanju akcionarskih društava itd., stanje na samom tržištu kapitala ne samo da se nije popravilo, već se i pogoršalo. Ono je i dalje nerazvijeno, plitko, sa malim brojem likvidnih hartija, sa veoma malim prometom i izloženo nepotrebnim rizicima i slabostima. Takvo stanje je posledica nekoliko okolnosti. Ključni elementi koji podrivaju tržište kapitala jesu:

Nepouzdana finansijski izveštaji o radu firmi koje su listirane na berzi. Svima je poznato da se revizorski i finansijski izveštaji u Srbiji kupuju, da su usled toga potpuno nepouzdana i da korupcija cveta, ali se ništa ne preduzima da se ovi loši običaji suzbiju. Rešenje ovog problema je u zakonskoj odgovornosti menadžera firmi i oditorskih kuća za tačnost, potpunost i verodostojnost finansijskih izveštaja.

Politizacija tržišta, tj. mogućnost većinskih vlasnika koji imaju dobre političke veze da krše zakon u sleđenju svojih poslovnih interesa. Rešenje je u depolitizaciji, kao i odgovornosti Komisije za HoV, Centralnog registra i Berze za zakonitost operacija na tržištu kapitala.

Slaba zaštita malih akcionara. Oni ni ranijim zakonom nisu bili nešto bolje zaštićeni, jer je i on dopuštao „prinudni otkup“ preostalih akcija kada većinski vlasnik dođe do 95% akcija u vlasništvu, a novim zakonom iz 2011. ta granica snižena je na 90%.

Rešenje za ovaj problem je da se „prinudni otkup“ ukine, a da se većinskom vlasniku i malim akcionarima ostavi da se dogovore oko kupovine, tj. prodaje akcija po ceni koju oni sami usaglase.

Tolerisanje nezakonite trgovine kada većinski vlasnik deluje u dogovoru sa povezanim licima preko tzv.

kastodi računa. Komisija za HoV u takvim slučajevima zatvara oči, što je takođe kršenje zakona.

Odsustvo trgovine finansijskim derivatima na tržištu, kao što su opcije, fjučersi, svopovi itd. Rešenje je u njihovom dopuštanju, što podstiče trgovinu i diversifikuje poslovne rizike.

Odsustvo inicijalnih javnih ponuda, posebno onih koje se upravo privatizuju ili preduzeća koja se tek pokreću.

O prvopomenutom odlučuje država, a za drugopomenuto je potrebno da se vrati poverenje u finansijsko tržište, što je vrlo dug proces.

Rivalski interes banaka je da berzansko tržište ostane nerazvijeno. Otuda treba računati na otpor banaka pri pokušaju da se pravila igre na tržištu kapitala unaprede.

Zbog tih slabosti i bezakonja berzansko tržište je ostalo plitko, razoreno nepoverenjem i, u krajnjoj liniji, marginalno za privredu Srbije. Pored opštih slabosti, regulativa na ovom polju ima još nekoliko konkretnih nedostataka.

Zakon o tržištu kapitala iz sekundarne trgovine izuzima hartije koje izdaju NBS i država Srbija (čl. 5). To je pogrešno, takvim hartijama se u svetu normalno trguje na finansijskim tržištima, jer bez sekundarne trgovine nema ni cene instrumenata kojima se trguje.

Iako je u ogromnoj većini zemalja sveta zabranjena trgovina hartijama na osnovu insajderskih informacija, a to je slučaj i u Srbiji, ova zabrana je nepotrebna.

Dokaz za to je da u proteklih šest godina važenja ovog zakona niko nije uhvaćen i suđen za to delo. S druge strane, nadležne institucije zatvaraju oči pred očitim primerima korišćenja insajderskih informacija pri donošenju poslovnih odluka. Zato odredbe o zabrani insajderskog trgovanja treba izbaciti i iz našeg zakona (članovi 75–85), jer ne samo da niko u Srbiji nije kažnjen zbog „insajderskog trgovanja“, nego su takve kazne izuzetno retke i u razvijenim tržišnim privredama, jer je jako teško doći do dokaza. S druge strane, insajderske informacije pomažu da se uspostave realnije cene pojedinih hartija, pa time smanjuju

društveni gubitak berzanskog poslovanja.

Rad sudova

Sudska vlast je jedna od tri grane vlasti, pored izvršne i zakonodavne, i ona je od izuzetne važnosti, jer je jedina instanca gde pojedinci na zakonit način mogu dobiti pravdu, ako su im prava povređena ili narušena. U poslednjih nekoliko godina doneto je više novih pravosudnih zakona ili noveliranih verzija[5] starih zakona i sprovedene su dve reforme sudstva, ali se stanje jedva poboljšalo. Tako ogromna zakonodavna aktivnost jedva da je rezultirala nekim preciziranjem zakona, ali je primena zakona ostala slična onoj iz prethodnih vremena. Osnovni problemi su ostali skoro isti kao ranije, a u njih spadaju:

Dominacija izvršne nad sudskom vlašću.

Dugo trajanje postupaka.

Korupcija u pravosuđu.

Skromna specijalizacija sudova i sudija.

Neefikasnost u izvršenju presuda.

Ad a) Dominacija i veliki uticaj izvršne na sudsku vlast ne postoji samo u domenu sporova koji se tiču države, već i u privatnim sporovima stranaka. Ona stranka koja ima uticajnog pojedinca na vlasti može da očekuje niz pogodnosti, npr. da se postupak ne pokrene, zatim ako se pokrene da dugo traje, ako ipak dođe do presude, da se ona šeta između raznih pravosudnih instanci ne bi li se razvodnila, ako postane pravosnažna da se ne izvrši, ako se izvršava da to bude uz olakšavajuće okolnosti itd. Lek za ove nedostatke je depolitizacija i samostalnost pravosuđa, što je dug proces, ali proces koji je izvodljiv.

Ad b) Dugo trajanje postupaka odlaže ili čak obesmišljava deobu pravde. Ono je rezultat čitavog niza faktora. Sporovi se nepotrebno produžavaju iz više razloga, kao što su mešanja izvršne vlasti u istražni i sudski postupak, korupcija, nesposobnost tužilaca i sudija, slabosti u proceduralnim postupcima (zakazivanje ročišta, pozivanje, uručenje poziva, službeno privođenje, službena opravdanja odlaganja

itd.), ponavljanje postupaka, odsustvo specijalizacije sudova i sudija ili zbog preopterećenosti sudova i tužilaštava.

Ad c) U društvu u kome cveta korupcija bilo bi čudo da sudstvo bude izuzeto od ove loše prakse. Pogodnost za korupciju ogleda se u tome što su predmeti odlučivanja važni - tj. tiču se važnih stvari kao što su lična sloboda i finansijske kazne. Za sve slučajeve postoje „tarife“ i advokati se često žale da je njihova uloga svedena na posredovanje u davanju mita između optuženih i sudova (tužilaštava). Mito se daje u razne svrhe, radi namernih previda ili izostavljanja činjenica u istrazi, nepodizanja optužnice, podmićivanja svedoka i veštaka, usporavanja procesa, dobijanja niže kazne, dobijanja bolje jedinice pri odsluženju kazne, dobijanja pogodnosti pri izdržavanju ili plaćanju kazne itd.

Korupcija se ne može iskoreniti preko noći, ali se može smanjiti primenom raznih mera, kao što su:

Kontrola rada istrage, tužilaštva, suda i kaznenih ustanova.

Smanjenje diskrecione moći tužilaca i sudija.

Depolitizacija sudskog sistema.

Preciziranje kaznenih odredaba u zakonima, kako bi se umanjio prostor za trgovinu pri izricanju kazne.

Uvođenje merila efikasnosti za tužioce i sudije.

Procesuiranje istražitelja, tužilaca, veštaka, sudija i zaposlenih u ustanovama za izdržavanje kazni za ogrešenja o zakon i norme profesionalnog rada.

Nagrađivanje dobrih i uspešnih tužilaca i sudija.

Ad d) Neophodna je specijalizacija sudova i sudija, kao i tužilaca. Nelogično je da sudija koji se bavi prekršajima dobija slučajeve u kojima kazne mogu biti u visini i od nekoliko desetina miliona evra. Takođe, nije dobro da sudija koji sudi sporove u međunarodnom rečnom saobraćaju dobije slučaj vezan za politiku konkurencije (npr. slučaj spajanja firmi ili davanja nedopuštene državne pomoći). U procesu specijalizacije sudija i sudova treba sprovesti postupke dodatnog obrazovanja i učenja iz onih oblasti koje su najkorisnije za njihovu profesionalnu aktivnost.

Ad e) Deoba pravde gubi smisao ako nema efikasnosti u izvršenju presuda. Ako se oštećenom brzo ne vrati novac koji mu klijent nije platio, ili ako osuđeni brzo i efikasno ne bude priveden kaznenom postupku - nastaju loše moralne i materijalne posledice. One kažu da se isplati ne plaćati isporučenu robu i usluge ili da se isplati bavljenje kriminalnim aktivnostima. Time se šalju poruke koje su suprotne u odnosu na ono kakve bi one morale biti ako se želi život u dobro uređenom društvu.

Neke opšte sugestije

U prethodnom delu je bilo reči o relativno konkretnim zakonskim rešenjima ili praktičnim pitanjima. Ona se mogu rešiti određenim zakonskim promenama ili poštovanjem postojećih zakona i profesionalnih normi. Pored konkretnih promena koje se sugerišu, postoje i neka šira pitanja koja su rezultat preovlađujućih običaja ili navika, a koji imaju loše posledice za ukupno poslovno okruženje. U pojave koje je potrebno vremenom suzbijati spadaju:

Politizacija privrede;

Slabljenje institucija;

Nepotrebna pravila i racionalizacija postojeće regulacije;

Korupcija;

Nepotrebno dugo trajanje procedura.

Politizacija privrede

Politizacija privrede nije slučajno nastala. Ona ima duboke istorijske korene u snažnom kolektivizmu i nacionalizmu koji su postojali od formiranja nacionalne države u XIX veku. Uticaj države na privredu je dodatno pojačan tokom socijalističkog perioda kada su sva važnija kapitalna sredstva bila u državnim rukama. Tokom tranzicije, država je nerado napuštala vlasništvo u privredi i preko regulacije se trudila da ostvari što snažniji uticaj na privredu. Poslovni svet je rado koristio političke veze da proširi posao i umanji tržišni udeo rivala. Političari su u te svrhe razvili čitavu mrežu ustanova kako bi ojačali svoj uticaj na privredu ili dobili

mito za usluge poslovnim ljudima. Sprega politike i privrede nije dobra, jer daje suboptimalne rezultate, socijalizuje gubitke i hrani korupciju.

Predvidivost i slabljenje institucija

Pravila igre i institucije služe da osiguraju predvidivost ponašanja u društvu. Predvidivost je jedna od ključnih pretpostavki za poslovanje. Ako su institucije slabe, jača moć ljudi na položajima. Tada tok stvari zavisi od njihove volje, a to podriva ili čak ukida predvidivost, što u daljem koraku razara poslovno okruženje. Zato je potrebno jačati institucije jer se time popravljaju i poslovno okruženje.

Racionalizacija regulacije

Prelazak sa liberalnog na državni kapitalizam doneo je veliki rast regulacije. Ona se nezaustavljivo širi, bez obzira što to ima loše privredne posledice. I približavanje EU, koje ima neke dobre posledice, kao što su zajedničko tržište ili neka dobra zakonska rešenja, ima i loše posledice usled eksplozivnog širenja regulacije u EU, koju onda članice i zemlje-kandidati kopiraju i prenose u nacionalno zakonodavstvo. Ostavljajući po strani ono što su obaveze koje proističu iz *acquis communautaire* i drugih međunarodnih ugovora, utisak je da se regulacija može racionalizovati, tj. smanjiti. O nekim idejama za smanjenje bila je reč i u ovom radu, ali time se spisak suvišnog ne iscrpljuje. Generalnije, u zakonima treba da stoji samo šta je zabranjeno i koje su kazne ako se to ipak uradi, a da se briše sve ono što se odnosi na ono što sme da se radi.

Korupcija

Umesto sistematskog suzbijanja korupcije razne vlade u Srbiji su sprovodile povremene kampanjske akcije. U njima bi bili pritvarani neki periferni političari, poznati biznismeni, bivši sportisti itd. Nekada bi se sprovodile akcije masovnog hapšenja „sitnih riba“, kojima je davan veliki publicitet u režimskim medijima, da bi privedeni vrlo brzo i bez publiciteta bili puštani, bez

istrage i optužnice. Vlasti su izbegavale sistemske korake u suzbijanju korupcije, jer bi se u tom procesu na udaru najpre našli najuticajnije političari u tom trenutku. To nijedna vlast nije želela, jer su sredstva dobijena korupcijom glavni izvor ličnog bogaćenja političara, ključni oblik nagrađivanja nižih saradnika i jedan od dva ključna izvora finansiranja političkih aktivnosti stranaka. Korupcija je u vitalnom interesu političara, pa zato i nema njenog suzbijanja.

Zato su kampanje protiv korupcije bile retke, izolovane, politički kontrolisane i, kao takve, unapred programirane da poštede one koji su najodgovorniji. Služile su samo za „bacanje prašine u oči javnosti“. Umesto toga, potrebno je ojačati antikorupcijsku regulativu, omogućiti policiji, tužilaštvu i sudovima da slobodno rade, a suzbijanje korupcije sprovoditi bez prekida.

Skraćivanje trajanja procedura

Dugo trajanje pojedinih procedura je izraz neefikasnosti administracije. Često je dužina trajanja procedura u funkciji dobijanja mita. Iako su neke izolovane procedure ubrzane, ni protiv jednog od tako krupnih nedostataka nije vođena sistematska akcija. Ona počinje time što je ministar nadležan za rad administracije i ta odgovornost se prenosi na niže niveoe. Uvode se merila efikasnosti, ograničava trajanje procedura itd. Sve su to stvari koje su izvodljive, ako se to hoće.

Zaključak

Najveći ekonomski resurs Srbije nisu poljoprivreda, rudno blago, radna snaga ni nešto četvrto, već uspostavljanje i poštovanje pravila igre. Drugim rečima, zemlja bi ekonomski najviše mogla da napreduje ako bi se poboljšali uslovi poslovanja. To može da se izvede brzo, dok su svi drugi resursi limitirani ili sporo promenljivi. Za zemlju koja se danas prema kvalitetu poslovnog okruženja u proseku rangira na polovini, može se reći da ima veliki potencijal da popravi pravila igre i time postane privlačnija za

investitore. To se neće desiti samo od sebe, već je potrebna ozbiljna reforma. Promenama se odupiru interesne grupe koje gube pogodnosti, dok sa druge strane te iste interesne grupe uživaju mlaku podršku manjinskih društvenih grupa. U takvoj situaciji vlasti ne hrle u reforme, već se prepuštaju inerciji, odnosno statusu quo. Ako se ipak neka vlast ohrabri i reši da rizikuje kako bi postigla više od sive izvesnosti ekonomske stagnacije, najjednostavniji sažetak onoga što bi trebalo da učini jeste „da pusti sistem cena da radi“. Tim rečima je čuveni nemački ekonomista Valter Ojken (Walter Eucken) opisivao suštinu nemačke posleratne reforme, čiji je bio glavni intelektualni arhitekta. Ojkenov predlog se svodi na to da država ostavi tržište na miru. U što većoj meri to uradi, utoliko bolje.

Poziv Zrenjaninskog socijalnog foruma

29.10.2016.-

Zrenjaninski socijalni forum poziva radnike, radnice i sve građane Srbije da se solidarišu sa invalidima rada koji u Kragujevcu već osamnaest dana štrajkuju glađu.

Položaj radnika u Srbiji je sve teži, a država ne čini skoro ništa da se stanje popravi.

Stranim i domaćim poslodavcima u Srbiji omogućeno je institucionalnim merama da maksimalno eksploatišu radnu snagu, a o materijalnom položaju zaposlenih u privatnim preduzećima i njihovim radnim pravima niko se ne stara.

Invalidi rada u kragujevačkoj fabrici “Zastava inpro”,

nisu se u beizlaznoj situaciji našli svojom krivicom, već zbog pljačkaške privatizacije koja je uništila privredu i veliki deo stanovništva bacila u bedu.

Radnici i radnice svoj položaj u kapitalizmu mogu popraviti samo ako se politički organizuju.

Zrenjanin, 29. oktobar 2016

Za ZSF Branislav Markuš

Fantazija o slobodnom tržištu

Autor: *Nikol M. Ašof*

Prevod Slobodan Golubović

Izvor: *JACOBIN*,

<http://www.noviplamen.org/tekstovi/2016/10/fantazija-o-slobodnom-trzistu> - 27.10.2016.-

Džon Maki proveo je svoje formativne godine trudeći se da da viši smisao svom životu. Nakon dosta čitanja i mnogo pokušaja da pronađe sebe, doneo je važnu odluku: šta god da se dogodi, slediće svoje srce gde god ga ono vodilo.

Od 1980. srce ga je navelo da stvori i upravlja Whole Foods Market-om: „prodavnicom koja prodaje zdravu hranu i obezbeđuje ljudima dobre poslove.“ Nešto skorije, Maki se upustio u još veću misiju: „da oslobodi neverovatnu snagu biznisa i kapitalizma da bi stvorio svet u kojem svi ljudi žive živote pune prosperiteta, ljubavi i kreativnosti - svetu saosećanja, slobode i napretka“.

Maki nije tipični CEO (direktor). On ne prima platu već duže od šest godina. Takođe je donirao sve svoje skorašnje akcije Whole Planet-u, neprofitnom ogranku Whole Food-a, koji daje mikro-zajmove siromašnima (primarno ženama) za započinjanje biznisa u više od pedeset zemalja u razvoju.

Maki vozi rani model Prius-a na posao i provodi svaki dan radeći na ispunjenju misije: želi da planeta bude bolje, i takođe želi da nauči druge preduzetnike tajnama „savesnog kapitalizma.“ Veruje da, ako bi preduzetnici, i društvo uopšte, uvideli neverovatnu moć „savesnog“ preduzetništva za stvaranje vrednosti i lečenje planete, mogli bi popraviti greške napravljene prethodnih par decenija.

Uvažajući sve svoje deoničare, Whole Food stvara „operativni sistem“ koji je u „harmoniji sa samim osnovima ljudske prirode“ i planete.

U prethodnih trideset godina, kompanijama je kazivano da je njihova jedina društvena odgovornost da stvaraju profit. U tom ideološkom kontekstu, skorašnji potezi mega-korporacija, kao što

su Kraft, Walmart, Mcdonald's, Hewlett-

Packard, Nordstorm, Nestle, IKEA, Southwest Airlines,

Zappos i mnogih drugih, da istraže svoje lance

snabdevanja i ubrzaju usvajanje održivih praksi su

iznenađujući i ukazuju na rastuću zabrinutost povodom trenutnog globalnog modela ekstrakcije, proizvodnje, distribucije i konzumacije.

Istraživači MIT-a (Masačuseckog instituta za tehnologiju) su 1972. objavili svoju neverovatnu

premda simptomatičnu studiju Granice Rasta. Projekat

je koristio kompjutersku simulaciju da pokaže

potencijalno poguban uticaj eksponencijalnog

kapitalističkog rasta u zatvorenom sistemu sa

konačnim resursima. Proučavajući trendove rasta u

ljudskoj populaciji, industrijalizaciji, zagađenju i

smanjivanju količine resursa, autori izveštaja sugerisali

su na mogući scenario „preskoka i kolapsa“ u

globalnom sistemu do sredine 21. veka.

U narednim decenijama, javila se opšta globalna svest

o tome da ljudi uništavaju planetu. Neki naučnici su

čak počeli da referiraju na vreme od uspona

industrijskog kapitalizma kao na „eru Antropocene“,

zagovarajući da ljudi menjaju planetu na sličan način

kao veliki geološki događaji iz prošlosti.

Maki se slaže da su destruktivne akcije velikih

korporacija opsednutih donjom granicom dovele do oštećenja životne sredine, ali se odlučno protivi tome da je problem kapitalizam. On tvrdi da je istinski kapitalizam, odnosno kapitalizam slobodnih preduzeća (slobodno tržište + slobodni ljudi), unikatan, inherentno vrli sistem koji, ispravno upotrebljen, može izlečiti planetu.

Svakako, kompanije su se loše ponašale u skorije vreme, ali pre nego što bacimo bebu sa prljavom vodom, Maki nas moli da se prisetimo svih tih divnih stvari koje imamo na ovom svetu - automobila, kompjutera, antibiotika, interneta, koji su svi proizvodi slobodnog tržišta, a ne „vladinih edikta“. „Neverovatne tehnologije koje su smanjile vreme i udaljenost“ i oslobodile nas „bezumnog napora“ omogućene su isključivo kapitalizmom slobodnog tržišta - „neosporno najboljeg sistema inovacije i društvene kooperacije ikad.“

Umesto optuživanja kapitalista za stvaranje nejednakosti i degradiranje životne sredine, Maki sugeriše da moramo gledati na ponašanje vlada. Napuštajući dominantnu ideju da su se države povukle sa tržišta u zadnjih par decenija, Maki tvrdi da su države postale intervencionističkije nego ikad, i da su, u tom procesu, „odnegovale mutirani oblik kapitalizma, tzv. ortački kapitalizam“ kojem možemo pripisati mnoge probleme sa kojima se društva danas suočavaju. Maki ne vidi ortački kapitalizam kao „pravi“ kapitalizam. Nasuprot tome, on je proizvod velike vlade čiji političari, u želji da očuvaju svoje udobne poslove, razvijaju simbitsko-parazitski odnos sa privrednicima koji su previše lenji ili nemaštoviti da bi se uspešno takmičili na tržištu.

U Makijevoj priči, ortački kapitalizam se pogoršao uz pomoć sve većeg rasta finansijskog sektora i deoničarske ideologije - ideje po kojoj firme nisu ništa više do tokova sredstava dizajniranih da maksimalno uvećavaju profit deoničara. Maki tvrdi da je opsesija pohlepom i profitom „opljačkala većinu preduzeća njihove sposobnosti da se angažuju i povežu sa

ljudima“ i stvorila je „dugoročan sistematski problem“ koji uništava profitabilnost i može biti duboko štetan po ljude na planeti.

Umesto pokušaja da se dobije pozajmica od vlade ili da se napravi laka lova na tržištu deonica, Maki smatra da kompanije moraju da zasuču rukave i preispitaju načine na koje vode poslove. Prvo što moraju da uvide je da je biznis „društveni sistem,“ a ne hijerarhija. Svako je bitan.

Priča o slobodnom tržištu je privlačna. Ukazujući na vrednosti slobode, kreativnosti i lepote, sebe suprotstavlja slikama napora, diktature i gladi. Istorija tržišta (i firmi koje operišu u okviru njih), međutim, nije priča prirode.

Dominantan diskurs koji danas upravlja diskusijom o tržištu, državi i kompanijama je neoliberalizam.

Makijev poslovni model slobodnog tržišta i njegov istorijski narativ se uredno uklapa u taj okvir. U takvoj viziji, ekonomska sfera je „autonomni, samo-prilagođavajući i samo-regulišući sistem koji prirodni ekvilibrijum postiže spontano i proizvodi rastuće bogatstvo“.

Istorijski narativ slobodnog tržišta, međutim, manjka empirijske tačnosti. Kao što je tvrdio ekonomski istoričar Karl Polanji, kapitalističko tržište je proizvod državnog inženjeringa, a ne prirode.

Istorija industrijskog razvoja u Sjedinjenim državama, često smatranim epicentrom slobodnog tržišta, demonstrira političku prirodu tržišta. Istorija nastanka tržišta u Sjedinjenim državama otkriva jednu industrijsku strukturu, obezbeđivanu dobarima i kapitalom stvorenim robovskim radom, i održavanu državno-sponzorisanom, genocidnom otimačinom zemlje.

Dalekosežna državna legislativa je štitila domaća tržišta i mlade industrije od spoljne konkurencije, a federalna i državna vlast igrala su centralnu ulogu u razvoju fizičke infrastrukture (kanala, pruga, telegrafa) i stvaranju velike količine poljoprivrednog i industrijskog znanja – suštinskih elemenata u stvaranju

američkog industrijskog kapitalizma.

U isto vreme, najveći društveni izumi i inovacije prethodnih dve stotine godina - rakete koje su nas odvele na mesec, penicilin, kompjuteri, internet - nisu nam darivani od strane usamljenih preduzetnika i firmi koje su operisale u slobodnom tržištu pod uslovima zdrave konkurencije. One su proizvodi rada institucija: CERN i Ministarstvo odbrane stvorili su internet, dok je Bell Labs - odeljak AT&T-a, oslobođenog tržišne konkurencije putem federalno odobrenih monopolskih prava - podario tranzistore, radar, informacione teorije, „kontrolu kvaliteta“, i mnoge druge inovacije centralne za našu epohu.

Gotovo svaki napredak u nauci, tehnologiji i matematici je došao na osnovu zajedničkog rada ljudi na univerzitetima finansiranim vladinim sredstvima.

Kreativnost i inovacije dolaze sa mnogo mesta.

Kompanije stvaraju uticajne inovacije, ali isto čine i druge institucije koje rade van ograničenja profitnog motiva, kompetativnog tržišta i donje granice.

Kako tvrdi Ha Džon Čang, profesor ekonomije sa Kembridža, ovde nije reč o teorijskom vrđanje, niti o pukoj potrazi za istorijskom „istinom“. Naprotiv, doći do tačnog istorijskog narativa je važno jer priče koje pričamo će imati „dubok uticaj na način na koji razumevamo prirodu i razvoj tržišta, kao i međusobni odnos tržišta i države“.

Određivanje tržišta kao prirodnog, a države kao neprirodne, uverljiva je fikcija za one upletene u status quo. Takvo gledanje vidi trenutnu raspodelu moći, bogatstva i resursa prirodnom i samim tim neizbežnom i neospornom.

Ali to naravno nije tačno. Država oblikuje, održava i često stvara tržišta, uključujući i neoliberalna tržišta. Složenost tih tržišta zavisi od balansa klasnih sila u bilo kojem trenutku u vremenu. Kapitalistička tržišta, uz nejednakost i degradaciju koju stvaraju, političke su tvorevine, a ne proizvodi prirode. Priroda i društvo (i država i tržišta) su neodvojivi - istovremeno proizvedeni od strane ljudskih misaonih, ideoloških,

političkih i ekonomskih procesa.

Shvatiti ovo omogućava nam da dovedemo u pitanje dominantne ideje prirode, slobodnog tržišta i emancipatornog potencijala koji je obećao Maki.

U redu. Slobodno tržište ne postoji i ostale institucije poput država su očigledno važne; ali kako će te druge institucije zaustaviti globalno zagrevanje, uništavanje kišnih šuma i izumiranje vrsta? Država, odvojena od velikih igrača, deluje slabije nego ikad (sa sve manje autonomije, autoriteta, moći) i njena mogućnost da naloži korporacijama šta da rade je ograničena njihovom potrebom za ekonomskim razvojem i članstvom u internacionalnim telima poput Svetske trgovinske organizacije, koja eksplicitno zabranjuje većinu ograničenja vezanih za životnu sredinu.

Sa druge strane, transnacionalne korporacije su jače nego ikad. Jedna gigantska kompanija, kao što su Unilever ili Walmart, utiče na milione ljudi širom sveta kroz svoje globalne lance snadbevanja. Slobodno tržište ne postoji, ali možda su korporacije još uvek najbolji i najsmisleniji način da se zaleči planeta. One imaju uticaj, opseg i bez premca su u sposobnosti da u što kraćem roku koordinišu velike akcije.

U Makijevoj priči, prosvetljena korporacija, sa pozitivnom misijom, koja uvažava sve svoje deoničare, može izlečiti planetu. On tvrdi da kompanije mogu stvoriti moralni ciklus proizvodnje i potrošnje, koji bi izdržao test vremena ako bi tretirao njegove dobavljače, radnike, zajednicu i životnu sredinu na pravi način.

„Savesni kapitalizam“, svakako privlačan u nekim aspektima, nije rešenje za probleme životne sredine i društvene degradacije koji prate profitni sistem.

„Prinudni zakoni konkurencije“ su neizbežni u kapitalizmu, što znači da će filozofije savesnog poslovanja biti kratkog veka.

Još važnije, čak i održiva proizvodnja bi u profitnom sistemu proždrala resurse na planeti. Održive biznis prakse su osmišljene da učine svetsku proizvodnju lakšom i profitabilnijom za kompanije u sve

kompetativnijem globalnom okruženju. Dok one čine da se potrošač oseća lakše i poboljšavaju efikasnost na nivou pojedinačnog proizvoda, eko-prakse ne usporavaju proizvodnju i potrošnju na sistemskom nivou. One ubrzavaju ove procese, trošeći resurse na sve većem nivou.

Sveopšta popularnost potrošačke etike i politike životnog stila je jasan pokazatelj da je ljudima stalo do životne sredine i da ne žele da unište planetu.

Preduzeća, međutim, ne mogu biti pokretači radikalnog projekta smanjenja ekološkog otiska čovečanstva.

Preduzeća nisu demokratske institucije, te ne mogu pobeći kapitalističkim imperativima.

Kada potrošači i nevladine organizacije koje se zalažu za zaštitu životne sredine usmeravaju svoju želju za boljim odnosom prema životnom sredinom kroz preduzeća, njihove želje bivaju usisane u biznis strategije. Fokuseraju se na kompanije, mi legitimizujemo njihovu centralizovanost i čitavu arhitekturu proizvodnje-za-profit.

Društvo mora da odluči u kakvom svetu želi da živi, i te odluke se moraju doneti kroz demokratske strukture i procese. Kupovina boljih stvari nije zamena za teške političke odluke koje društva moraju da donesu: o smanjenju potrošnje, trošenju resursa i nalaženja zamene za psihološke štake konzumerizma.

Države deluju nemoćno naspram degradacije životne sredine, ali one nisu inherentno slabe. One prosto odražavaju postojeći balans klasnih sila. Ako ne želimo da živimo u opustošenoj životnoj sredini, moramo izgraditi demokratske institucije koje bi organizovale proizvodnju i potrošnju oko potreba ljudi, a ne potreba kapitala.

Principi radničkog upravljanja u tvornici ITAS iz Ivanca

*Izvor: <https://www.radnicki.org/u-posjeti-itasu/> -
24.10.2016.-*

Prošlotjednom posjetom Itasu iz Ivanca vidjeli smo kako danas funkcionira ova tvornica alatnih strojeva, poznata po uspješnom radničkom otporu i preuzimanju kontrole 2005. Osim obilaska same tvornice, razgovarali smo s Dragutinom Vargom, sindikalnim povjerenikom i predsjednikom Upravnog odbora. U četvrtak 20. listopada posjetili smo tvornicu alatnih strojeva ITAS PRVOMAJSKA D.D., poduzeće iz IVANCA u Varaždinskoj županiji čiji radnici su prije 11 godina ispisali najslavnije stranice radničke borbe u suvremenoj Hrvatskoj. Osim obilaska same tvornice, obavili smo i razgovor s DRAGUTINOM VARGOM, sindikalnim povjerenikom i predsjednikom Upravnog odbora te jednim od lidera i organizatora radničkog preuzimanja tvornice 2005. Budući da je slučaj Itasa izrazito važno praktično iskustvo za radničko organiziranje i sve borbe koje su pred nama, s Vargom smo prošli kronološki period od 2005. do danas. Na ljeto 2005. ITAS je bio u katastrofalnom stanju. Iako je posla i narudžbi bilo, radnicima se mjesecima nisu isplaćivale plaće što je čest slučaj u domaćim tvornicama. S MARIJOM BREZOVEC na čelu tadašnji su vlasnici imovinu firme prodali samima sebi, tj. novoosnovanoj tvrtki-kćeri, čime je ITAS ostao bez nekretnina i strojeva, ogoljen do kostiju. Cilj uprave bio je jasan - likvidacija i prodaja zemljišta. Međutim, pljačkaški pohod kapitalističkih direktora radnici nisu htjeli gledati prekrštenih ruku. Čim su saznali za

prodaju radnici s Vargom na čelu kreću u odlučnu akciju preuzimanja tvornice. Nakon što su krajem lipnja srušili zid koji je uprava sazidala kako bi odvojila proizvodnju i dodatno oslabila opstojnost same tvornice, radnici su konačno 9. srpnja izbacili direktore i preuzeli tvornicu uz postavljene radničke straže koje su čuvale strojeve i ostalu imovinu. Varga ističe da je zadiranje u privatno vlasništvo po zakonu zabranjeno, ali radnici tada nisu tako razmišljali. Ovakav stav pokazao se ključnim i jedinim ispravnim.

Pljačkaška uprava nije birala sredstva da uništi radničko jedinstvo te su im u studenom isključili struju, vodu i grijanje, ali je to vraćeno nakon radničkog trodnevnog štrajka glađu. Postavljeni stečajni upravitelj imao je namjeru likvidacije, ali su radnici kao najveći vjerovnici na vrijeme prepoznali njegov plan, smijenili ga i postavili IVANA POLANA, "stečajnog upravitelja sa socijalnom žicom", kako ga opisuje Varga. Polan je s radnicima napravio stečajni plan kojim se nastavlja proizvodnja, a radnici su pristali odreći se svojih potraživanja kako bi ih pretvorili u vlasnički udio u novoosnovanoj firmi ITAS Prvomajska d.d. Firma je osnovana 1. siječnja 2007. po modelu radničkog upravljanja.

Devet godina kasnije, ITAS posluje stabilno te izvozi na njemačko, austrijsko, talijansko, britansko, američko, venecuelansko i peruansko tržište. Osim što se ulaže u novu tehnologiju, zapošljavaju se i izučavaju mladi radnici, bilo oni za strojem, bilo inženjeri i programeri, a i surađuje se sa županijskim srednjim školama čiji učenici u Itas dolaze na praksu. Trenutno ih je na praksi 36.

Kako bi se razina odlučivanja spustila među same radnike, 2008. je osnovana pogonska komisija kao tijelo koje kontrolira rad upravnog odbora koji bez njihove preporuke nema ovlasti donositi odluke, a i uvijek je moguće sazvati skup radnika. Radnička solidarnost u ITAS-u vidljiva je na primjeru iz 2008. kad su se svi radnici odrekli 10 posto od plaće umjesto da 10 posto radnika ostane bez posla.

ITAS je i jedan od osnivača Zadruga za etično financiranje (ZEF), organizacije koja je pokrenula osnivanje etične banke, odnosno banke koja funkcionira na principu jedan član jedan glas, pri čemu visina uloženog kapitala nije bitna, već jednako pravo glasa imaju svi zadrugari. Dakako, ovakva se banka dijametralno razlikuje od komercijalnih banaka kojima cilj nije zajedničko upravljanje i pomaganje zajednici već gomilanje profita.

Za kraj razgovora, Varga se osvrnuo i na recentna zbivanja u INKOPU iz Poznanovca gdje su direktori i loši sindikalisti TOKG-a uspjeli razbiti radničko jedinstvo o čemu smo napisali nekoliko članaka. Na temelju vlastitog iskustva i uspješne obrane ITAS-a, Varga je ponovio ono što je ove godine govorio i u posjeti TIBO-u iz Matulja -tvornica se brani iznutra. Smatra kako su radnici Inkopa morali postaviti straže i zabraniti izvoz materijala, te inzistirati na stečajju, a ne predstečajnoj nagodbi kao legalnom lopovluku kojim se osvjedočenim lopovima daje druga šansa, dok radnici u ogromnoj većini slučajeva ostaju bez posla.

U obilasku tvornice vidjeli smo nekoliko pogona u kojima radnici različitih generacija zajedno rade punom parom, uz neke od najmodernijih svjetskih alatnih strojeva koje ITAS može kupiti upravo zato što ulaže u modernizaciju vlastitog poduzeća, s obzirom na to da nema viška koji ide u džep direktorima koji se njime bogate i dalje spekuliraju, već se sva zarada racionalno raspoređuje za plaće i vitalnu proizvodnju. Također, radničko upravljanje u Itasu jasno zastupa i interese šire zajednice budući da se zapošljavaju i uče mladi radnici koji ne bježe iz svojih gradova trbuhom za kruhom kao u mnogim opustošenim sredinama. Zbog navedenih uspješnih rezultata pobune iz 2005., mlađe i nadolazeće generacije radnika ITAS-a se svakako moraju boriti da očuvaju postojeće radničko upravljanje.

EU prati debatu o univerzalnom prihodu

Izvor: EurActiv.rs - 24.10.2016.-

Pred razgovore sa članicama EU o unapređenju socijalne politike iduće godine, evropska komesarka za zapošljavanje Marijan Tisen pažnju posvećuje i eksperimentima sa „besplatnim novcem“, odnosno univerzalnim osnovnim prihodom koji će Finska uvesti 2017. Ideju univerzalnog osnovnog prihoda podržavaju neke političke snage i ljudi iz sveta digitalnih „startapova“ koji već sprovode svoje eksperimente te vrste. Nacionalne vlade i kompanije uglavnom još nisu zauzele stav po tom pitanju a ekonomisti se pitaju da li bi takva izuzetno skupa šema bila podsticajna za zapošljavanje ili bi se ljudi „uljuljkali“ i odustali od traženja posla.

„Veoma je važno da pažljivo pogledamo te promene i zapitamo se kako možemo da ojačamo naše radno pravo, socijalnu zaštitu i institucije tržišta rada kako bi prošli na testu digitalne ekonomije i podržali ljude da izaberu najbolje među prilikama koje se nude“, rekla je za EurActiv.com Marijan Tisen (Marianne Thyssen). Iako Evropska komisija ne može da predloži zakon o pitanju kao što je univerzalni osnovni prihod, Tisen kaže da Komisija „sa velikim interesovanjem prati razvoj“ pilot projekta u Finskoj.

Očekuje se da finski eksperiment, koji će početi 2017, uključiti između 5.000 i 10.000 građana. Oni će dobiti osnovni prihod od 500 do 700 evra mesečno ili najmanje četvrtinu prosečnog prihoda u zemlji. I Holandija za sledeću godinu planira sličan eksperiment.

Ti pokušaji idu tragom referenduma u Švajcarskoj u junu, kada su glasači odbili predlog da se uvede

„bezuslovni mesečni prihod“. Zagovornici su želeli da taj prihod bude 2.500 franaka. Međutim, političari nisu podržali ideju i neki su upozoravali da bi takva šema privukla hiljade stranaca u tu bogatu zemlju.

Na drugim mestima tu ideju podržava široki spektar političkih snaga a među onima koji su za su i ljudi iz sveta digitalnih „startapova“ i neki od njih sprovode svoje eksperimente te vrste.

U SAD Y Kombinator (Y Combinator) daje svakoj porodici između 1.000 i 2.000 dolara mesečno na do godinu dana bez ikakvih uslova za trošenje.

Prave inicijative

Finski eksperiment daće dobar materijal za debatu u EU jer neće biti fokusiran na dimenziju dobrobiti te ideje, već u većoj meri, kako je saopštila finska vlada, na to da li „osnovni prihod podstiče zapošljavanje“.

Eksperiment treba da pokaže da li takve šeme mogu da pomognu ljudima da nađu bolji posao u skladu sa svojim veštinama a da ih ne obeshrabre da traže posao jer dobijaju novac bez ikakvih uslova.

Tisen je naglasila da univerzalni osnovni prihod može da ukloni neke birokratske prepreke i praznine.

Međutim, prema njenom mišljenju, eliminacija nedostataka oko podsticaja za rad zahteva širi paket reformi, uključujući socijalne i poreske politike.

„Moramo da naučimo da razumemo novi svet rada da bi napravili socijalni sistem koji dobro funkcioniše“, pojasnila je evropska komesarka.

Pregled socijalnih politika

Komisija se konsultuje o tome da li socijalna prava u Evropskoj uniji treba poboljšati ili ažurirati u svetlu uticaja tehnoloških promena, ali i drugih društvenih trendova, poput starenja evropske populacije.

U tom kontekstu, Komisija traži „šemu adekvatnog minimalnog prihoda“ kao deo strategije borbe protiv

siromaštva i socijalne isključenosti.

Kada se u konsultacijama dođe do odgovora, Komisija će održati zvanične razgovore sa članicama 2017. godine da bi razmotrili „kako urediti socijalnu politiku za 21. vek“.

Lideri već razmatraju osnovni prihod

Efekti četvrte industrijske revolucije i predlozi poput univerzalnog osnovnog prihoda poslednjih meseci razmatrani su na skupovima svetskih lidera, poput Svetskog ekonomskog foruma (SEF) u Davosu ili Međunarodnog ekonomskog foruma u Sankt Peterburgu.

„Iako nužno ne podržavamo univerzalni osnovni prihod, nalazimo da je to interesantna ideja koja treba da bude razmotrena“, rekla je u Davosu za EurActiv.com vodeća ekonomistkinja Foruma Dženifer Blanke (Jennifer).

Ona je istovremeno ukazala na bojazni oko šeme, poput pitanja kako finansirati takvu „izuzetno skupu politiku“.

„Trik sa univerzalnim osnovnim prihodom je da bude dovoljno visok da svako stigne do određenog nivoa prihoda ali i dovoljno nizak da ljudi ne odustaju od rada ili ulaganja. I nije jasno da li je to moguće“, kazala je Blanke.

Pošto je garantovani prihod postao tema u trendu, kompanije i nacionalne vlade nastoje da se pozicioniraju po tom pitanju.

Organizacija BiznisEvropa (BusinessEurope) odbila je da komentariše ideju jer još nije usvojila stav o tome.

Direktor odeljenja za socijalna pitanja BiznisEvrope Maksim Čeruti (Maxime Cerutti) slaže se međutim da će narednih godina „ključni izazov“ biti prilagođavanje zaposlenosti i socijalnih politika „da bolje odgovore na brzo rastuće potrebe tržišta rada koje generiše digitalna ekonomija“.

„To uključuje više autonomije i fleksibilnosti u organizaciji rada, veće mogućnosti za uravnoteženje

rada i privatnog života, unapređenje zdravlja i bezbednosti i veće prilike za učenje“, dodao je Čeruti.

Zvaničnici ministarstva ekonomije i finansija Španije, Francuske i Nemačke ne žele da komentarišu pitanje osnovnog prihoda ali portparol nemačkog ministarstva ekonomije odbacuje sumnje da digitalizacija ekonomije može da ima za posledicu veliki gubitak radnih mesta.

„Verovatnije je da tehnološka revolucija ima pozitivan dugoročni značaj za tražnju radne snage“, dodao je nemački zvaničnik napominjući da na to ukazuju i nova istraživanja Centra za istraživanje evropske ekonomije (ZEW).

Nemačka je počela realizaciju ambicioznog plana podrške tranziciji svoje industrije prema digitalnoj revoluciji.

Za sada se najglasnije pristalice univerzalnog osnovnog prihoda mogu naći u Silicijumskoj dolini. Koosnivač Šerpa kapitala (Sherpa Capital) Šervin Piševan je na pitanje Euraktiva tokom Ekonomskog foruma u Sankt Peterburgu odgovorio da univerzalni osnovni prihod „mora postati globalni standard paralelno sa brzinom procesa automatizacije“.

VIDEO: Šesti sindikalni forum

Izvor: Centar za razvoj sindikalizma

Šesti sindikalni forum održan je u Medija centru u Beogradu, 19. oktobra 2016. godine. Tema foruma bila je socijalni dijalog: „**Socijalni dijalog - radnička iluzija ili stvarno mirenje rada i kapitala**“.

Uvodnu reč su imali: Volker Šarlovski iz Nemačkog saveza sindikata (DGB) sa temom „**Uloga socijalnog dijaloga u**

pregovorima sa EU”, Duško Vuković, potpredsednik Saveza samostalnih sindikata Srbijem sa temom „Iskustva iz rada Socijalno-ekonomskog saveta“ i dr Zoran Stojiljković, potpredsednik UGS Nezavisnost, sa temom „Kapaciteti sindikata za učešće u socijalnom dijalogu“.

Rad ove sesije Sindikalnog foruma u velikoj meri je pomogla **Fondacija Konrad Adenauer** (KAS), dovodjenjem gosta iz DGB i preuzimanjem troškova organizacije Forumu.

Na početku rasprave govorili su Nebojša Atanacković, predsednik Unije poslodavaca Srbije i Zoran Lazić, pomoćnik ministra rada, Potom su u diskusiji učestvovali još 12 učesnika foruma iz Saveza samostalnih sindikata Srbije, Sindikata novinara Srbije, ASNS i Udruženih sindikata Srbije „Sloga“, kao i aktivisti iz nekoliko organizacija civilnog društva.

<https://www.youtube.com/watch?v=zVs-3UdwE5s>

„Jobs Act“, novi veliki blef

Matea Rencija

Autor: Andrea Fumađali

Prevod: Andrea Jovanović

Izvor: Le Monde diplomatique, 27.9.2016., uvid 20.10.2016.-

Pobeđena u Rimu i Torinu od Pokreta „Pet zvezdica“ - organizacije koja tvrdi da je „antisistemska“ - Demokratska partija Italije premijera Matea Rencija je oslabljena na opštinskim izborima. Za očekivati je da je

reforma tržišta rada, poznati „Jobs Act“, privukla više medija, krugova poslodavaca i evropskih socijalliberala nego italijanskih glasača...

Italijanski premijer Mateo Renzi voli da se predstavlja kao moderni i inovativni politički lider. Samim tim, njegova reforma tržišta rada bi trebalo da oslobodi zemlju od arhaizama i smanji nezaposlenost. Poznate pod imenom Jobs Act, mere koje je usvojila njegova vlada u cilju povećanja zaposlenosti zapravo samo dalje intenziviraju logiku starih liberalnih recepata.

Fleksibilizacija italijanskog tržišta rada počela je 1983, kada su socijalni partneri (ujedinjenja sindikata, poslodavaca i Ministarstvo rada) potpisali tzv. Skotijeve sporazume (1). Pored ograničavanja cena indeksacije plata, tim tekstom prvi put su uvedeni netipični ugovori o radu, na ograničeno vreme i namenjeni mladima: „Ugovor za obuku i rad“. Od tada, brojni zakoni su proširili opseg mogućih ugovora, te sada postoji gotovo 40 različitih varijanti. Zakon Treu je 1997. legalizovao rad na određeno vreme, a reformom Bjađi-Maroni iz 2003. izmišljen je autsorsing ugovor (ugovor o „pozajmljivanju“ radnika, prim. prev.). Tokom 2008, osnovan je sistem vaučera, „radnih bonova“, od kojih svaki vredi 10 evra bruto po radnom satu, a primenjen je i u stručnom i u nestručnom sektoru. Diverzifikacija vrsta radnog ugovora praćena je merama koje su osnaživale poziciju poslodavaca. U najskorije vreme, jedna od njih bila je zakon nazvan „Povezan rad“ (Collegato lavoro), usvojen 2010, kojim se ograničavaju mogućnosti zaposlenih da zahtevaju pravdu u slučaju zloupotrebe od strane poslodavaca. Drugi primer je zakon Fornero (2012) kojim se olakšavaju pojedinačna otpuštanja iz ekonomskih razloga.

Reforme koji je Renzi sprovodio tokom 2014. i 2015. predstavljaju samo nastavljanje na ovu istoriju, i moguće njeno sprovođenje do kraja, budući da je njima institucionalizovana prekarnost (tj. nesigurni oblici rada, prim. prev.). Tako, novi oblik ugovora na

neodređeno vreme (UNV), uveden 2015, „za povećanje zaštite“, niti štiti, niti osigurava. U toku prve tri godine rada, poslodavac ga može prekinuti u bilo kom trenutku i iz bilo kog razloga. Jedina obaveza u tom slučaju jeste da se otpuštenom isplati otpremnina u visini proporcionalnoj njegovom stažu. Čuveni osamnaesti član iz Radničkog statuta (2), koji zahteva da bilo koji otkaz bude opravdan „pravednim razlogom“ (poput nedoličnog ponašanja, krađe, odsustvovanja...), tako se našao suspendovan u trajanju od 36 meseci. Ova formula podseća na Prvi ugovor o radu (PUR), koji je osmislio francuski premijer Dominik de Vilpen 2006, s tim što se on u italijanskom sistemu ne primenjuje samo na osobe do 26. godine starosti, već na celu radnu snagu.

Rencijeva vlada jednako je deregulisala i način sklapanja i funkcionisanja ugovora na određeno vreme (UOV). Stupivši na snagu u martu 2014, Poletijev zakon, nazvan po ministru rada Đulijanu Poletiju, omogućava poslodavcima da ih sklapaju bez obaveze da ih opravdaju i da ih obnove najviše pet puta ne računajući period čekanja. To ograničenje samo je fiktivni dodatak: budući da se ugovor ne odnosi samo na osobe već i na radna mesta, ovim zakonom se omogućava da se samom izmenom opisa posla na papiru zaposleni osudi na nesiguran radni vek.

U ovakvim okolnostima, zašto bi kompanije uopšte birale UNV za „povećanje zaštite“ nasuprot konstantom obnavljanju UOV? Odgovor je jednostavan: iz finansijskog interesa. Rencijeva vlada je zapravo uvela poreske podsticaje koji omogućavaju da preduzeća, na osnovu svakog potpisanog UNV tokom 2015, uštede i do 8.000 evra godišnje. U skladu sa usvojenim merama štednje, Zakon o stabilizaciji iz 2016. o tome da se svaki skupi državni aparat smanji doveo je do toga da je moguća zarada poslodavaca sada oko 3.300 evra. Jobs Act stvorio je neočekivani prihod: potpisivanje ugovora za „povećanje zaštite“ i potom otpuštanje radnika bez ikakvog opravdanja postalo je profitabilnije od korišćenja UOV. Tako se

stvara privid u statistici, gde prelaz sa UOV na UNV veštački omogućava da „naduvavanjem“ broja zaposlenih stanje zaposlenosti pokaže kao „stabilno“, dok istovremeno nesigurnost nastavlja da raste. Rencijeve reforme, međutim, nisu izazvale štrajkove ili događaje slične pokretu koji se bori protiv analognih zakona u Francuskoj. Nasuprot svom susedu, Italija nema minimalnu nadnicu za profesije koje su pokrivena kolektivnim ugovorima, koji štite sve manji broj radnika (manje od 50% danas). Štaviše, ne postoji ni „princip favorizovanja“: ništa ne obavezuje kompanije da u ugovorima ponude bolje uslove od ostalih kompanija u datom sektoru, a koji, sami po sebi, nisu ništa bolji od minimuma koji se zahteva samim Zakonom o radu (3). Zaposleni su stoga veoma izloženi ucenama od strane svojih šefova. U ovoj zemlji ne postoji ekvivalent aktivnom solidarnom prihodu (ASP) čak ni u slučaju premeštanja s posla. Mehanizmi za ublažavanje socijalnog šoka su specijalno osmišljeni za zaposlene na ugovorima na određeno vreme, i na taj način, masa novih prekarnih radnika ostaje isključena iz tih zona. Ujedinjena sa ekonomskom krizom, slabljenjem sindikata, stagnirajućim zaradama i rastom kontrole poslodavaca (Jobs Actom se dozvoljavaju određene tehnike za daljinsko upravljanje radnicima koje narušavaju njihovu privatnost), ovakva situacija objašnjava zašto je Jobs Act naišao na tako slab otpor među radništvom.

Nezaposlenost među mladima preko 40%

U odbrani svojih reformi, Renci i njegovi ministri koriste se istim argumentima kao i njihovi prethodnici iz Rima, ali i konzervativci iz Nemačke i socijalisti iz Francuske: „ublažavanje“ Zakona o radu je nužni (i dovoljni) način da se izgradi moderna ekonomija i smanji nezaposlenost, pogotovo među mladima. „Član 18 je pravilo iz sedamdesetih koje je levica usvojila a da ga nije izglasala. Mi se danas nalazimo u 2014: pozivanje na njega jednako je uzimanju ajfona uz pitanje: ‘Gde se ovde stavlja čip?’ ili pokušavanju da se stavi film u digitalni foto-aparat“, procenio je premijer

(4).

Vlada i većina medija Jobs Act predstavljaju kao neupitan uspeh. „Pola miliona novih radnih mesta koje je stvorio UNV tokom 2015, prema podacima Instituta za nacionalnu statistiku, ukazuje na to koliko je apsurdna kontroverza podignuta oko Jobs Acta“, objavio je Renci na Tviteru 19. januara 2016. „Sa nama, porezi opadaju, a zaposlenost se diže“, napisao je ponovo 2. marta. Istina je da se 2015, prvi put od početka ekonomske krize koja je uništila oko milion radnih mesta, stopa nezaposlenosti blago spustila - za 1,8%. Međutim, ovaj skromni pomak proizveden je ponajviše poreskim podsticajima i stvaranjem UNV „za podizanje zaštite“. Zbog postojanja probnog perioda od tri godine koji on podrazumeva, tek ćemo 2018. moći da vidimo stvarne učinke ovih novih ugovora, ali već se može pratiti da je pad finansijskih podsticaja doveo do momentalne kontrakcije u otvaranju novih radnih mesta. Broj potpisanih UNV u prvoj četvrtini 2016. opao je za 77% u poređenju sa istim mesecom prošle godine (5).

Štaviše, pad nezaposlenosti u 2015. maskira rastuću upotrebu sistema vaučera, posebno u niskokvalifikovanim sektorima gde se radnici uzimaju kao lako zamenljivi. Tokom 2015, 1,38 miliona ljudi je radilo na ovaj način (nasuprot 25.000 u 2008) i prodato je sto petnaest miliona bonova (u poređenju sa deset miliona 2001) (6). Logično, stopa prekarnosti takođe je pratila trend rasta: sudeći po podacima Organizacije za razvoj i ekonomsku saradnju (OECD), tokom 2011, 43% mladih Italijana nalazilo se u nestabilnoj radnoj situaciji; tokom 2015, bilo ih je 55%. Istovremeno, stopa nezaposlenosti mladih između 15 i 24 godine porasla je za 10%, prelazeći gornju granicu od 40%. Pa ipak, Italija je pošteđena napora da po ovim pitanjima nešto promeni zahvaljujući standardima moderne ekonomije: „stepen zaštite zaposlenih“, indeks osmišljen od OECD-a da bi se merila „rigidnost“ tržišta rada - opao je za jednu trećinu u poslednjih deset godina...

Od kada je postao premijer, Renci je sve uložio u politiku ponude i privlačenja investicija. Pored Jobs Acta, zakonima o stabilizaciji iz 2015. i 2016. planirani su smanjenje poreza za preduzeća, smanjenje poreza na imovinu, rezovi u budžetima lokalnih samouprava, privatizacija nekih javnih službi (u saobraćajnom, energetskom i poštanskom sektoru).

Filozofija koja stoji iza ovih mera (7) jeste da će povećanje profita i smanjenje troškova automatski voditi povećanju investicija, a samim time i proizvodnje i zaposlenosti. Taj argument je u većem delu netačan. Nezaposlenost u Italiji ne može se objasniti unutrašnjim strukturama tržišta rada: ona je prvenstveno rezultat slabe potražnje, budući da se nijedan preduzetnik neće odlučiti na povećanje proizvodnje ukoliko se boji da njegova roba ili usluga neće imati kupca. A Rencijeva vlada nije uradila ništa kako bi strukturno unapredila potražnju: niti je uvela minimalnu nadnicu ili reformisala socijalnu zaštitu za one s niskim primanjima, niti je garantovala prihode. Kao rezultat, bruto domaći proizvod (BDP) stagnirao je od 2014, a proporcionalni odnos duga i BDP-a se nije smanjivao, budući da se imenitelj u razlomku nije povećavao.

Jobs Act je podelio tržište rada na tri osnovna segmenta, od kojih se svaki susreće sa nesigurnošću kao normom. Prvi segment obuhvata mlade ljude bez fakultetskih diploma, koji uglavnom stupaju u radne odnose putem probnih ugovora (s malo zaštite) ili, češće, putem vaučera (s nimalo zaštite). U drugom segmentu, nalaze se mladi ljudi sa srednjim ili višim stepenom kvalifikacija (diplomci ili master). Kako bi doprinela njihovoj integraciji, vlada se oslanja na plan „Garancija za mlade“. Finansiran od Evropske unije i namenjen zemljama sa visokom stopom nezaposlenosti, taj plan zvanično teži tome da poveća „zaposlivost“ mladih ljudi, nudeći im, putem regionalnih platformi koje spajaju privatne i javne kompanije, „program integracije“ skovan prema potrebama tih kompanija: rad u javnom sektoru (neplaćen), stažiranje (gotovo

neplaćeno) i volonterski posao.

Prvi put testiran 2013. kako bi zaposlio 700 ljudi da rade na Univerzalnoj izložbi u Milanu (pored 18.500 volontera), taj model prebačen je na državni nivo (8). Do sada je već uključio 600.000 mladih ljudi i izbacio ih, jeftinim putem, iz statistika o nezaposlenosti.

Konačno, za preostale radnike – što će reći, sve preko 30 godina – beskonačno obnavljanje UOV, kao i sklapanje UNV „za povećanje zaštite“, postaće standardni način zapošljavanja i rada sve do penzije.

Jedino zaposleni koji se smatraju efikasnim, tj. neophodnim za rad samog srca kompanije, ostaće zaposleni na siguran i stabilan način.

Kao što se vidi na osnovu „Garancije za mlade“, neplaćeni rad, podmazan „ekonomijom obećanja“ (9) koja samo odlaže stizanje do plaćenog i sigurnog posla, tako postaje novo područje uvedeno deregulacijom italijanskog tržišta rada. Rencijeve reforme ozakonile su još više prekarni status, učinivši ga na neki način i strukturnim i proširenim na sve nivoe rada. Tako se napredak prekarnosti, koji je upravo jedan od glavnih uzroka ekonomske stagnacije Italije, koristi kao opravdanje baš onih mera koje povećavaju nesigurnost zaposlenja.

ANDREA FUMADALI je profesor ekonomije na odeljenju za ekonomske i poslovne nauke na Univerzitetu u Paviji. Autor je knjige Vie mise au travail. Nouvelles formes du capitalisme cognitif, Eterotopia France, Pariz, 2015.

(1) Misli se na sporazume potpisane 22. januara 1983, inicirane od ministra rada Vićentea Skotija, iz Demohrišćanske stranke. Njime je takođe uvedeno računanje radnog vremena na godišnjem nivou (tzv. anualizacija radnog vremena).

(2) Usvojen 20. marta 1970, Radnički statut fiksirao je određene norme u italijanskom radnom zakonodavstvu.

(3) Vidi: Sophie Bérourd, „Imposture de la démocratie d’entreprise“, Le Monde diplomatique, april 2016.

(4) Govor održan na „Leopoldi“, godišnjoj javnoj konvenciji Demokratske stranke od 26. oktobra 2014.

(5) Vidi: Lavoro, Inps, „Nei primi tre mesi nuovi posti stabili giù del 77% dopo il dimezzamento degli sgravi“, Il Fatto Quotidiano, Rim, 18. mart 2016.

(6) Vidi: Valentina Conte, „Boom di voucher : 277 milioni di ticket venduti in 8 anni“, La Repubblica, Rim, 16. maj 2016.

(7) Prema „teoremi Helmuta Šmita“ (bivšeg nemačkog kancelara, 1918-2015), „Današnji profit je sutrašnja investicija i prekosutrašnje novo radno mesto“. Vidi: Frédéric Lordon, „Le paradoxe de la part salariale“, Les blogs du Diplo, 25. februar 2009, <http://blog.mondediplo.net> „<http://blog.mondediplo.net/>“ .

Rad koji stvara jaz među radnicima

Autor: Hrvoje Butković

Razgovarao: Tomislav Šoštarić

Izvor: Al Jazeera 13. oktobar 2016. - Uvid 20.10.2016.-

Ako ste radili kao sezonski radnik ili ‘na crno’, kao slobodnjak koji živi od honorara ili ste se samozaposlili, radite na određeno ili na razne druge ugovore koji nisu na neodređeno, obavljate povremene poslove preko agencija ili ste, pak, stručnjak plaćen po odrađenom projektu, onda znate koliko je nepredvidljiv i nesiguran život „prekarnog“ radnika.

Prekarni rad, odnosno nestandardan oblik zapošljavanja, i u svijetu i u zemljama regije bilježi velik porast i zauzima sve veći udio na tržištu rada. Neke od glavnih karakteristika prekarnosti su poslovna, pa s njom i egzistencijalna nesigurnost te niska ili nikakva radna prava i zaštita.

Nepredvidljivost i nesigurnost utječu na materijalno, ali i psihološko stanje, a preko njih i na samo tržište rada, gospodarstvo zemlje, kao i na šira društvena pitanja poput demografije i sl.

Poslodavci opravdavaju nestandardne oblike

zapošljavanja s glavnim argumentom da pridonose fleksibilnosti tržišta rada, što smatraju jednim od najbitnijih preduvjeta za gospodarski rast i svoje uspješnije poslovanje.

Sindikati mu, pak, nisu skloni jer, prema njihovom mišljenju, dodatno ugrožava ionako već znatno načeta radnička prava i dostojanstvo.

Hrvoje Butković, znanstveni suradnik u zagrebačkom Institutu za razvoj i međunarodne odnose (IRMO), zajedno s kolegicom s Instituta Višnjom Samardžijom, nedavno je predstavio studiju „Porast dualnog tržišta rada: Borba protiv prekarnog rada u novim državama članicama putem industrijskih odnosa“, u kojoj analiziraju stanje u Hrvatskoj, pri čemu su mladi identificirani kao posebno ranjiva skupina kojoj je otežan ulazak na tržište rada.

- Koji su osnovni zaključci do kojih ste došli u svom istraživanju u vezi prekarnog rada u Hrvatskoj, posebno što se tiče mladih?

- Nezaposlenost mladih u Hrvatskoj se od izbijanja krize udvostručila. Ipak, od 2014. bilježimo trend njenog smanjivanja, pa je tako sa 50 posto 2013. godine smanjena na 43 posto u 2015. Ovaj pozitivni trend vezan je uz izlazak iz recesije i uz otvaranje tržišta rada većine članica EU-a. Ne treba, međutim, zaboraviti niti pozitivne učinke mjere stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa kroz koju je 2014. prošlo preko 28.000 mladih te koja je nedvosmisleno pridonijela socijalizaciji između mladih i poslodavaca u Hrvatskoj. Tu su još neke mjere porezne politike kojima se stimulira zapošljavanje mladih na standardne ugovore, a koje bi uslijed daljnje stabilizacije gospodarskih prilika mogle sve više pridonositi poboljšanju položaja mladih na tržištu rada. Općenita strategija sindikata usmjerena je na smanjivanje nestandardnog rada, dok intencije poslodavaca idu u suprotnom smjeru. Neki sektorski sindikati u svojim aktivnostima ne prave razliku između standardnih i nestandardnih radnika, dok su drugi skloniji posebnom pristupu takvim radnicima. Unatoč

tome, socijalni partneri u Hrvatskoj tek iniciraju proces oblikovanja inovativniji i dugoročnih pristupa nestandardnom radu. To prvenstveno predstavlja izazov za sindikate za koje ispravan pristup nestandardnim radnicima ima presudnu ulogu.

- Koji su najveći problemi s kojima se suočavaju radnici koji se zapošljavaju u nestandardnim oblicima zapošljavanja?

- Najveći problem je sigurnost zaposlenja jer je ona puno niža za nestandardne radnike. Sigurnost je međutim usko vezana i uz niska primanja, slabiji stupanj socijalne zaštite i sl., zato jer se takvi radnici često ustručavaju tražiti svoja zakonom i kolektivnim ugovorima zajamčena prava. Nestandardni radnici u pravilu nisu članovi sindikata, što automatski slabi njihovu poziciju u odnosu na poslodavce.

- Hrvatska je rekorder među članicama EU-a po zapošljavanju na određeno vrijeme - u 2015. godini više od 95 posto novih zapošljavanja bilo je na određeno. Kakvi su zaključci u vezi tog podatka?

- Preko 20 posto zaposlenih u Hrvatskoj danas radi na određeno vrijeme. Od sektora koje smo proučavali evidentiran je veliki porast rada na određeno vrijeme u građevinarstvu i metalnoj industriji u kojima je istovremeno došlo i do smanjivanja rada na neodređeno. Sve to nije u skladu s odredbama Zakona o radu koje kažu da bi rad na određeno vrijeme trebao biti iznimka. Očito je da su poslodavci u većoj mjeri posezali za ovakvim zapošljavanjem s obzirom na nesigurne gospodarske prilike. Treba, međutim, naglasiti da bi u stabilnijim gospodarskim okolnostima moglo doći do smanjivanja rada na određeno jer on može imati negativne posljedice i za poslodavce - radnici koji rade na određeno vrijeme ne ostvaruju s poslodavcem isti oblik povezanosti i pripadanja kao standardni radnici. Oni se stoga puno lakše odlučuju za promjenu posla što može imati negativne učinke na poslovanje tvrtke.

- Koji su drugi najčešći oblici nestandardnog zapošljavanja u Hrvatskoj te kako u svjetlu tih pitanja

Hrvatska stoji u usporedbi s ostalim zemalja Europske unije i razvijenog svijeta, kakvi su trendovi kod nas?

- Rad u nepunom radnom vremenu bitno je ispod prosjeka EU-a, ali situacija je slična u gotovo svim novim članicama EU-a, gdje niži životni standard odvraća radnike od ovog oblika rada zbog manjih primanja. Što se tiče agencijskog rada, u Hrvatskoj je on vrlo slabo zastupljen jer svega 0,4 posto radne snage radi putem agencija za privremeno zapošljavanje. Postotak agencijskih radnika u nekim novim državama članicama bitno je viši, što se može objasniti stranim ulaganjima u proizvodne kapacitete kojima se potiče ovakav vid zapošljavanja, a koji u Hrvatskoj nisu u dovoljnoj mjeri prisutni. Hrvatska među rijetkim novim državama članicama bilježi značajan pad broja samozaposlenih osoba od gotovo jedne trećine u usporedbi sa 2008. To se može objasniti duljinom i dubinom krize koja je brojne samozaposlene otjerala na burzu rada, prvenstveno zbog nelikvidnosti kao kroničnog problema našeg gospodarstva. S druge pak strane neke nove članice EU-a, poput Poljske, uopće nisu prošle kroz recesiju pa je logično da tamo nije bilo takvih poremećaja.

• Koliko je i je li uopće hrvatsko tržište radne snage fleksibilizirano i prilagođeno zahtjevima takvog sustava u usporedbi s EU i drugim razvijenim zemljama?

- Sudeći prema broju radnika koji rade na određeno vrijeme, dalo bi se zaključiti da je naše tržište dovoljno fleksibilno. Naravno, u uvođenju nekih dodatnih oblika nestandardnog rada zaostajemo za Europom, a sindikati tvrde da to i nije loše jer se tako štite postojeći standardi u području radnih odnosa. Dobar primjer za to je pokušaj donošenja Zakona o povremenim i privremenim poslovima, koji je 2014. Vlada povukla iz procedure zbog snažnog pritiska sindikata.

• Koji su glavni argumenti poslodavaca koji podržavaju prekarni rad i sindikata koji su kritični prema tome te čiji argumenti pretežu u praksi?

- Poslodavci tvrde da je daljnja fleksibilizacija tržišta

rada nužna za neometano odvijanje poslovnih aktivnosti te da će Hrvatska biti manje konkurentna ne budemo li slijedili europske i svjetske trendove ovom području. Sindikati se s druge strane općenito protive fleksibilizaciji jer smatraju da doprinosi daljnjoj prekarizaciji rada. Koji od ovih argumenata ima veću težinu nije lako odrediti. U svakom slučaju treba nam više socijalnog dijaloga kako bi se pronašla kompromisna rješenja za kompleksne gospodarske i socijalne probleme u interesu obje strane.

- Koje su druge društvene skupine, uz mlade, posebno izložene nestandardnim oblicima zapošljavanja i koje su gospodarske posljedice ili učinci toga?

- Mladi u ovom trenutku spadaju među najranjivije skupine na tržištu rada, pa uglavnom nemaju drugu mogućnost nego raditi kao nestandardni radnici. Oni međutim nisu jedina ranjiva skupina jer ne treba zaboraviti one slabije obrazovane, starije od 50 godina ili, primjerice, žene koje se teže zapošljavaju od muškaraca. Jedna od posljedica širenja nestandardnog rada svakako je daljnja segmentacija na tržištu rada jer se povećava jaz između dobro zaštićenih zaposlenika sa standardnim ugovorima i ostalih zaposlenika koji se suočavaju sa sve većom nesigurnosti.

- Imate li informacije kako po tim pitanjima stoje stvari u zemljama regije, poput Srbije ili BiH, u odnosu na stanje u Hrvatskoj, EU i razvijenim zemljama?

- U sklopu našeg projekta nismo se bavili tim zemljama, ali vjerujemo da su i tamo nestandardni oblici rada u porastu.

Robotizacija: propast ili

spas

Autor: Mijat Lakićević

Izvor: Peščanik.net, 18.10.2016.-

Da li je robotizacija spas ili propast za čovečanstvo? Baviti se ovom temom danas u Srbiji, kad ima mnogo prećih i prizemnijih briga liči na onu narodnu: videla žaba da se konji kuju, pa i ona digla nogu. A opet, nije da se i u našem medijskom prostoru s vremena na vreme ne pojave i takva (belo)svetska pitanja. Štaviše, sve je više apokaliptičnih vizija sveta u kome je ljudski rad zamenjen mašinskim. Poslednji takav napis - eh da je stvarno poslednji, što bi rekao Đole Balašević - pod više nego indikativnim nazivom „Surovi novi svet“ delo je neposustajućeg protivnika liberalizma, „poslovnog konsultanta“ Nebojše Katića (Politika, 12. oktobar). U najkraćem, Katić kao i mnogi njegovi saborci tvrdi da je „potpuna automatizacija i robotizacija industrije“ dovela do toga da „ogroman broj ljudi postaje višak - apsolutni, neuposlivi, nepotrebni višak“, tj. da za njih nema i neće biti posla ili da će to biti slabije plaćeni poslovi. „Umesto pristojno plaćenih industrijskih radnika koje nije lako zameniti, stvorena je armija slabo plaćenih i lako zamenjivih radnika... Nezaustavljivi hod robotizacije sada ugrožava i te loše plaćene poslove... Donedavno, ljudi su konkurisali ljudima i svako je imao kakvu-takvu šansu. Koliko sutra, ljudi će biti u konkurenciji sa neumornim robotima, u borbi bez šansi.“

Otprilike u isto vreme, u jednim drugim novinama (Danas, 10. oktobar), pojavio se tekst pod takođe znakovitim naslovom „Neopravdani strah od robota“ Martina Feldštajna, profesora ekonomije na Harvardu. Opet u najkraćem, Feldštajn tvrdi da „nema razloga za zabrinutost da će doći do masovne nezaposlenosti. Pre bi se moglo reći da će tehnološki napredak omogućiti ekonomski rast, odnosno unaprediće životni standard stanovništva“. Kao argument harvardski profesor navodi

primer SAD gde je gubitak radnih mesta u industriji nadoknađen zapošljavanjem u tzv. tercijalnim delatnostima, tj. uslugama, gde sada radi preko 80 odsto Amerikanaca.

Još ranije, baš na Peščaniku, objavljen je tekst Branka Milanovića „Strah od robota“ gde se najpre kaže da „pretnja da će roboti zameniti ljude uopšte nije nova, već postoji još od industrijske revolucije“, a zatim, slično Feldštajnu, da su „nove tehnologije stvorile nove poslove, to jest više novih i boljih poslova od onih izgubljenih“. Socijalno vrlo osetljiv – jer, kao što je poznato, svetski je ugled stekao radovima o društvenoj nejednakosti – Milanović priznaje da „to ne znači da u ovom procesu neće biti gubitnika“, jer će „neke radnike zameniti nove mašine zvane ‘roboti’ ili će doći do smanjivanja zarada“, ali zaključuje da „iako će ovi gubici biti tragični za pojedince, oni neće imati negativan uticaj na društvo u celini“.

Ova tema, međutim, ima još neke dimenzije na koje bih, ma koliko to neskromno zvučalo, hteo da ukažem.

Najpre, industrija nije baš tako idilična delatnost kakvom je Katić predstavlja. Daleko od toga. Posao u industriji, naročito na fabričkoj traci, kao što sam već pisao, u stvari je izuzetno težak. On s jedne strane zahteva gvozdenu disciplinu i veliku koncentraciju, a s druge je često vrlo monoton i jednoličan. Jednom rečju dosadan. Sve u svemu, to su poslovi koji po pravilu ubijaju ljudski duh i kreativnost. Roboti ljude zamenjuju pre svega na takvim poslovima. Žaliti zbog toga što njih više neće biti prosto je – nehumano.

Takođe, to su često opasni poslovi. Rizik od povređivanja pa i gubitka života, uprkos svim merama zaštite, nemoguće je sasvim otkloniti. Mnogi ljudi ostanu i invalidi ili poginu na radnom mestu.

Previđajući ovu činjenicu, protivnici robotizacije svesno (ili nesvesno – svejedno) poručuju da im ljudski život, mada tvrde suprotno, nije najvažniji.

Naredni aspekt ovog problema još je možda važniji.

Robotizacija nije posledica nikave zavere kapitala da se oslobodi ljudskog rada. Naprotiv, robotizacija je

posledica inovativnosti na koju nagoni tržišna konkurencija. A izumiteljstvo, da upotrebimo našu reč, zapravo je oduvek bilo - danas više nego ikad - osnov ekonomskog i svakog drugog razvoja. Vilijam Bomol, američki ekonomista, to ubedljivo pokazuje i dokazuje u poznatoj knjizi „Inovativna mašinerija slobodnog tržišta“. „Čak ni najimućniji potrošači u društvu pre Industrijske revolucije praktično nisu na raspolaganju imali nijednu robu koja nije bila na raspolaganju u starom Rimu“, primećuje na jednom mestu Bomol da bi malo kasnije zaključio: „Praktično sav ekonomski rast koji je nastao od 18. veka naovamo može na kraju krajeva da se pripíše inovacijama.“

Biti protiv robotizacije dakle znači biti protiv inovativnosti, a to opet znači biti protiv ljudskog duha i kreativnosti. Drugim rečima - zalagati se za njihovo gušenje i zatvaranje. To je pak moguće samo državnom silom, prinudom. A to znači biti protiv slobode i ljudskog prava da tu slobodu, u sferi duha, iskazuje i (u konkretnim pronalascima) ostvaruje.

Surovi novi svet

Autor: Nebojša Katić

Izvor: Politika, 13.10.2016. Uvid 18.10.2016.-

Tehnološki progres koji je krajem devetnaestog i tokom dvadesetog veka fantastično podigao kvalitet života zapadnog sveta, sada se okreće protiv njega. U sistemu u kome je interes profita važniji od čoveka i njegovog života, događa se ono što se moralo dogoditi - ogroman broj ljudi postaje višak - apsolutni, neuposlivi, nepotrebni višak. Tržište je, kao vrhovni arbitar ljudskih sudbina, presudilo - računari, roboti i algoritmi odnose pobedu. Tačnije, pobeđuju vlasnici tih tehnologija.

Dominantna ekonomska teorija nas uči da ono što je

dobro za vlasnike kapitala i za njihove profite, uvek je dobro i za podanike. U tom propagandističkom žargonu, plima ekonomskog razvoja podiže sve barke – i luksuzne jahte i uboge čunjeve. Ovom popularnom frazom se pokušava sakriti opasan proces koji dobija strahovito ubrzanje.

Početak ekonomske drame u čije finale zapadni svet upravo ulazi, započeo je potpunom automatizacijom i robotizacijom industrije. Ljudi su masovno gubili posao u industriji, ali su ga nalazili u sektoru usluga. Taj proces, kako nas ekonomisti uče, trebalo je da posvedoči o vitalnosti kapitalizma i vrlinama tržišta koje uvek optimalno funkcioniše, makar to bilo i na štetu ljudi.

Umesto pristojno plaćenih industrijskih radnika koje nije lako zameniti, stvorena je armija slabo plaćenih i lako zamenjivih radnika. Oni prave i prodaju brzu hranu, poslužuju u restoranima, voze taksije i dostavna vozila, pakuju u velikim distributivnim centrima, ispomažu po bogatim kućama i staračkim domovima, šetaju pse, rade u fitnes klubovima, salonima lepote itd.

Prodavnice i prodavci polako nestaju, a trgovina se seli na internet. Umesto ljudi, veliki deo tih poslova već obavljaju računari uz kvalitetne algoritme.

Umesto sindikalno organizovanih radnika koji su mogli da štite svoje interese, nova armija radnika je atomizirana i nezaštićena. Umesto stalno zaposlenih, ogroman broj ljudi radi na određeno vreme, radi povremeno i privremeno, ili ne radi uopšte. Ideal nove ekonomije jeste „fleksibilni“ radnik bez stalnog zaposlenja i bez sigurne egzistencije.

Na najvećim segmentima uslužnog sektora konkurencija je ubitačna i tu primanja stagniraju već decenijama. U razvijenom svetu socijalnu pomoć danas dobijaju i oni koji su zaposleni.

Roba jeste postala jeftinija, i to stvara iluziju višeg standarda, ali su zato esencijalne potrebe sve skuplje – od stanovanja do zdravstvenih usluga ili obrazovanja, na primer. Građani sebi mogu priuštiti pametni telefon,

ali ne i usluge lekara ili zubara. (U ekonomiji se ovo zove Baumolov efekt i za sada je vidljiv u manjim, srećnijim delovima zapadnog uslužnog sektora.)

Nezaustavljiv hod robotizacije sada ugrožava i te, loše plaćene poslove. Luke, magacini, proizvodne hale, postaju prostori u kojima gotovo da nema ljudi. Vozila bez vozača će izbaciti armiju taksista, vozača autobusa ili lokomotiva. I dostavu robe će ubrzo vršiti dronovi ili vozila bez vozača. Ljudi koji su sve ove poslove radili neće postati dobro plaćeni programeri. I mnogi intelektualni poslovi će doživeti istu sudbinu.

Donedavno, ljudi su konkurisali ljudima i svako je imao kakvu-takvu šansu. Koliko sutra, ljudi će biti u konkurenciji s neumornim robotima, u borbi bez šansi. Ljudi prosečnih mogućnosti, a to je većina stanovništva, padaće sve niže i boriće se na delu tržišta jeftinih, nerutinskih fizičkih poslova za koje je preskupo praviti algoritme.

Većiti panglosijski optimisti veruju da će se problemi nekako rešiti i da će, kao i uvek, tržište sve dovesti u red. Kako će se to tačno dogoditi i gde će se otvoriti nova radna mesta za armiju ljudi koja gubi posao, optimisti nisu u stanju da pokažu. Velika je verovatnoća da će se taj prostor najpre otvoriti u zoni kriminala i terorizma.

Bizaran način statističkog praćenja zaposlenosti, kao i život na kredit, vešto skrivaju katastrofu koja se događa na tržištu rada. Ljudske muke i tragedije koje sistem kreira završavaju u crnim hronikama, ali ih malo ko povezuje sa sistemom u kome se živi.

O budućnosti koja više nije pred vratima, već je jednom nogom unutra, danas ubedljivije govore holivudske naučnofantastične distopije nego akademski udžbenici. Iako opisani proces u Srbiji kasni, surova budućnost će veoma brzo stići i biće gora i od ove, ne baš ugodne sadašnjosti.

Poslovni konsultant

www.nkatic.wordpress.com

Mogući pravci saradnje sindikata i organizacija civilnog društva

Izvor: FES Kancelarija u Beogradu (youtube),
16.10.2016. -

U četvrtak, 13. oktobra 2016. godine u beogradskom Hotelu Metropol u organizaciji Saveza samostalnih sindikata Beograda i Fondacije „Fridrih Ebert“ održan je skup na temu

“ **Mogući pravci saradnje sindikata i organizacija civilnog društva**“.

Nakon pozdravne reči, Dragana Todorovića, potpredsednika Saveza samostalnih Sindikata Beograda, uvodno izlaganje održao je Vladimir Simović, sociolog iz Centra za politike emancipacije Beograd, a zatim kao specijalni gost i Asbjorn Val (Asbjørn Wahl), istraživač i savetnik pri Norveškom sindikatu javnih i komunalnih radnika i radnica i predsednik upravnog odbora norveške organizacije Kampanja za socijalnu državu.

On je održao izuzetno zapaženopredavanje na temu **“Graditi progresivna savezništva”** , nakon čega je održana veoma konstruktivna diskusija.

U drugom delu skupa prisutnima se obratio Srećko Mihajlović, jedan od najpoznatijih srpskih sociologa iz organizacije „Centar za razvoj sindikalizma“, koji je dao svoje viđenje u temi **„Sindikati i civilno društvo: Slučaj Srbija”** , koje je prošlo izuzetno zapaženo i čije je izlaganje otvorilo izuzetno dobru diskusiju u drugom delu debate.

Asbjorn Val (Asbjørn Wahl)

- je istraživač, savetnik pri Norveškom sindikatu javnih i komunalnih radnika i radnica i predsednik upravnog odbora norveške organizacije Kampanja za socijalnu državu.

Takođe radi kao potpredsednik Sekcije radnika i radnica u drumskom saobraćaju pri Međunarodnoj federaciji radnika i radnica u transportu (ITF) i predsednik je ITF-ove Radne grupe o klimatskim promenama.

Član je i koordinacionog odbora Foruma socijalna Evropa, neformalne mreže progresivnih sindikalista i sindikalistkinja u Evropi, i deluje u radu mreže Rad i globalizacija.

Obrazovan kao istoričar i sociolog, objavio je niz članaka iz oblasti politike, socijalnih i radničkih pitanja u časopisima i knjigama u Norveškoj i van nje. Njegova najpoznatija knjiga je „Uspon i pad države blagostanja“ (The Rise and Fall of the Welfare State, Pluto Press, London, 2011).

U nastavku možete pogledati kompletan video prilog sa održanog skupa.

<https://www.youtube.com/watch?v=tx1yXsyBs8Q&feature=youtu.be>

<https://www.youtube.com/watch?v=09byiKiw2RQ&feature=youtu.be>

https://www.youtube.com/watch?v=B1v_pJnI-vA&feature=youtu.be

<https://www.youtube.com/watch?v=ntsWpjHYKy8&feature=youtu.be>

<https://www.youtube.com/watch?v=euMbwxyYQO8&feature=youtu.be>

<https://www.youtube.com/watch?v=FGCva7ODMcc&feature=youtu.be>